

VÁRAD

IRODALOM
MŰVÉSZET
TÁRSADALOM
TUDOMÁNY

2024
6

VÁRAD

2024/6.

IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI,
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

Nagyvárad, 2024. június • XXIII. évfolyam 6. (231.) szám

Kiadja

a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár

Intézményfenntartó:

Bihar Megye Tanácsa

Szerkesztőség és kiadó:

Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó

Telefon: 0259/431-257; 0771/269-647

Postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C

E-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com

Internet: www.varad.ro; www.bibliobihor.ro

Szerkesztőség:

Dénes László (főmunkatárs)

Fried Noémi Lujza

Tóth Hajnal

Tördelőszerkesztő:

Darabont Éva

Készült

a nagyváradi Book Expert nyomdában

ISSN 1583-0616

Tartalom

SÜTŐ ISTVÁN <i>Családi porcelán</i>	3	LENCAR PÉTER <i>Polgárháború – mindjárt</i>	68
KÉPÍRÓ GYULA <i>A régi titok</i>	5	KISS FERENC ZSOLT <i>A szépség szemlélete</i>	71
CSÁK GYÖNGYI <i>Versek</i>	16	SZOMBATI-GILLE TAMÁS <i>Ócska-sztorik</i>	73
SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ <i>A Bús Tehén besúgója</i>	20	FLEISZ JÁNOS <i>Kossuth és Bem találkozója Nagyváradon 1849-ben</i>	82
KOCSIS CSABA <i>Versek</i>	31	SILVIU-IULIAN SANA <i>Búcsú az Olvasótól</i>	89
LÁSZLÓ GYOPÁR <i>A számár meséje; A bagoly meséje; A pávakakas meséje; A nyúl meséje</i>	34	FRIED NOÉMI LUJZA <i>Világszerte falakra rajzol</i>	92
FARKAS ARNOLD LEVENTE <i>Méreg</i>	42	BARABÁS ZSUZSA <i>Bölcs gondolatok (keresztrejtvény)</i>	94
GÁL VILMOS <i>Kövekből embereket teremteni</i>	46	Lapszámunk szerzői	96
WESSELY GÁBOR <i>A szobrász, aki a Szamostól az Atlanti-óceánig jutott</i>	54	-----	
BALÁZS GÉZA <i>Spiritualitás és nyelv</i>	57	Ezt a számot Szatmári Juhos László művei illusztrálják. A címlapon a szatmárnémeti színház elé tervezett, Színész című szoborkompozíciója látható.	
MAJOROS ENIKŐ <i>Hérakleitosz mosolya</i>	65		

RESTITUTIO IN INTEGRUM

Sütő István (1949–1987)

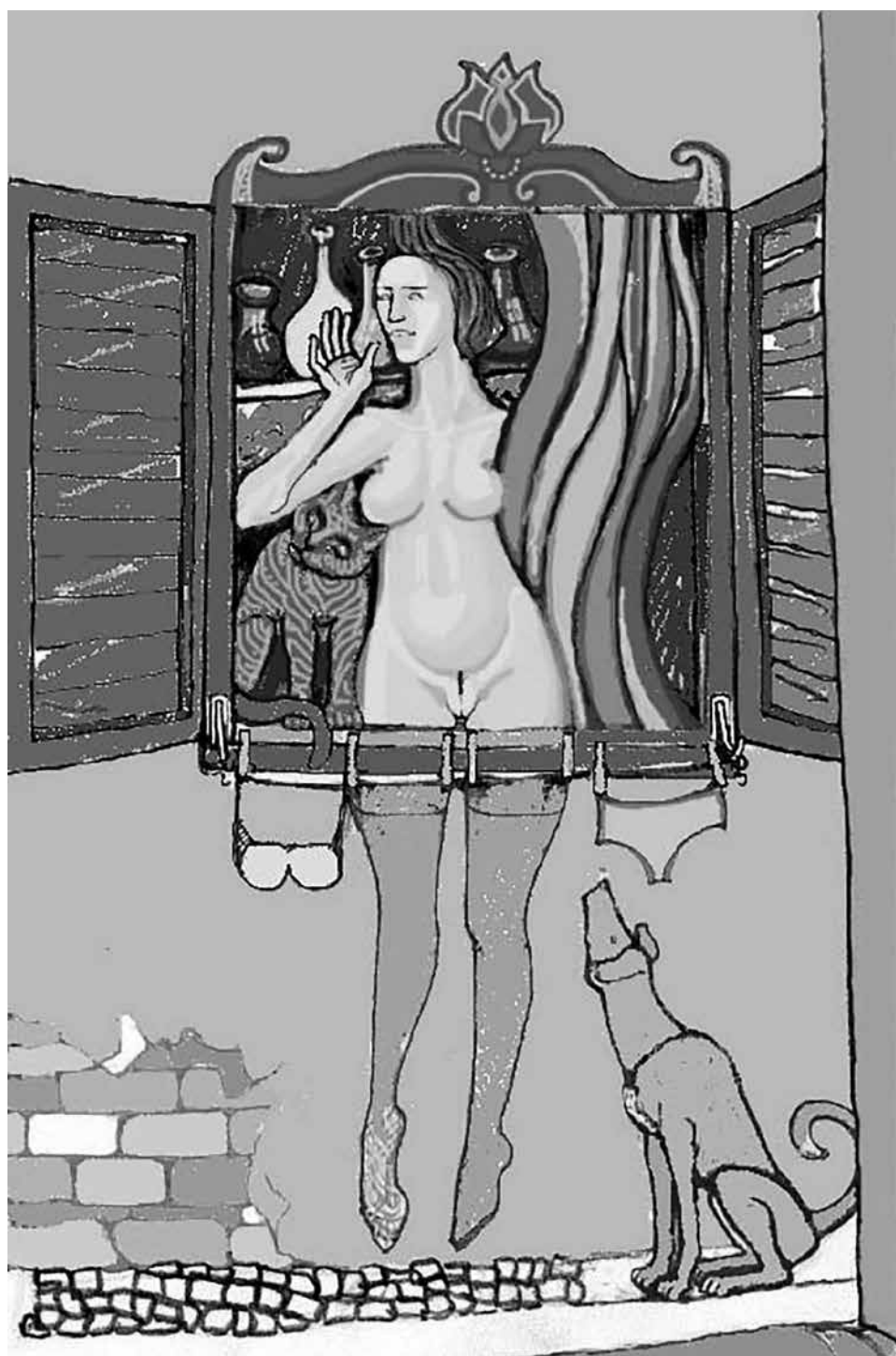
Családi porcelán

*szomorúnak végleg képtelenség lenni
nem játszhatom mindég én az elítéltet
jó lenne hát ismét vele szépen enni
csengene tisztán a rég eltörött készlet*

*hol van az a régi bársonyos porcelán
még ha utálta is mert bőre nem olyan
leülhetnénk együtt túl már minden vitán
tálalna és ennénk míg a tea lobban*

*bennem olyan szép és régi az a szándék
teáskannának vagy csak tányérnak lenni
messzi idegenből érkezett ajándék
s tudnék a kezétől bár fölmelegedni*

*már bevallom lassan az is nagy ajándék
hogy fölmérem végül semmire se vittem
és tudom hogy minden elszökött feleség
tisztességét veszti de most talán mégsem*

Ablak

Képiró Gyula

A régi titok

Az éjszaka arra való, hogy lehámozza a test nappali fáradságait, hogy nyugalmat, pihenést hozzon. Az egészséges emberek tapasztalata szerint ez a rendeltetése, de mégis mit tehet az, aki élemedett kora, sokszorosan megtépázott idegállapota vagy éppen felkavart izgatottsága miatt nem bír elaludni? Az bizony csak hunyorgatja szemeit leoltott szobája sötétjében, és valami belső kényszer által engedelmeskedő megszokásból szorítja össze szemhéjait macacsul, viszont gondolatai még úgysem hagyják működő agyát kikapcsolódni, mert mindegyre csak érzelmi állapotának gondolatfilmjei pörögnek előtte. Vajon mi lesz majd holnap? Milyen lesz majd az a váratlan találkozás? Mit akarhat tőle a közjegyző? ... és miért most? És miért nem derül ki semmi a számára küldött meghívóból? Hát... mi tagadás, ez elég nyugtalanító, feszélyező az éjszaka magányában. Nyolcvanegy esztendő reményt csalogató csökevénye, álmokat és rémálmokat hozó éjszakája fodrozta özvegy Sági Ferencné, vagy ahogyan őt környezetéből mindenki ismerte, Somos Manyi néni életét, azt az életet, amely a megszokott gyötrelmes nappalok után most még az éjszakát is elhódította tőle. Haragudott, és közben pedig méltatlankodott gondolataiban, de mindeközben már azt se tudta, hogy most kire és miért. Fáradtnak és elgyötörtnek érezte magát, de a harag továbbra is nagy kőként szorongott szikár gyomrában.

Talán férjére bírt haragudni a legjobban, az egykori nagygazdának tartott Sági Ferencre, állandóan és kitartóan, pedig már negyvenkét éve annak, hogy Ferenc is a régen híres Ságiak mára már porladozó kiskápolnájának kriptájában pihent egy sorral anyja felett... de benne, a sokat szenvedett feleségben a több mint félszáz esztendeje fájó lelki seb sohasem gyógyult be, majd csak a sárga vagy a fekete föld hoz rá örök enyhülést. A Jóistennek ő már rég-es-rég bevallotta azt, hogy férjét, Sági Ferencet sosem szerette szívből igazán. De mit volt mit tenni? Hozzá kellett mennie feleségül, mert hozzáéröltették, ha akarta, ha nem. Márpedig ő szegény szüleivel sohasem akart perlekedni, főleg sírós hangú anyjával – édessel – nem, akinek énekhangja a temetéseken még a papokat is megkönnyeztette, mélabús édesapjával pedig pláne nem, mert az egy szelíd, jó ember volt, aki megadó lélekkel mindig csak a legjobbat akarta neki. Sosem mondott hát ellent nekik... még akkor sem... Legyen akaratuk szerint, pedig az ő szíve mindörökre Kocsis Sanyit szerette, a sudár, mosolygós, okos, nyájas legényt, aki azon az örökre emlékezetes szüreti bálon, amelyen ő éppen a tizennyolcadik nyarát ünnepelte és csőszként vigyázta a felaggatott szőlőfürtöket a táncolók feje felett, egyszer csak odalépett elé, varázslatosan mosolygó szemeivel élesen szemeibe nézve csak annyit mondott: „Sohasem

láttam ilyen gyönyörű teremtest, mint amilyen te vagy! Ha egy csókot kaphatnék tőled, a szívem is megállna!” Na, erre adott is ő neki... de nem csókot, hanem akkora pofont, hogy csak úgy csattant és lángolt a legény arca. De az sem maradt ám adósa, mert olyan erővel kapta el derekát és húzta magához, hogy mozdulni sem bírt, majd édes-nedves ajkával akkora csókot tolt a szája szélére, hogy beleremegett egész testében és térdei egész este úgy is maradtak, csak remegtek, bárhányszor a legény felé nézett. Nem is tudja, hogy hány ropogós csárdást táncolt a legénnyel, csak arra emlékszik, hogy izzadt csapzottságában kipirult arccal úgy érezte, hogy ennek a fiúnak a karjaiban a menyországba röppenne, és úgy izzik egész lényében, ahogy még soha azelőtt és talán már soha azután... Élete bálja volt az az este. Anyja, a gondoktól korán megöszült hajú édes, aki más eladósorban levő lányos anyához hasonlóan szigorú tekintettel őrizte lánya jó hírét, a bál végén nem engedte, hogy hazakísérje őket az a legény, de ő csak később tudta meg, hogy azért nem, mert édes elmondása szerint az a fiú szegény, meg hát ők is azok. Két koldustarisznyának pedig nem sok boldogsága lehet együtt. Ezért módosabb legényre vágytak szülei, ő pedig nem mert sem ellenkezni, sem vitázni, csak várta megadóan sorsát, pedig bolond szíve majd' megszakadt Kocsis Sanyiért.

Apja is ezerszer ismételte, hogy ha a Sági családba bekerülhetne, akkor nem volna többet egyetlen fagyoskodó tele vagy heti kétnapos éhezős böjtje sem, mert azoknál a Ságiaknál étel, ital, föld, jószág és cifra gúnya is mindig akad a nagyszágos asszonyoknak. Hát

igen, azon a télen egy hosszú adventi hétfő estén nagy váratlanul, lámpagyújtás után nem sokkal, beállított hozzájuk a frissen hazatért katonaviselt Sági Ferenc. Akkoriban vezették be a villanyt a faluban. Nekik nem is telt még akkor arra, hogy bevezetessék a házukba. Így a petróleumlámpa félhomályában hunyorgatta csupán szemét az érkező meglelt férfit. Három év után tért az haza Olténiából, és a faluban mind csak azt találgatták, hogy ugyan biza melyik lány lesz az a szerencsés, akit majd még tavasz előtt eljegyez, hogy majd ősszel oltár elé vezesse. Mert akkoriban ez volt a katonaviselt legények sorsa. Hamar eladó leányt találni – ha még nem volt kiszemeltje vagy menyasszonya a berukkolás előtt –, és hamar megházasodni, ne maradjon vén legény aztán falu csúfjára. Ő meg csak bámulta még akkor is naivan, hogy az a módos Sági meg mit akar ott náluk, és hogy miért is nyájaskodik annyira apja is, meg édes is a köpcös, sodort cigarettát pöfékelő, kevés szavú, de annál félelmetesebbnek tűnő fiatalembernek. Nemsokára kiderült... Tudtán kívül összeboronálták vele a vásárban, az meg eljött hozzájuk háztűznézőbe. Nagyböjt előtt már gyűrűt is húztak velük, és késő őszre, az újbórt utáni első szombatra rögzítették szüleik esküvőjük napját. Addig viszont illett a fiataloknak szépen, illetelmesen, komolyan jegyben járni, a tisztességet és a becsületet pedig nem elhálni idő előtt, hanem a lánynak a staférunghát előkészíteni, közben megtanulni az összes házimunkát: főzni, sütni, mosni, a sparheltba tüzet rakni, szenes vasalóval vasalni, apró jószágot vágni, fonni, varrni, öltetni, foltozni, na meg még ezer mást is, ami az önálló

élethez szükséges. Azon a húsvéton már egy mutatósan szép, új, lányos kendőben állt be a lányok padjába a templomba, de a szemben levő legénykarban a legények közt ő még akkor sem Sági Ferencet, hanem a cserélhető galléros, magas homlokú, elképesztően jóképű, csillogó szemű Kocsis Sanyit figyelte szemének sarkából. Majd kiugrott szíve a helyéről, amikor meglátta, hogy Kocsis Sanyi még az imádság alatt is csak őt bámulja, közben pedig olyan a tekintete, mint aki el van veszve. Hiába, az a fiú számára a világ egyetlen férfinak tűnt, de már csak az elvesztett boldogság fájó gyötrelmével. Szenvedett ott érte szívében-lelkében, mint Krisztus a kereszten, de azt is tudta, hogy már sorsát megváltoztatni ezért a szerelemért képtelenség. Egy héttel később pedig az a fájdalom, ami a templomban mardosni kezdte, még annál is jobban beleállt szívébe, amikor a vasútállomáson a hajnali vonathoz érve, anyjának súlyos piaci batyuját cipelve ott állt ünneplő öltönyében Kocsis Sanyi, kezében fakofferjával.

– Világgá megyek! ...talán vissza sem jövök – mondta komoly arccal az ott áldogálóknak, de úgy, hogy azt ő is jól hallhassa... Benne pedig ott és akkor eltört valami. Valami, ami előtte szép és gyönyörűséges volt, és fel sem nézett az elrobogó vonatra, az őt néző-igéző férfiszempárra. Kocsis Sanyit akkor ott számára örökre elvitte a fekete vonat...

Mit volt mit tenni, hozzáment Sági Ferenchez, amiért aztán apjának adta Sági Károly, az úrhatnám apatárs azt a hat és fél holdas köszörűdombi szántót, amit a nyolcvankilences rendszerváltás után majd visszaperelt öccsétől a pénzéhes boltos legkisebb Sági unoka.

De akkor ő már azt sem bánta, hiszen régen lejárt már annak a házasságnak a szavatossága, és testvéröccsének sem egészsége, sem öröme nem volt már azt a földet megdolgozni, így hát csak hagyták azt, hogy azok a Ságiak viszsza vegyék.

Sokszor eszébe jutott, hogy ő bizony el is lett volna valahogy még a házasságával is nap mint nap, csak az este, na meg az éjszaka ne jött volna el... és az ő nagyvérű ura, Ferenc ne akarta volna vele mindig azt... Mert ha nem művelte volna vele lámpaoltás után mindig AZT, akkor még akár meg is szerethette volna idővel. De Ferenc, aki csak vezényszavakban tudott hozzá szólni vagy vele beszélni, este a pricskes ágyban amint mellé heveredett, egyszerre csak nagy hirtelen rámászott, leszorította és gyorsan lelihegte rajta magát, ő pedig undorodott tőle, mert a végén csak annyit pusmogott, hogy na, ugyi, neked is jó vót... aztán oldalra fordult és hajnalig szortyogott meg hortyogott, benne meg jó darabig csak az ideg fortlyogott. Megutálta ezt az embert, mert olyan volt fiatalon, mint aki csak azért él, hogy gyűjtsenek, kaparjanak minél többet, és este pedig őt jól megsanyargassa. Már az első fél esztendő után édes megkérdezte, hogy hát még nem lett állapotos?... De ő bizony nem tudta azt mondani, hogy igen, mert nem érzett a nagy undoron kívül mást, csak azt, hogy a napok telnek és a munka, a hajtás, a boldogtalanság belesavanyodott a szívébe, a testébe, és csak fogy az a test, és ereje is néha kimerüléssé, de hát ha ez az élet ilyen, akkor... A boldogtalanság kódja szavak nélkül égett bele életébe, és a következő hús esztendőben így folytatódott. Ferenc is egy jó bő

Álom

esztendő múlva egy napon veszekedve csak úgy nekiállt, hogy ugyan biza mit csinál magával, hogy neki nem lesz gyermeke?... pedig hát jól tudta, hogy dehogy csinál ő semmit, csak éppen jobb neki így ezzel is őt kínozni, mert hát okot lelt ezáltal is az italhoz folyamodni vigasztalásként, úgyhogy mire észrevehette volna magát, már napi szinten nem is csak ivott-iszogatot, hanem már egyenesen vedelt, mint a gödény, és úgy viselkedett vele, mint egy mocskos állat nap mint nap, estéről estére... Gyermeük pedig talán ezért sem lett. Az olyan életbe még az Isten is meggondolja, hogy adjon-e vagy sem, mert nem gyermeknek való sors az, ami ott számára és netalán leendő gyermekének adatott volna. Apósa sokszor akarta ezért őt hazaűzni szüleihez, ha már nem tud örököst szülni a Ságiaknak, de az az átkos templomi eskü összekötötte őket az írás szerint nemcsak a jóban, hanem a rosszban is.

De ha még csak ennyi lett volna, akkor kibírta volna ezt is megaszott, szinte csontra soványodott, vékony testével, de neki a keserű pohárból nem is egy korty, hanem egy egész vödörrel jutott. Harminckilenc esztendő volt, magtalan, és a sok munka miatt megedződött már Ferenc is sokkal többet volt részeg, mint józan, a sok munkával összerakott vagyonukat pedig hetvenháromban egy fél tavasz alatt elvették a kommunisták, padlásukat leseperték, a lovakat, teheneket, földeket bevették a kollektívba, és mint akiknek lábuk alól a földet is semmi perc alatt kirántják, ott álltak, hogy örültek, hogy házukból nem telepítették ki őket, és megtúrták őket a faluban, nem úgy, mint máshol, ahonnan örökre eltűntették a módosabb gazdákat családjaikkal együtt.

Azon az őszön mintha a világ is megbolondult volna. Apósa, Sági Károly hatvan felett járva sokszor a borospohár aljára nézve veszedelmes, haragos kísértetként bolyongott az utcákon. Bele volt örülve-zavarodva, hogy mindenüket elvesztették. Semmijük sem maradt, dolgozhattak, gyűjthettek hiába, mert még a faragott bútort is kivitték a házukból, csak a csupasz falak maradtak, őt magát pedig kegyetlenül megrugdosták és megfenyegették, hogy örökre tömlöcbe kerül, ha a pofáját be nem fogja. Feleségét szeme láttára gyalázták meg vagy hárman, és ő attól kezdve eszelősen, szemeiben vad révülettel járta az utcákat, s attól féltek, hogy valakit egy meggondolatlan pillanatban egyszer csak leszúr. A kenderáztató tavacska melletti csalitosban bujkált rendszerint, mígnem azon az estén a nagy semmiből őt úgy meglepte. Éppen hazafele tartott a kishegyről, kapájával a vállán, amikor arra gondolt, hogy vagy térdig beleáll a langyos állóvízbe, és kicsit megmosakszik, amikor hirtelen a háta mögül apósa ráfordult. Gyorsan el is akart onnan menni szó nélkül, de a kapa után lépve apósa, az öreg Sági egy mozdulattal ledöntötte lábairól. A következő pillanatban már arra eszmélt, hogy az öreg szétfeszítette combjait két erős térdével, majd pedig teljes testsúlyával ráfeküdt. Kiáltani és vergődni sem merészt a félelemtől és a szégyentől. Akkor bezeg senki sem tudott arra járni, jönni, netalán segíteni. Az öreg meggyalázta őt, majd mint aki jól végezte dolgát, otthagya gyorsan, angolosan távozva. Ma is emlékszik arra a kínra, szégyenre, fájdalomra, sajtásra és minden lelki nyomasztásra, amit ott és azután lelket tipró hallgatásában megélt. Nem tud-

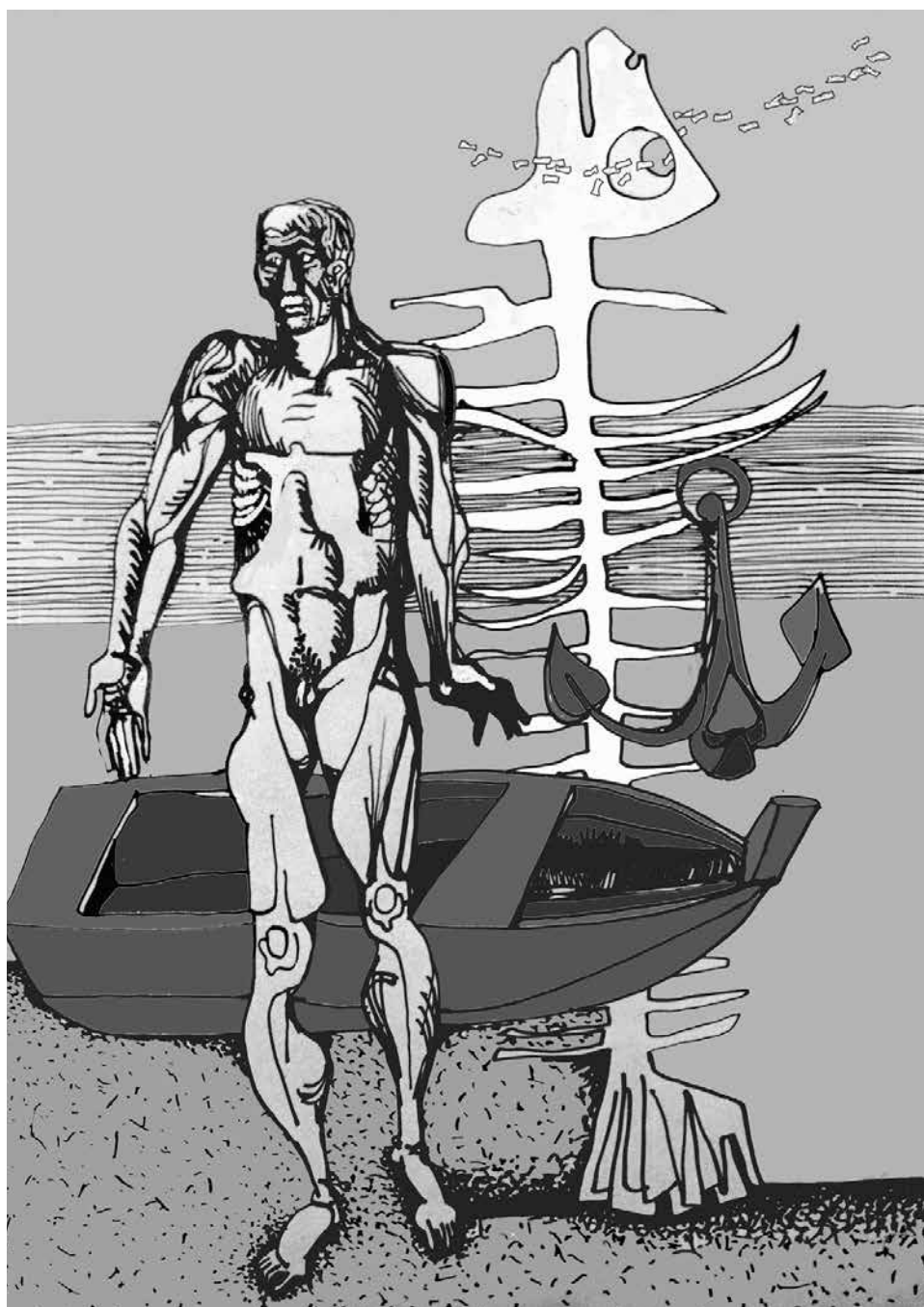
ta, hogy el merje-e mondani férjének, Ferencnek. Hinne-e neki? S ha meg hinne is, akkor vajon mit tenne? Talán első dühében kést ragadna...

Még most, ennyi év után is kirázta a hideg a gondolatától. Tudta, hogy hallgatnia kell, és az öreget ezentúl a tűznél is jobban kerülnie. De hát aztán két hét múlva apai nagynénje lányának lakodalmában ismét utolérte végzete. Ám ezúttal másként, de ismét cudarul. Viszonylag közeli rokona lévén a menyasszonynak, segédkeznie kellett az ételek felszolgálásában, amikor a nagy asztal díszvendégei közt egyszer csak megpillantotta húsz év után újra Kocsis Sanyit. Villámként csapta meg őt a látvány és járta át egész lényét, majd rándult meg benne egyszerre minden. Nem is tudta, hogy honnan kerülhetett az oda, de a következő pillanatban már találkozott is tekintetük. Észvesztő pillanat volt az mindkettejük számára ismét. Mintha az a húsz esztendő el sem telt volna, ugyanúgy felejtették egymáson tekintetüket. Ugyanúgy forrt fel a vérük egymás látványától. Ugyanúgy érezte azt, hogy nem ura sem tetteinek, sem pedig gondolatainak. A mosókonyha ajtajáig kísérte őt Sanyi. Beszélgetni kezdtek. Mindenről. Magukról. Az életükről, a sorsaikról, a sorstalanságaikról, a boldogtalanságaikról, majd pedig arról, hogy mennyire hittek abban, hogy egy napon majd még valahol ők ketten találkoznak. És ez a nap pedig lám: most valóra váltott...

Odabent ment a mulatozás. Nótáztak, táncoltak, ettek-ittak a férfiak, a lányok, asszonyok és idősebbek kipirult arccal élték meg az emlékezetes pillanatok, amint zajlott a lakodalom, csak egy-két asszony rohant be a kony-

hába. Nem is tudja, hogyan kerültek ki a kertbe a csűr végi szénatartó mellé. Hogyan ültek le egymás mellé, majd heveredtek le. Csak arra emlékszik, hogy vad és fékezhetetlen ölelkezésbe kezdtek, az idő megszűnt, az érzelmek tomboltak, a feje zúgott, agya kavargott, közben ölelt, csókolt, a férfi hajába túrta ujjait, majd magára tépte régi szerelmét, aki viszont nemhogy viszonzta volna az ő esetlen vadságát, hanem finom kezeivel őt simogatta, érintgette úgy, hogy majd' szétcsattant a vágytól, míg végül egymáséi lettek. Egész addigi életének és boldogságának vágya teljesedett ott ki akkor, és mint később rájött, egy élet is fogant ott, de neki csak annyi jutott a jóból.

Férjét négyen a vállaikon cipelték haza csatakrészezen a lakodalomból, ő azonban maradt másnap délelőttre is, amíg ki nem mostak minden edényt asszonytársaival, és amíg a fáradságtól majd' össze nem esve fájo szívvel el nem búcsúzott Kocsis Sanyitól. Megtudta tőle, hogy az húsz évvel azelőtt meg sem állt Resicabányáig. Ott munkába állt, dolgozott, tanult, és pár év után mester lett egy nagy állami öntödében, közben megházasodott, születetett egy lánya, de nem jöttek ki a feleségével, néhány esztendő után el is váltak, amaz pedig disszidált Magyarországra és magával vitte közös lányukat, ő pedig maradt megszorodva munkahelyén, mert közben részlegvezetői megbízást kapott. Kérte őt esdekelve, hogy most szökjön el vele, hagyjon itt mindent és menjenek Resicára, de ő ismét gyáva lett, félt és nemet mondott... A szíve majd' megszakadt, de nemet mondott... Másfél hónap múlva pedig olyan rosszul lett a szilvalekvár kavargatása közben,

Nagy hal

hogy szinte jártányi ereje sem maradt. Nem bírta az erős szagot, émelygett, és hamar rájött, hogy ez nem lehet más, csak terhesség... Azt sem tudta, hogy merje-e mondani vagy sem bárkinek? Férjének amikor elmondta, hogy úgy érzi, gyermeket vár, először el sem hitte, majd hetekig atomrészegségig ünnepelte jövődő apaságát. Izgalommal és számos kellemetlenséggel élte meg azokat a hónapokat. Orvoshoz nem mert menni, de más falusi asszonyokhoz hasonlóan próbálta a hétköznapi szintjén némi visszafogottsággal megélni vágyott-áldott állapotát. Amikor viszont elérkezett szülésének ideje és elfolyt a magzatvize, hamar kiderült, hogy a faluból fogadott bábaasszony nem tud segíteni abban, hogy otthon megszüljön, mentőt kellett hozzá hívni, amely bevitte őt a közeli kisvárosba. Csak az időben való bejutás tűnt nehéz ügynek, ugyanis a kórházban már az orvosi szakértelem bejáratott módon másfél óras vajúdás után, gátmetszést követően a világra segítette kisfiát, akit nem merészt másnak, mint Ferikének nevezni. Izzadt és örömteli fáradsággal csodálta meg méhének gyümölcsét, aki azonnal felsírt, amint világra jött, majd rátették a mellkasára, és ott az ő szívének dobbanásait hallva azonnal elcsöndesedett. Feledhetetlen örök pillanat lett ez, és szavakkal leírhatatlan boldogság töltötte el immáron anyává nemesedett szívét. Nézte gyermekének angyali arcát, apró kis kezét és amennyit láthatott parányi lényéből, majd elvették és elvitték tőle az újszülöttszályra. Ő pedig ott feküdt a szülőágyon, még emésztgetve lelkében a leírhatatlan örömet, míg később a fáradságtól álomba nem szenderült. Törötten, zúzottan ébredt. Már szinte dél lehetett,

amikor magához tért. De nem a kismák kórtermében ébredt. Pár lépésre ágyától egy korosabb asszisztensnő egy asztal mellett valami papírlapokat rakosgatott. Amikor meglátta, hogy ő felébredt, azonnal zavart tekintettel közeledett ágyához, megállt előtte, és ennyit mondott: „Ságiné... legyen erős! Sajnos szomorú hírt kell közölnöm! Ma hajnalban kisfiának leállt a lélegzete, megnyitotta ugyan a doktor úr hirtelen a gyermek mellkasát, de sajnos a szíve is leállt, és nem sikerült őt megmenteni. Nagyon sajnálom...”

Az egész világ összedőlt egyetlen pillantás alatt, szeme előtt elsötétedett minden, azonnal meg akart halni ott, hogy utolérje drága magzatát a halál útján, ám tüstént érezte, hogy felkarján egy szúrás érte, valami injekció, és a világ megszűnt számára néhány homályos pillanat után. Mint később kiderült, egy egész hétig kábították, altatták, hogy leírhatatlan fájdalomban önmagában valami kárt ne tegyen. Elég volt ott számára a lelkében levő hatalmas pusztulás, mert ettől a naptól kezdve ő maga teljesen más ember lett. Szinte a felismerhetetlenségig érzéketlen, megsemmisült lelkű asszonnyá vált, akinek ettől kezdve senki és semmi sem számított. Amikor magához tért, addigra már magzatát eltemették, és csak egy kis kereszt jelezte a temetőben, hogy néhány ezredpillanatig ő is anya volt, és mostantól már csak egy olyan asszonyi test, amely létezik, fáj és céltalan bolyong ezután a nagyvilágban. Így nem fájt neki sem Sági Ferenc haragja, sem annak testi és érzelmi bántásai, sem az, hogy az a bolond alkoholrabja néhány hónap múltán egy nyirkos hajnalra felakasztotta magát. Már nem tudott többé sírni sem,

anyja temetésén is csak szípotgott, apja halálakor pedig csupán nézett meredt tekintettel a koporsóra, aztán majdnem negyven éven át élt arra várva, hogy az Isten őt is megszánja végre, és szinte jutalomként meghalhat.

Nem érdekelte a rendszerváltás, az új világ. Az, hogy van, az, hogy nincs. Ő létezett. Nyolcvanegy évet töltött. Unta már ezt az életet. De ahogy egész életét leélte gyáván, tompa félelmekkel, úgy önmaga ellen sem mert fordulni soha, valaha önmaga ellen bármit is tenni. Sokszor volt magányos és beteg. De az ő száraz, szikár lényé mindig mindent túlélte. Minden nyomorúságában vagy betegségében a halál kószoltgatta, de belőle azért nem lakhatott jól egykönnyen, gondolta, és érezte ezt szent makacssággal, mint aki közben a lelke mélyén abban reménykedett, hogy neki azért nem csak a rosszból kell járnia a földi világban.

Az éjszaka tehát arra való, hogy lehámozza a test nappali fáradtságait, hogy nyugalmat, pihenést hozzon. Az éjszaka viszont számtalanszor mégis nyomasztó és hosszú az idős, hajlott, élemedett korú ember számára, mert elnyúzza a lelket, összezavarja a múlt és jelen tapasztalati érzetét, mert vágyakat és megélt gyötrelmeket kever össze álmokká, és feszült zavarrá korbácsolja a képzetet. Szinte menekvésként érkezik a hajnal, a kakas kukorékolása, az ablakon derengő fáradt éjszaka megtorpanása. Ilyenkor izmokat munkára serkentő lassú mozdulatokkal felül az ember az ágya szélén, majd erőt vesz és bizonytalanul feláll, s elindul mosakodni. A bibliai igazság jut eszébe: a lélek kész, de a test erőtelen... vagy fordítva?... nem számít. Itt a reggel, elkezdődött a nap. Rutin és megszokás

tarkítja a tettek láncolatát. Azt a régi sötétkéfélselyem, szépen megvarrt, finom ruhácskát veszi elő, amit lassan harminc éve vásárolt két nagy zsák morzsolt kukorica árából anyósa temetésére, és amit úgy tett félre, hogy majd őt magát is abba öltöztessék utolsó útjára. Kedvenc könnyű kendőjét és divatjamúlt kopogós sarkú topánkáját kapta fel. Félelem, kíváncsiság és régi, tűzről pattant sietős fiatalasszonyságának csipkedőssége útra indította. Vonattal a kisvárosba, komoly, határozott és fiatalokat megszégyenítő osonásos lépteivel a közjegyzőségre. A folyosói várakozó padjára ült le szerényen és szelíden. Talán húszpercnyi várakozás után nevéen szólították, és bevezették egy ízlésesen kellemes és szépen berendezett irodába. Gyomrában szorító görccsel tekintett rá, amint belépett az íróasztalnál szép tartással ülő, negyvenes éveinek elején járó elegáns közjegyzőnőre, aki őt látva felállt és tisztelettudó arccal nyújtotta felé kezét kézfogásra:

– Isten hozta! Kecseti Andrea a nevem – mondta. – Kérem, foglaljon helyet, örülök, hogy megismerhetem. Én hívtam be írásos értesítővel a közjegyzői hivatalba, mert államunk törvényei szerint teljesítenem kell rám ruházott kötelezettségemet. Önnek ezerkilencszázhetvennégy májusában fia született...

– Igen... – válaszolta, és ismét szomorúságként nyilallt lelkébe ez a feldolgozhatatlan gyász, veszteség, régi nagy fájdalom.

– Egy napot sem élt az én Ferikém – mondta csöndesen, torkot szorító hangon.

A közjegyzőnő határozottsága némileg megtorpan, majd arcán és hangján

furcsa lejtéssel indítja mondandóját...

– Három napja levelet kaptam az idősek otthonából. Elhunyt egy kilencvenéves hölgy. Nem volt családja, és nem voltak hozzátartozói. Foglalkozása szülészeti főasszisztens volt városunk kórházában. Levelében leírta, hogy azon az ominózus májusi éjszakán hetvennégyben két fiúgyermek született. Az egyik valóban hajnalban meghalt, de az nem az ön fia volt. A főorvos utasítására az egészséges kisfiút az idősödő államügyész úr feleségének adták, önnel pedig közölték, hogy gyermeke elhunyt. Mielőtt ez az idős asszisztens meghalt, mindezt levelében leírta, nem kívánta sírba vinni titkát, és végakarata szerint levelét a közjegyzői hivatalba címezte az igazság kiderülése végett. Így derült az ki, hogy az ön fia dr. Kecseti Sándor állami főügyész úr... az én férjem... aki most itt van a másik szobában, és várja, hogy Önnel... a sohasem ismert édesanyjával találkozzon...

A világ egyetlen pillanat alatt fejtetőre fordult szívében, lelkében, agyában. Nem tudta, mit szóljon, mit tegyen, torkát az igazságtalanság keze hirtelen elengedte, és elcsukló hangon csak ennyit suttogott:

– Tudtam én... éreztem... hogy valami nagy igazságtalanság van körülöttem... mert én nem érdemeltem az Istentől annyi fájdalmat, amennyit kaptam...

Érzései, gyötrelmei, könnyei zúdulni kezdtek és özönlenni, és azt érezte, hogy lassan minden ereje elhagyja. Erőtlenül fordította fejét a megnyíló másik ajtó irányába, amelyen át belépett élete legszebb férfija. Termete és szikársága az övé, arcának varázslatossága, magas homloka a Kocsis Sanyié, az ő nagy barna szemei és ritkán látott mosolya csillogott rá.

A régi titok számtalan kis és nagy fájdalom árán szülte meg boldogságát, de az Isten igazsága és jósága egyetlen emberi életből sem maradhat el.

Szürrealista Pista

Csák Gyöngyi

Az idő véremben buzog

*Hány lányból, asszonyból vagyok összegyúrva,
testem barlangfalán kiknek a génjei cseppkövesednek,
egyre szélesebb sávot foglalva el gyémánt-ragyogásban?*

*Kiket folytatok? Hány szerelem lobogott évezredek
ormán, bennem bízva, hányan égtek el önemésztő
tűzben, hogy poraikból egyetlen porszem épüljön
csontjaimba? Honnan eredek, miféle szenvedélyektől fűtve
mozdulok?*

*Kik remélnek bennem? Kik néznek szemeimmel, mert
ismerős
a múlt? Heveny láz tombol tudatomban,
az idő véremben buzog.*

*Hány lányból, asszonyból tobzódik lényem, kiknek a
lényegét játszom el szerepeimben a korhadt, süllyedő
színpadon? mert mintha tegnap történt volna, és velem,
minden mi történelmi volt.*

*Kiknek a bűneit cipelem emelt fővel tér-idő
ingoványba vetve?*

*Kiknek erényei büszkítik arcom, hogy nem járok
ily korban sem szememet lesütve?*

*Vagyok-e én külön világ, míg holtak támadnak fel bennem?
Van-e arcom? Az én arcom-e,
amit a pillanat most kap lencsevégre?*

*Gazdag vagyok,
saját temetővel, sok temetetlen holttal,
közéjük feledkezem lenni,
ne felejtsem el, mit is akartam.*

Ki folytat engem?

*Kik teremődnek általam?
Ha több nem is,
testem az idő rostájába: útlevel,
anyag vagyok.
szakadék fölött folytonosság.*

*Szerelemverítékem ím a harmat,
halál embert el nem altat.*

Időm II.

*Testemre tekeredik kígyója,
jajdulok egy versben
madártalan ablakomra
hiába ül hajnali harmat,
a cseppjeit szomjazó
napsugár óvakodik nyomába...*

*Az idő pikkelyes kígyója
sálként tekeredik nyakamra
hamis fullánkja hol orromban,
hol a fülemben motoz,
nem nyithatom ki
pörös számat, mert megfulladok...*

Negatív

*Hol kötöttem ki,
milyen vizekre sodort a sorsom?
amerre szem ellát.
foszló haltetemek úsznak
olajos hullámokon.*

*Ez tán a vészes vég,
a végzet keserű szaga,
odafenn sirály kering,
kitárt szárnyú fehér hírnök,
vijjog a halál angyala.*

Elejétől fogva

*Megtaposott néhány évtized,
mérgeztek stresszel telített órák,*

*bár elejétől fogva készültem rá,
nem sikerült a világot megváltanom,*

*kifelé mosolygok, míg bensőm
halottsiratók tömik ki,*

*meg a régiekre rakódó
újabb balladák.*

Köszönetféle

*Szárnyakat ugyan
nem ajándékozott az Isten,
de megköszönöm, hogy
szabad lelkem mindig
szabadon repülhetett.*

Gyámolítás (a Tolna Vármegyei Kórház bejáratánál látható)

Szentgyörgyi László

A Bús Tehén besúgója*

A városszéli, a múlt század hatvanas-hetvenes éveinek hangulatát idéző kocsmá a szokásos délelőtti arcát mutatta: a söntésnél Tivadar úr, a nyűtt arcú, csapzott hajú, kialvatlan csapos unottan, gépiesen tett-vett, inkább csak a látszat kedvéért, a teremben egy-két környékbeli ismerős figura múlatta a drága időt.

A Bús Tehén nevű erkölcssülyesztő csak valami csoda folytán úszta meg a dühöngő építkezve rombolást. Az akkoriban gombamód elszaporodó lakótelepek egyike épp azon a városrészen épült – a szocializmus dicsőségére, s a benne lakni kényszerülők örök bánatára. A város egyik fő ütőerének számító Hosszú utcába torkolló Kis köz sarkán álló zömök ház annak köszönhetően úszta meg a bontást, hogy az építők bejáratot kényszerültek biztosítani a háttérben álló, akkor épp bővülő ortodox templom felé, így az eredetileg tervezett három lakóépület helyett csak kettőnek jutott hely. A Bús Tehénnek – a hivatalos álláspont szerint: átmene-tileg – megkegyelmezték.

Azóta eltelt ugyan már négy évtized is, de a lebuj még mindig áll. Az igaz: a „blokkok” megjelenésével igencsak megváltozott a világ körülötte – és főleg benne. Elsőként a vendégkör cserélődött ki: a régi arcokat újak váltották fel. Az állandóságot Tivadar úr

jelentette, aki a rendszerváltás után visszaigényelte családjá egykori tulajdonát, s onnantól büszke főnökként már maga működtette. – Semmi sem olyan, mint régen, az alkoholisták sem – mondogatta, ha ritkán szóba elegyedett valakivel. A régi törzsvendégek vagy elköltöztek, vagy kihaltak, az újak pedig bizony mások, mint az elődök. – Legfennebb az italt vedelik akkora elszántsággal – jegyezte meg egy alkalommal Tivadar úr.

A szocreál szürkeséget és szegénységet, amely a berendezésében is tetten érhető volt, felváltotta a piacgazdasági körülmények között mindent elárasztó vásári sokszínűség. A Bús Tehén azonban még mindig inkább számított lerobbant talponállónak, mint szolid kocsmának. Még akkor is, ha a tenyérszíni belső terem sarkaiban egy-egy kétes tisztaságú piros-fehér kockás abrosszal terített asztal állt, többnyire a délutáni törzsvendégek számára, akik rendszerint csak záráskor és Tivadar úr határozott felszólítására távoztak.

Közéjük tartozott Vaszi is. Feltéve, ha képes volt talpon maradni addig.

A Bús Tehénben nem volt telt ház azon a délelőttön sem, a szokásos arcokon kívül alig tűnt fel más. A környéken dolgozó szakik be-beugrottak ugyan, de nem sokat időztek a szigorú tekintetű Tivadar úr színe előtt. – Nekik – mily igazságtalanság! – meg kell keresniük az italra valót – jegyezte

* A megjelenés előtt álló elbeszéléskötet címadó írása

meg az egyik hajléktalan felé fordulva az ironikus hangulatban lévő csapos. Ők csak dolguk végeztével vagy munkaidejük lejártá után álltak be a hosszúlábú asztalok mellé, olykor egészen záróráig. Ilyenkor melléjük csapódtak a mindig pénz nélküli, lecsúszott alkoholisták is, természetesen némi potya reményében.

Vaszi is ott támasztotta a falat a külső terem sarkában, s a plazmatévé képernyőjét bámulta. Előtte a szokásos vodkás pohár, kísérő gyanánt pedig a korsó sör. Az erőset egyből felhajtotta, a sörből mindig csak annyit, hogy elnyomja a torkát maró ízt. Körülötte gyorsan cserélődtek a vendégek, akik egyetlen csuklómozdulattal felöntötték a pálinkájukat, s ahogyan jöttek – sietve –, úgy távoztak. Volt, aki hangosan köszönt, volt, aki csak némán biccentett feléje, de a többség megvetően nézett át rajta, mintha ott sem lett volna. – Vajon kinek szól a megvetés, annak a lerobbant alaknak, aki jelenleg vagyok, vagy a sokak által rettegett embernek, aki egykor voltam? – mormogta maga elé ilyenkor.

– Még egyet a szokásosból – nyújtotta már alig remegő kézzel üres poharát a csapos felé Vaszi. – Ahogy gondolod – érkezett a válasz. – Írd a többi mellé! – utasította Vaszi. Tivadar úr egy piszkos borítójú füzetet kotort elő a pult alól, s lapozgatni kezdte. – Futja majd a nyugdíjból a törlesztésre? – kérdezte, arra próbálván figyelmeztetni Vaszit, hogy meglátása szerint túllépte a megszokott hitelkeretet. – Nyugi, nyugi, jut is, marad is – válaszolt az, nem annyira a csapos, mint önmaga megnyugtatósára, s a tele poharát két kézzel megragadva – egyetlen csepp se loccsanjon ki belőle! – a helyére csoszogott.

A söntés mögötti italpolc fölött ott felejtett falióra unottan ketyegve jelezte az idő múlását. Vaszi már a negyedik pohár vodkánál tartott. Minden jel arra mutatott, hogy újra meggyűlik vele Tivadar úr baja. Akárcsak legutóbb, amikor zárás után a szomszédos siktator falához volt kénytelen támasztani a csontrészeg alakot. Ott is maradt, amíg szomszédai közül valaki meg nem szánta, s haza nem cipelte. Többnyire a bejárat előtti padon józanodott ki. Az is megtörtént, hogy elveszítette lakáskulcsát. Ilyenkor fel kellett törni a zárat, ha egyéb megoldást nem találtak a behatolásra. Napokba tellett a kár, a rongálás nyomainak eltüntetése. Ugyanannyiba a másnapossággal járó szenvedés. Ilyenkor fogadkozott, hogy soha többé...

Aztán mégis a Bús Tehénben kötött ki.

Lassan délutánba hajlott az idő, kezdett megtelni a kocsmá, a belső teremben is ültek már néhányan.

Hangos társaság lépett be, látszott rajtuk, hogy előzőleg valahol már előmelegítettek. Körbeállták a Vaszi melletti asztalt. Csomagjaikat az utcára néző hatalmas ablak párkányára helyezték, de nem volt szerencsájük, azok minduntalan a padlón landoltak. Vaszi a részekre jellemző széles, szögletes mozdulatokkal jelezte, hogy ártatlan a dologban, s próbálta visszahelyezni a hátizsákokat korábbi helyükre. – Pardon, pardon – ismételte torz mosollyal. – Kicsoda az ürge? – kérdezte egyikük megvetően, s villámokat szóró tekintetet vetett rá. – Hagyd az öreg besúgót – válaszolta az, akiben Vaszi gyerekkori barátjának fiát ismerte fel. – Hogy merészeled,

te..., te...? – pattant fel az öreg, mint aki darázsészekbe tenyerelt. Ahogy meglátta a szemközti tükörben imbolygó önmagát, nyomban visszavonulót fűjt. – Bár, ha úgy nézzük, nem kell hozzá nagy bátorság... – mormogta csendben, s felhajtotta maradék italát.

Aznap valahogy nem vágyta annyira a bódulatot, csak bámult vizenyős tekintettel a messzi távolba, s próbálta felidézni a kötekedő fiatalember apját – valamilyen Józsinak hívták, a vezetőneve sehogy sem jutott eszébe –, akit valaha, amikor még tehette, maga „intézett el”. – Ha te tudnád... – motyogta halkan, s kihívó tekintettel fordult a fiatalember felé.

A nyolcvanas évek közepe táján ő volt az, aki egy jelentésében az akkor üzletvezetőként dolgozó egykori iskolatársára uszította a szekut. Bosszúból tette, amiért az nem szolgálta ki valami hiánycikknek számító olyasféle áruval, amihez akkoriban csak pult alól lehetett hozzájutni. – Sajnos, kifogytunk belőle – válaszolta elutasítólag a kereskedő. Vaszi biztosan tudta, hogy hazudik, van még a raktáron belőle, hisz egyik közös ismerősüket alig egy fél órája szolgálta ki vele. – Na ide figyelj, megmutatom én neked, kivel van dolgod – öntötte el a méreg, s vésztyóslóan kiviharzott a boltból.

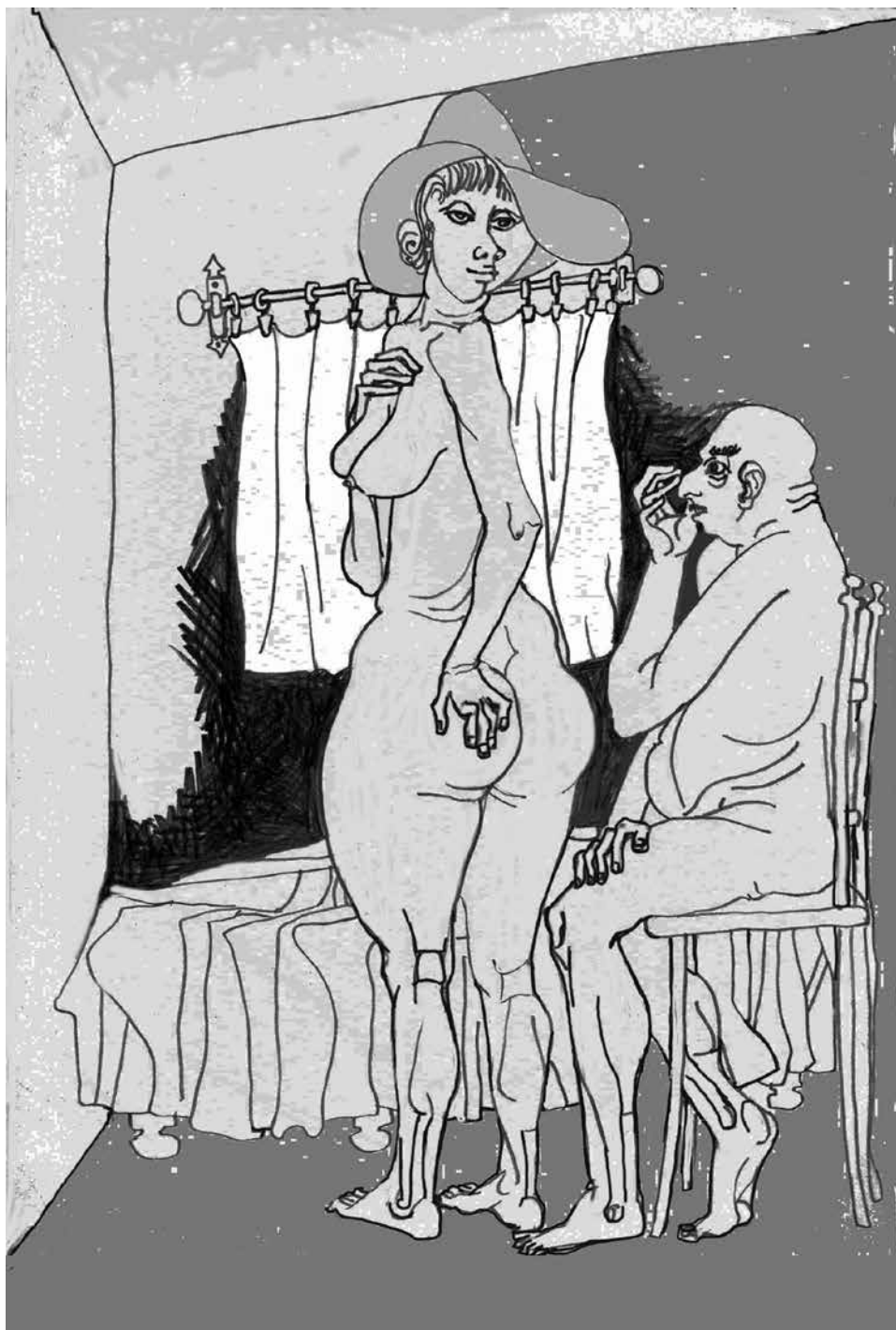
A jelentés következményeként elkezdődött a boltos vesszőfutása. Hónapokig tartott a zaklatás. Előbb csak berendelték, kihallgatták, nyilatkozatot írtattak alá vele, aztán hazaengedték. Majd újra berendelték, megfenyegették, hogy valljon, ne nehezítse meg családjá, gyerekei életét. Nem bántak vele kesztyűs kézzel. Végül figyelmeztették: ha szót ejt valakinek a fizikai bántalmazásról, kicsinálják nemcsak

őt, hanem a feleségét és a fiát is. Közben házkutatást is tartottak, s láss csodát: megtalálták az elrejtett valutát, amiről ő sehogy sem akart vallani. Az idegen pénz birtoklása illegálisnak számított, szigorú büntetés járt érte.

A lelkiileg teljesen összetört ember annyira megriadt, hogy a másnapi kihallgatás elől a halálba menekült: a padláson felkötötte magát.

A középiskolában még Lakatos Laciként emlegették, csak később, a nyolcvanas években dühöngő román nacionalizmus idején váltott Lăcătuș Vasiléra. Igaz, neve már korábban is, amikor még úgy látszott, komoly sportkarriert futhat be, többnyire így jelent meg a sajtóban. Ami ellen eszébe sem jutott volna tiltakozni. Amikor lejárt személyi igazolványa helyett újat állítottak ki, abba már a román változat került. (Bár a László valójában Ladislau románul, nem Vasile; ez utóbbinak Vazul, sőt Vászoly a magyar megfelelője.)

Közvetlenül az érettségi után történt, éppen egy külföldi edzőtáborozásról tértek haza. Idősebb, öreg rókáknak számító csapattársai az akkori időkre jellemző szokás szerint kihasználtak minden ritka alkalmat, ha külföldre utazhattak a csapattal, s jól bevásároltak. Lehetőleg az otthon hiánycikként kapós termékeket keresték, amiket aztán könnyűszerrel s jó áron értékesíthettek, így egészítvén ki jövedelmüket. – Bevásároltál? – szegezte neki a kérdést a korelnök csapatkapitány, mire Vaszi igennel válaszolt. – S miket vásároltál? – folytatta a kíváncsiságát. – Hát képeslapokat az otthoniaknak, szappant, csomag kávé anyámnak, karton cigarettát apámnak, cipőt

Apuci poci

a húgomnak – sorolta szégyenkezve a fiatalember. – Hát nem kényezteted el őket – válaszolta az öreg. – Na, ide figyelj, arról van szó, hogy itt vannak ezek a cuccok, szépen elrakod a magad csomagjába, aztán a határon átjutva majd visszaadod – mondta ellentmondást nem tűrő hangon.

Vaszi vegyes érzésekkel engedett a felkérésnek. Inkább csak azért, mert illetlenségnek tartotta volna visszautasítani. Némi elégedettség is eltöltötte, hogy az öreg kitüntette bizalmával, de félt is, hogy mi lesz, ha felfedezik nála a „csempészárut”. A vámellenőrzésnél persze azonnal kiszúrták, mindenét elkobozták, s jelezték: értesítik lakhelye illetékes hatóságait. A „tetten ért” fiatalember útja hazáig felért egy kálváriával. Csapattársai próbálták vigasztalni, de nem nagyon sikerült... Hazaérve összeszorult torokkal várta a fejleményeket. Éjszaka álmatlanul forgolódott ágyában, napközben alvajáróként, gondolataiba merülten téblábolt. Aztán megérkezett az idézés is, amelyet két egyenruhás nyújtott át.

A kihallgatása rövid volt, nyilatkozatot íratnak vele, amelyben rögzítették a tényállást. A kihallgatója hangosan felolvasta, majd aláíratta vele. Ezek után következett az, ami meghatározta további életét: miután kihallgatója ismertette, milyen következményekkel járhat a csempészás – büntetőjogi eljárás, talán börtönbüntetés –, felvilágotlanta előtte a vádejtés elkerülésének feltételét. – Ha beleegyezik abba, hogy együttműködik velünk, hogy értesít bennünket minden olyan törvénybe ütköző, illetve államellenes cselekedetről, amelyről tudomást szerez, akkor ezt az esetet meg nem történné tekinthetjük – dobta eléje a „mentőövet” a

tiszt. Vaszi kétségbeesve kapott utána.

Gondolkodás nélkül aláírta az eléje tolt dokumentumot.

Csak később döbrent rá, hogy csapattársa aktív szerepet vállalt behálózásában. Gyaníthatóan maga is beszerzett ügynök volt. A sablon, amely szerint eljártak, pofonegyszerű volt: valamiképpen olyan szorult helyzetbe hozni a kiszemeltet, amiből ne lássa a kiutat, illetve csak azt az egyet, amit „nagylelkűen” felkínálnak neki. Az esetek többségében az áldozatok – tettük következményétől, azaz a megtorlástól való félelmükben – engedtek a kényszernek: aláírtak.

Megtette Vaszi is, aztán rettegéssel vegyes kíváncsisággal várta a fejleményeket... Lelkiismeret-furdalása nem volt, inkább megkönnyebbülés-féltét érzett, hogy megúsza a felelősségre vonást. Túl fiatal volt és tapasztalatlan ahhoz, hogy felmérje tettének súlyát, esetleges következményeit. Az elején viszonylag könnyen, simán ment minden: nem tett mást, mint írásba foglalta, hol és mit hallott, esetleg látott. Alig másfél hónapig tartott a „próbaidő”, aminek végén jelezték: meg vannak elégedve a „munkájával”.

A későbbiekben már tartótisztje, Gicu jelölte meg a célszemélyeket, akiről jelentést várt. A szolgálat kötelékébe tartozók közül többnyire csak vele tartotta a kapcsolatot. Ritkán azonban előfordult, hogy Gicu felettese, egy rosszarcú, mogorva alak is jelen volt az eligazításokon, amelyekre soha nem a szolgálat hivatalos székhelyén, hanem szinte mindig egy főtéri ház egyik lakásában került sor, amelynek gazdájával soha nem találkozott. Ha nyilvános helyen futottak össze, úgy

kellett tenniük, mint akik nem ismerik egymást.

Lassan már estébe hajlott az idő, a záróráig azonban még túlzottan sok volt hátra, Vaszi pedig kitartóan, s egyre nagyobb szomjúsággal döntötte magába az italt. – Nem lesz túl sok, fater? – szólt át a szomszéd asztaltól valaki. – Fiúk, tudjátok meg, utálom a vodkát, ezért ott pusztítom, ahol érem – válaszolta botladozó nyelvvel, torz vigyort mellékelve hozzá.

Ha már annyit ivott, elméjében észrevétlenül oldódtak a múlt és jelen, képzelet és valóság között húzó-dó határvonalak, s ő elszabadult sárkányrepülőként ott lebegett a sebesen váltakozó idősíkok között. Korábban napi két liternyi is leöntött a torkán, tucatszám sör által kísérve, de az utóbbi időben már jóval kevesebb is megártott, ilyenkor észrevétlenül szakadt el a film, estek ki órák, olykor egész napok a memóriájából. Elmult életének árnyai kísérték, folyamatosan emlékeztették, nem hagyták nyugodni. Azért ivott, mert felejtetni szeretett volna, de maga is tudta, ez lehetetlenség.

A kezdeti években simán ment minden: nyitott szemmel és füllel járt-kelt, írta a jelentéseket. Megbízói meg voltak elégedve. Viszonzásul a rendszeres anyagi juttatás mellett egy-két kérését is teljesítették. Például nyugati útlevélhez segítettek. Igaz, a kellemeset össze kellett kapcsolnia a hasznossal, azaz gyerekkori barátjáról kellett jelentenie, akit szintén felkeresett. Meg kellett tudnia, kivel tartja itthon a kapcsolatot? kiket látott vendégül, fogadott otthonában? ellenségesen viszonyul-e a román politikai kurzushoz? stb.

Kezdetben a lelkiismeret-furdalás bármiféle jele nélkül végezte, amit rábíztak, amit vállalt. Kételyei nem voltak, hogy esetleg helytelen, amit tesz. Úgy vélte: ártatlanul keveredett a kényelmetlen helyzetbe, de élve a felkínált lehetőséggel, kimászott belőle. Azokkal nem gondolt, akiket maga sodorhat hasonlóba. – Az ember vigyázzon magára, ha tud. Ha nem, viselnie kell a következményeket – jelentette ki egyszer, a '89-es politikai fordulatot követő zavaros napokban, amikor maga is jócskán be volt ijedve, mi lesz, ha kitudódik a múltja...

Utólag végiggondolva, a törést számára a gyermekkori ismerős, az üzletvezető öngyilkossága okozta. Képtelen volt feldolgozni a történetet, elfogadni a tényt, hogy ő volt az, aki a halálba kergette. Keserű napok sorát okozta az eset, évekkel később is mint derült égből a tökönrúgás, hirtelen törték rá a kellemetlen emlékek. Miatta szokott rá az ivásra is. Bár előre tudta, amit később a gyakorlatban is megtapasztalt: az ital is csak enyhítette, zsibbasztotta a maró önvádat, amit érzett, hogy aztán a kijózanodás után még erősebben és a legváratlanabb pillanatokban újra jelentkezzen. Magára maradt. Szakemberhez nem fordulhatott segítségért, hisz ahhoz fel kellett volna tárnia élete titkát.

Gicu figyelmét sem kerülte el, hogy az ital rabjává vált, ami hátráltatta munkájában. Előbb csak fejcsóválva figyelmeztette, ha nem változtat, akkor számolnia kell a következményekkel. Hogy mire gondolt, azt nem részletezte. A figyelmeztetés hiábavalónak bizonyult, Vaszi képtelen volt megkapaszkodni a lejtőn, bár sokszor megpróbálta: fogadkozott is gyakran, de

hasztalan, egyre mélyebbre süllyedt. Végül kezdtek mellőzni, egyre kevesebb megbízatást kapott, s már attól tartott, ejtik teljesen, ami ki tudja, milyen következményekkel járhat... Az ismeretlentől tartott, de nagyon.

Teljesen összezavarodott, kilátástalanságában újra és újra a pohár után nyúlt. Gyakori öntudatködös állapotában ki tudja, hol és miket járhatott el a szája, mert egyszer csak megszólalt munkahelyén a telefon. Gicu volt, aki korábban soha nem tapasztalt távolságtartással beszélt, s a következő hétre berendelte a „céghez”. Vaszi tudta, érezte: nem sok jót várhat...

A találkozóra, objektív okokból, nem került sor: aznap bukott meg a Csau-rendszer. – A forradalom vagy mi teljesen felfordította életünket – emlékezett vissza a mozgalmas napokra. Megbomlott az addigi rend a szolgálatnál is, az állományt a hadsereg irányítása alá vonták. A teljes gépezet egyik napról a másikra szinte megbénult, a személyzet valósággal illegálításba vonult, különösen az ismert arckokat parancsolták egy lépéssel hátrább, az ügynököket pedig kényszerűségből pihentették. Végül, még ugyanazon év utolsó előtti napján, hivatalosan fel is számolták a Securitatét. Vaszi megkönnyebbült, de amint kezdtek nyilvánosságra kerülni a különböző dokumentumok, egyre izgatottabbá vált: mi lesz, ha egyszer kitudódik az ő múltja is.

Eltelt a tél, s a tavasz meghozta a megnyugvást, legalábbis egyesek számára: a marosvásárhelyi magyarellenes pogrom után hivatalosan is bejelentették az új szolgálat megalakulását, igaz, csupa régi emberekből.

Csendben várta, mit tartogat számára a jövő. Időközben leszálalékoltatta magát, biztonságosabbnak tűnt a kevés nyugdíjjal járó státus, mint naponta megfordulni ott, ahol ki tudja, milyen veszélyek leselkedhetnek rá. Aztán egyszer csak jelentkezett az új Gicu, s ismertette feladatkörét: a magyar vonatkozású nyilvános rendezvényeket kellett látogatnia, s beszámolnia az ott elhangzottakról, no meg mindenről, ami a régi-új megbízóit érdekelhette.

A későbbiekben érezte ugyan, hogy egyre mélyebbre süllyed, de nem volt ereje, bátorsága változtatni. Nem is hitte, hogy egyáltalán lehetséges. Úgy érezte, billogot visel a homlokán, mindenki tudja, miben sántikál, s ezért mindenki megveti. Egy alkalommal a zöldségpiacon félelmetes élményben volt része: hirtelen hangos kiabálás támadt az asztalok között. – Van képed az emberek között mutatkozni? – szegezte a kérdést egy idősebb, viszonylag jól öltözött öregúr egy hasonló korú melegítő, zsokésapkás alaknak. – Mocskos szekusok, hát lehet, hogy Iliescu és a hozzá hasonlóak nem bántanak, de én nem tudok felejtetni! Sem felejtetni, sem megbocsátani nektek, gazemberek! – kiabálta torkaszakadtából a láthatóan feldúlt férfi a szekusnak nevezett felé. Aki megpróbált elvegyülni a tömegben. Vasziban valósággal megfagyott a vér: rádöbbsent, hogy vele is bármikor megtörténhet hasonló.

Ezt követően napokig ki sem merészkedett a lakásából, nehezeire esett emberek közé mennie, kellett az ital, hogy segítségével legyőzze a lebukástól való félelmét.

A nap lassan estébe hajlott, Vaszi a kora délelőtti óráktól ott támasztotta

Holdárnyékban

Lányrablás

mikor a falat, mikor az asztalt, mikor mindkettőt a Bús Tehénben. A sűrűn cserélődő vendégek néha-néha odavetettek felé, úgy foghegyről, valami köszönésfélét, de mintha mindenki kerülte volna, hogy szóba elegyedjen vele. Valójában nem is hiányzott neki senki társasága. Túl volt már azon, hogy bárkivel is megosztani próbálja gondolatait.

Többnyire úgy kezdte, mint azok, akiket még nem kerített hatalmába az italozás szenvedélye. Eltelt egy félóra is, amíg elszopogatta az első decit, egy-egy korty sör kíséretében. A másodikhoz már feleannyi idő sem kellett, a harmadikhoz még annyi sem. Közben lélekszakadva és sikertelenül próbálta követni elszabadult képzeletét. Elméjében gyors egymásutánban, de nem időrendi sorrendben követték egymást elmúlt életének összefüggéstelen képkockái.

Ilyenkor zavaros tekintettel nézett körül, vette szemügyre a kocsmá vendégeit, mintha azt kutatná, ki lehet az, akinek valaha árthatott, aki esetleg ismeri élete titkát. Ami meggyőződése szerint, különösen amióta elméletileg bárki hozzáférhet a róla készült iratcsomóhoz, már nem is titok. – Lehet, hogy tudjátok, hogy besúgtalak, de gyáván hallgattok, nincs bennetek bátorság, hogy férfiasan elém álljatok, s a szemembe mondjátok, mit gondoltok rólam... – motyogta maga elé, s kihívónak szánt, de valójában torzra sikeredett tekintetét körbejáratta a kocsmában. Senki nem figyelt rá.

Sokszor észrevétlenül szakadt el a film, erre csak akkor döbbsen rá, amikor észlelte, órák teltek el azóta, hogy utoljára tudatánál volt. Hogy időközben mit tett vagy mondott, arra egyál-

talán nem emlékezett. Egyetlen menedékként az újabb adag ital mutatkozott. Az legalább enyhített rosszkedvén, tompított lelkiismeret-furdalásán, s ha nem, akkor újfent az öntudatlanság állapotába taszította. Ivott, mint akit olthatatlan szomjúság gyötör. Pedig sokszor már ahogyan lenyelte, fordult is vissza gyomrából az ital... Volt, amikor elérte a mosdót, volt, amikor nem.

Tivadar úr ilyenkor a kezébe nyomta a felmosót, s kiadta az ukázt: tisztára! Ha képtelen volt rá, akkor nyomatékosan felkérte a távozásra. Ha nem sikerült szép szóval megszabadulnia tőle, némi erőszakhoz folyamodott: karjánál erősen megragadva kivezette a fájdalomtól sziszegő Vaszit. Ha egyedül képtelen volt hazamenni, a kocsmá melletti sikátorban álló garázsok közötti padok valamelyikére ültette/fektette: vigyázzon rá a részegek védőangyala.

„Valamilyen” Józsinnak a fia azt tudta róla – valahonnan hallhatta –, hogy besúgó, de azt már nem, hogy apja haláláért, ha csak közvetve is, ő okolható. A kocsmába való belépésük pillanatától a záróráig eltelt idő alatt Vaszi végig azzal próbálkozott, hogy szóba elegyedjen a fiatalemberrel, hogy arcába vág hassa: nem tart tőle. – Tele van a tököm veled, meg mindenkivel, akik utálkozva besúgóztok – dünnyögte botladozó nyelvvél maga elé. Közben meg széles mozdulatokkal gesztikulál, a részegekre jellemző módon vigyorog, de inkább csak grimaszol.

A fiatalok végül megelégtették. – Fogd be a pofád, öreg! – ripakodott rá egyikük, éppen a „valamilyen” Józsinnak a fia. Vaszit előntötte a düh, indulatosan fordult feléjük: – Vigyázz, fiú, mert

még megjáród, akárcsak az apád – vágta vissza. – Honnan tudod te nyomorult, mi történt az apámmal? – kérdezte vészjóslóan a fiatalember. – Nemcsak azt tudom, mi történt vele, azt is, miért – replikázott a részeg.

Szó szót váltott, s Vaszi, hogy bizonyítsa, hidegen hagyja mások véleménye, de főleg az alkohalmámor okozta kivagyiságból, szemébe vágta: – Tudd meg, hogy én jelentettem fel, de annyi tartás nem volt benne, hogy vállalja tetteiért a felelősséget, ezért a könnyebb utat választotta: gyáván megfutamodott – mondta, s kárörvendően vigyorgott hozzá. Amint kiejtette a szavakat, máris megbánta. Megszólt agya valamely józanabb zugában a vészcsengő, jelezvén: ezt azért mégsem kellett volna.

Innentől felgyorsultak az események: a rövid ideig tartó döbbs csendet követően – nehezen jutott el a fiatalember tudatáig, amit Vaszi közölt vele –, kemény, sértegetésektől sem mentes szóváltás alakult ki közöttük. A csetepaté – miután a zárórára való hivatkozással Tivadar úr kitessékelte a hangos társaságot – az utcán folytatódott, s a garázsok által övezett sikátorban zárult. A szóváltást rövid lökdösődés követte. A fiatalok körbeállták Vaszit, s kabátját mellkasán megragadva egymás karjaiba taszigálták a szinte tehetetlen alakot. Egyikük egyszer csak

félreállt, s a feléje zuhanó, egyensúlyát veszített testet hagyta hanyatt az úttestre zuhanni.

A furcsa hangot, ami a landolást kísérte – a talp alatt szétmorzsolódó dióhéj szól így –, egyikük sem hallotta, csak egyedül Vaszi. Még a hasító, kijózanító fájdalom ellenére is. „Valamilyen” Józsi fia föléje hajolt ugyan, s megnézte, éle-e az öreg, de szuszogását észlelve felállt, s hagyta a zsákként heverő testet. – Ha megcsípi egy kicsit a hideg, hamarabb kijózanodik – jegyezte meg, s a társaság vihogva elhagyta a sikátort.

Vaszi hasító fájdalmat érzett a fejében, próbálta kitapogatni a baj okát, de karjai nem engedelmeskedtek, aztán rádöbbs: lábai sem. Olykor félbeszakadt a fájdalom, olyankor egy fehér fal előtt kaleidoszkóp-szerűen váltottak egymásba áldozatainak arcképei. Láttukon Vaszi nem érzett sem lelkipurdalást, sem megbánást... Csak valami kárörömfélét. Aztán újra az éles fájdalmat a fejében... S következett megint a kaleidoszkóp, egyre szédületesebb iramban, míg végül leállt az egész... A kimerevedett utolsó képkockáról Vaszi bazsalygott vissza.

A sikátorban hanyatt fekvő élettelen testre – füléből és orrából még mindig szivárgott a vér – másnap hajnalban találtak rá a munkába igyekvők.

Bábos

Kocsis Csaba

Dudadal

*Kócs, kócs, csupa kócs,
Hortobágy és Pusztakócs,
nincs messze a hármás tanya,
ahol felnőtt édesanya;
szól a dudaszó!*

*Ró, ró, Rónaszék,
Macskamező, Petőrért.
Csekefalva, Verebes,
Ez a falu Egeres;
Erdély csudaszép!*

Nincsen messze Tóti

(Tóth Pistának)

*Csányon csépel Csaba,
Hortra megy majd haza.
Tordán telel Tamás,
Sápon van a lakás.*

*Vácon vidám Vidor,
Pestre megy, de mikor?
Micskén mászkál Móni,
Közel van már Tóti.*

*Királyi hegyalján
Ott állt egy királylány:
egerészölyv látta,
öregapja várta...*

*Dombok között Tóti
Azt mondják, hogy jó itt
Bisztra partján enni,
ide-oda menni...*

Dal a Berettyóról

*Nem vagyok én rossz gyerek,
csak egy kicsit eleven:
Fára mászok, körbe nézek
és mielőtt földet érek,
látom ott egy vércsefészek.*

*Kék tó, tiszta tó,
lábatlan a Berettyó.
Folyó vize haragos,
partja kicsit agyagos.*

*Baloldalán Szentmárton,
Ott lakik a barátom,
Pákász utca, Ladik utca,
Szász tanya és Kórógy-pusztá:
sül a lángos, jaj de gusztá!*

*Kék tó, tiszta tó,
lábatlan a Berettyó.
Folyó vize haragos,
partja kicsit agyagos.*

*Jobboldalán vár a falu,
Nyitva van az aranykapu.
A kislányom álmod látott,
vigyázza a holdvilágot,
zápor után a virágot.*

Darulesen

*Fúj a szél a nádban,
halak némaságban!
Szürke marha szarvak,
költöznek a darvak.*

*Száll a toll pihéje,
száz madár bibéje.
Tízezer érkezik,
csillagra éheznek.*

*Hortobágy-Berettyó,
békák közt szipirtyó:
Fúj a szél, leng a nád,
ringass egy kisbabát!*

Eunuchok

László Gyopár

A számár meséje

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy számár. A számár buta volt. Bár ez egy igen vitatható fogalom. A számár eleinte olyatén formán volt buta, hogy képtelen volt feltalálni magát egyre digitálisabbá váló és okoskutyükkal telibb világunkban. Ő még a kávéfőzőt sem tudta bekapcsolni. A számítógépről nem is beszélve. Minden, ami technológiai érzéket, logikát és érintőképernyőt foglalt magában óriási kihívást jelentett számára. Utálta is nagyon az egyre gyakoribbá váló efféle helyzeteket.

Így hát amikor egyik karácsonyra meglepték egy használt iPhone-nal azzal a jóindulatú szándékkal, hogy ő is (fel)fejlődhessen végre, csak ennyit mondott: ehh, és betette a telefont a fiókba. Néhány évre.

Ahogy a világ és gyermekei egyre okosodtak, azzal egyenes arányban ő egyre butult. Nem csoda hát, hogy végül már csak utcaseprőként talált munkát. A seprűt szerette, értette, az kézzelfogható dolog volt, nem úgy, mint az internet.

Végül a szomszéd mókus fürge észjárású csemetéje avatta be az okostelefon használatának alapjaiba. A segítőkész mókus szánta a világ dolgaiban egyre tájékozatlanabbá váló szamarat, és közösségimédia-fiókot is kreált neki.

A számár az első szelfit véletlenül készítette. Ormótlan munkáskezzei közt csúszkált a finom gépezet, és így elkészült az első fotó róla: vagy-

is a fél arcáról és a füle egy részéről. Álmélkodott nagyon, ugyanakkor örvendett is neki. Aztán lassan ráért az ízére, és nyomkodta magáról a többi önarcfotót is. Kezdett tetszegetni magának. Hm, egész jóképű számár vagyok – gondolta olykor. Fészbúkos bemutatkozásához természetesen egy napszemüveges szelfit alkalmazott, és (a mókus segítségével, persze) háttérképnek egy csilivili BMW-ről készült fotót álmodott maga köré.

A mémek elkápráztatták: „mennyre igaz!”, írta mindenik alá, a naivan derűs pozitívista üzenetüektől kezdve a keményen, férfiasan megmondóskig. Osztotta is valamennyit, miután kitalálta, hogyan kell. A tetszikelések, szívek és társai megrészegették. Bár a legtöbbjük jóindulatú kollégáitól és régi, elfeledett tanárnőitől származott. Micsoda különleges egyéniség vagyok! Lám, végre, az emberek is látják... – gondolta magában, és rohamtempóban komplett nárcizmusba zuhant.

Majd amikor Priscilla, a gyönyörű sárga-fehér szőrű cica(baba) lájkolni találta az egyik általa megosztott, szívet tépő igazságot továbbadó mémjét, egészen odavolt. Úgy érezte, őket egymásnak rendelte az ég, hisz mennyi közös van bennük. Priscilla lájkolta – újságolta a szomszéd mókus gyerekének azon a kicsit fojtott, remegő, örömteli hangon, mellyel egy titkot ad tovább valaki, de az csak sokat tudóan és kissé szánakozva mosolygott.

A számárnak ettől kezdve egyetlen rögeszméje volt. Priscilla meghódítása. Naponta többször is ellenőrizte a profilját, és minden megnyilvánulására puszikat ontó kiskutyákat nyomkodott. Néha, mikor bátrabbnak érezte magát, reszkető kézzel írt is neki egy „szia, micsi” jellegű mondatot, amire a cica nem válaszolt, de a fantáziájában ők már egy pár voltak.

Tavasza volt, és a számár teljesen bezsongva szerelmi mámorban úszott.

És egyik reggelen, mikor már süttött a nap, és a pitypangok visszamosolyogtak rá, fantasztikus ötlete támadt. Úgy, ahogy volt, munkás sapkástól, ut-

caseprős egyenruhástól fogta magát, befeküdt a pitypangok közé, és sárga lapátfogait arcba toló, hatalmas vigyorral az arcán egy „szenzáció” szelfit készített a zöld fűben. Buta pofája körül romantikusan sárgállottak a virágok, míg ő önnön szépségétől meghatódva mosolyogni vélt.

Prisila szeretlek!!!!!!!!!!!!!! – írta a kép fölé izgatottan, majd egyetlen gombnyomással posztolta a cica oldalán.

Odafent a derűs égben Isten szomorúan sóhajtott egyet, és bezárta az internetet. Mára elég volt neki a tragikomédiából.

A bagoly meséje

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy bagoly. Okos volt. Bár ez egy igen vitatható fogalom. De a bagoly tényleg okos volt. Valódi polihisztor. Hatalmas könyvtárának köszönhetően, melyet szünet nélkül és élvezettel böngészett odújában.

Az állatvilágban úgy ismerték, mint higgadt, öreg és bölcs tudóst, akihez bátran lehetett tanácsért fordulni a legkülönbözőbb témákkal, mind tudományos jellegű kérdésekkel, mind apró-cseprő magánéleti problémákkal.

Ám azt is tudták róla, hogy magányosan éli életét, nem volt párja. Túl volt már egy infarktuson, visszeres lábai voltak és pocakja, mikor az ő életébe is beköszöntött a szerelem. Egyik nap ugyanis Búbos Blanka kémiatanárnő kopogott be hozzá, hogy egy kutatásával kapcsolatosan könyveket kérjen tőle.

A bagoly szíves örömet segített, és csakhamar belemélyedtek egy mindkettejük számára élvezetes tudományos beszélgetésbe. Minél inkább mélyült a beszélgetés, a bagolynak annál jobban kezdett tetszeni a szép és okos tanárnő. Meg is hívta hát kávéra a búbost, jó párszor, miután természetesen ismerősnek jelölte. Nem csekély tépelődés és töprengés után.

Az okos bagoly ugyanis járatlan volt a magánélet eme területén. Sok morfodírozás után tért rá csak a fontosabb kérdésekre, úgy mint: elképzelhetőnek tartja-e Blanka azt, hogy ők egy párt alkossanak. Szíve nyugtalanul dobogott pelyhes tollai alatt, miközben a választ várta.

– Nem – érkezett a sokkoló kijelentés. – Végtelenül tisztellek és becsüllek szakmailag, de úgy érzem, nincs köz-

tünk kémia... – tette hozzá a tanárnő. A bagoly meglepődött, de nem mutat-ta. Hazament, és könyveibe menekült. De a dolog nem hagyta nyugodni. Mit is jelent az, ha egy nő azt mondja, nincs köztük kémia. Most neki lett volna szüksége tanácsra, de ezzel a kérdéssel nem mert előhozakodni senki előtt. Szégyellte. Mit tegyen... Lépjen, ne lépjen?

Végül közbelépett a technika. A tör-ténet ugyanis a mesterséges intelligencia korában zajlik. Mi sem egyszerűbb, mint megkérdezni a ChatGPT-t: „Mit jelent az, ha egy nő azt mondja, nincs köztünk kémia?” A bagoly remegő uj-jakkal pötyögte be a kérdést.

„Ha egy nő azt mondja, hogy nincs köztetek kémia, az azt jelenti, hogy nem érzi azt az intenzív érzelmi vagy fizikai vonzalmat vagy összhangot, amely fontos lenne egy romantikus kapcsolatban” – szaladtak ki a sorok a képernyőn. „Fontos, hogy tiszteljük

az érzéseit. Ha erőltetjük, az egyik fél részére sem fog kielégítő kapcsolatot eredményezni. Ehelyett a legjobb, ha kölcsönös tisztelettel továbblépünk” – folytatódott a tanács.

Hümm. Mondta az uhu, mert tisztelt minden tudást. De csak egyetlen álmatlan éjszakájába került, és meg-fogalmazódott benne, mit kell tennie.

Rózsák. Nem pixelesek, valódi-ak. Vörösbárszony-szirmúak. Bókok. Nem szexisták, intelligensek. Hozzá alázat, de kőkemény önbecsülés. Valahányszor csak találkoztak egy szakmai tereferére.

És amikor Búbos Blanka kutatása befejeztével visszahozta a bagolynak könyveit, szárnyuk egy pillanatra ösz-szeért. Egymásra néztek, és a bagoly észrevette, hogy a tanárnő elpirult...

A bagoly megnyugodott: még min-dig szükség van rá. A mesterséges in-telligencia nem csallhatatlan. Az érzései azok.

A pávakakas meséje

Egyszer volt, hol nem volt, volt egy-szer egy pávakakas. Szép volt és hiú. Szeretett öltözködni, és lenyűgözően divatos megjelenése mindig nagy ha-tást tett a szebbik nemre. Imádott is hódítani Frederick. Mert így hívták.

Mielőtt elindult „hódító útjaira”, mindig nagy gonddal válogatta össze a ruházatát, többször is átöltözött, hogy minden társaságban ő legyen a legdiva-tosabb és a legvonzóbb egyed. Amint okostelefonhoz jutott, hamar rákapott a szelfizés ízére, ezek megnyugtatták,

hogy igen, valóban ő a legszebb kakas az „állatkertben”. Mert bizonytalan ter-mészete volt.

Az ám, de éles csőre. Mellyel nem bánt irgalommal. Fennhéjázó maga-tartásával, éles nyelvével és kritikus megjegyzéseivel sokakat megbántott. Ennek megvolt a böjtje. Lassan elma-radoztak tőle az állatok, és bármilyen szép is volt, nem kívánták a társasá-gát. A békétlenség légköre lengte körül, mely idővel a szívébe is beköltözött. Ez igencsak elszomorította ott valahol

mélyen. A leginkább az bántotta, hogy elvesztette az örömeire való képességét. Magányosan, de hetykén grasszált az utcákon, titkon keresve valakit, valamit, ami igaz mosolyt csalt volna az arcára. De nem talált...

Végül büszkeség alá rejtve kétségbeesését Galamb Olga life coach fogadóirodájának ajtaja előtt találta magát. A szelíd galamb mosolyogva fogadta, és elkezdődött egy beszélgetés, melynek végén a pávakakas büszkeségét legyőzve, kissé megtörve lehelte ki:

– Nem szeretem azt a személyt, aki vé váltam. Úgy érzem, elrontottam az életemet. Esetleg volna bármely módszer arra, hogy... nos, visszakapjam a mosolyomat? – tette fel a legfontosabb kérdést hivataloskodva, mert azért szégyellt ennyire gyengének látszani, és a leleplezést nem szenvedhette.

A galamb finoman fejtette ki a gyógymódot:

– Nézze, a mosoly forrása az elménk. Amilyen gondolatokat hordozunk benne, azoknak megfelelő érzések áramlanak a lelkünkbe, amelyek aztán kisugárzanak az arcunkra. Ön túlságosan sokat fókuszál a negatív dolgokra a világban, és így a gondolatai is negatívak. Próbáljon a szép dolgokon elmélkedni, és akkor ezek eredménye lesz a mosoly – mosolygott. – Vegye le az obszidián fekete szemüvegét! Ám – tette hozzá – sajnos a mosolyának elvesztése sem egy pillanat alatt történt. A megtalálás

sem fog végbemenni egyik napról a másikra. Ez egy hosszú folyamat, akár évekbe is telhet – keserítette el a pávakakast, aki bosszúsán távozott Olgától. Persze udvarias hivatalosság alá rejtve.

Morózusan és céltalanul járkált a fő utcán, jobbat remélt a konzultációtól. Még hogy évek, phahh – pöfögött magában. Meg ez a sok általánosság. Ezeket a szólamokat már ismerem. A Facebookról. Semmi újat nem mondott, ám szemérmetlenül elfogadta a busás konzultációs díjat. Ehh. Azzal szórakozottan befordult egy márkás cipős boltba, melynek kirakatában egy igen divatos fekete félcipőt pillantott meg.

– Üdvözlöm – csendült egy tündéri hang, melyhez ugyancsak tündéri és kedves mosoly társult. A kis csincsillalány eladónőtől származott mindkettő.

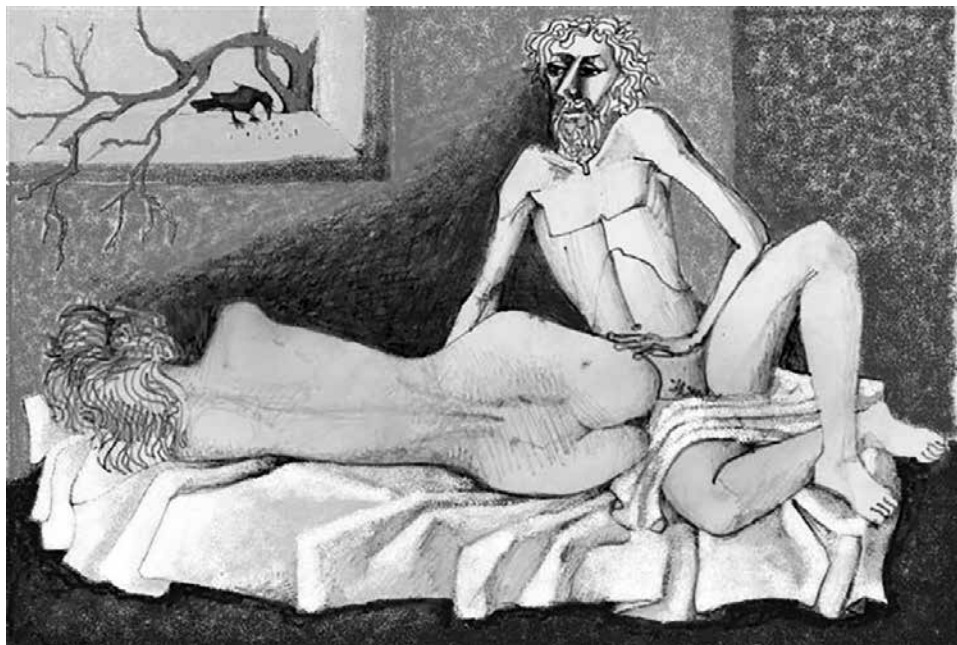
És ahogy Frederick a szemébe nézett, azt érezte, hogy a feje fölül hirtelen eltűnnek a sötét felhők, kiderül, és megmagyarázhatatlan érzés veszi át az uralmat a lelkében, egyre megálíthatatlanabbul terjedve szét, az orra picit összeráncolódik, szája szélei meg maguktól felfele húzódnak, szemeibe pedig vidám, ragyogó fény költözik és árad, csak árad vissza eme váratlan folyamat kiváltó okára, Margaretre, a csincsillalányra.

Hosszú idők óta először: mosolygott.

Bogyó

Babám háta

A nyúl meséje

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy nyúl. Félős volt, már-már betegesen félős és gyáva. Nem nézett híradót a tévében, mert túlságosan sokkolták a szalagcímek meg a rémhírek. (Bár lehet, hogy ez nem a nyúl hibája volt.) Továbbá félt attól is, hogy mit mondanak róla mások, félt attól, hogy éjszaka rázuhan a fejére az ágya felett lévő polc, melyen súlyos könyvek voltak, félt fogadni idegen számról érkező hívásokat, és olykor sokáig remegett azután, miután felvette a kaputelefont, és nem szólt bele senki.

Ily nyúl szívű magatartással hősünk valóban nem ment sokra. Home office-ban dolgozott, négy órában. Könyvelt. Azt szerette. Szeretett otthon lenni, a maga kis biztonságos környezetében, melyet kényelmesen alakított ki. Takarított, terítőket horgolt, és amit különösen szeretett: rádiószínházat hallgatott.

Am időnként, főleg lefekvés előtt, meg vasárnaponként, amikor megállt az élet, megrohanták félelmei, racionálisak és kevésbé azok, és nem hagyták nyugodni. Szorongva gubbasztott ágyában, és bénítóan félelmetes gondolataival küzdött. Ezek ugyancsak megkeserítették az életét. Bátorság nélkül az élet csak bujkálás, olvasta a Facebookon, de ilyenkor picit azért huncutul mosolygott, mert ő azt is tudta, hogy a rejtőzködésnek van egyfajta gyönyöre. Ez volt kicsiny kis életének kicsiny kis öröme. A biztonságérzet.

De gyakran gondolt arra, milyen jó lenne kiszabadulni a félelembörtönből. Főleg, amikor a tőszomszédságába egy

szerfelett helyes kecskebak költözött. Egy színész. Azon kevés alkalmakkor, amikor elmentek egymás mellett, a nyúl elpirult, és alig tudott kinyögni valami köszönésfélét. De a kecskének tetszett a nyúl, és egyszer meghívta egyik előadásukra, melyben ő is szerepelt. Meghívót tett le a nyúl ajtaja elé.

Az gyanúsán leste, mi lehet: extra villanyszámla, fenyegető levél, bírósági intés. Ezek a lehetőségek cikáztak a fejében, de nem bírta ellenállni, remegő kézzel felvette és kibontotta. Megörült a tartalmának. De hogyan vegye rá magát egy ilyen nagy lépésre, mint a színházba menés?

Ruhavásár, frizura, körömcipő és hozzá illő táska. Ezeket meg kell vásárolni, és ez még csak az anyagi kihívás. Hogyan jusson el a színházba egyedül, hogyan üljön végig a darabot annyi néző között. Képtelenségnek tűnt. De a szíve döntött.

Bagoly barátjához fordult tanácsért. Elmesélte neki, hogy mindettől ő mennyire fél. A bagoly erre ennyit mondott: akkor csináld félve. De csináld. És csináld végig. Csak így fogod megtapasztalni önmagad erejét.

Nyuszink aludt egyet a tanácsra. Bár nem túl jól. És másnap rettegve lépett ki az ajtón, hogy beszerezze a színházba járó öltözéket és kellékeit. Néha megállt és visszafordult, néha az épületekhez simulva haladt, de ment.

Eljött a nagy este, és nyuszink talpig diszkrét galádíszben, ámde cidrizve készült kilépni az ajtón. Rupert, a kecske is épp akkor lépett ki a lakásából, és elismerő pillantásától a nyuszi egé-

szen zavarba jött. Váltottak pár udvarias szót, és Rupert megígérte, a darab után szívesen kávézik a nyúllal egyet.

A nyúl érezte, hogy megnyugszik és erőt kap. Még soha nem érzett ilyet, és a taxiban ülve már-már félelmeiről megfeledkezve mosolygott.

A színházhoz érve azonban lesokkolt. Rengeteg néző, sürgés-forgás, tolongás, szivarfüst, moraj, aztán a csengetés, mely jelezte a darab kezdetét. A nyuszi egy csendes sarokba menekült, és próbált úrrá lenni ijedtségén, melyet a nagy környezetváltozás okozott. Legszívesebben hazaszaladt volna, de fülébe már nem is a bagoly tanácsa csengett, hanem a kecskebak ígérete.

A darab jó volt, ám hosszú. Nyuszing az elején élvezte, de aztán túl sok kez-

dett lenni neki az egész kihívás. Egyre jobban fészkelődött, és talpa alatt égett a föld. Számolta a percekét, hogy mikor kapcsolják fel a villanyokat végre. Már figyelni sem tudott, csak arra vágyott, hogy ebből az idegen környezetből és idegen állatok társaságából eltűnhessen otthona biztonságos négy falai közé.

Tapsvihar. A színészek hajlongtak. Villanyok. A nyúl tűrőképessége végére ért. Iszkiri.

Már épp a bejárati ajtón slisszolt volna ki, amikor egy hang a nevéen szólította: Megisszuk a kávé? – érdeklődött a kecske kissé félénk, de kedves mosollyal.

A kávézásnak folytatása lett.

Boldogan élnek, míg meg nem halnak. Félelem nélkül.

Villásfarkú

Farkas Arnold Levente

Méreg

*Lehetnék persze jó, de nem vagyok.
Értem búsulnak mind a jambusok.
Talán a test, a léleké, kemény.
Elfáradt már a remény is belém
vetni hitét, mint magvető magot.
A tisztességes átlag elfogyott.
Nincs semmi. Csak a semmi van.
Mi van, kérdezi halkán hajnalban
szavam a fény árnyékától. Talán
a csönd hangokkal telt, üres, kopott
bőrönd. Ha nővé változom, mint
tévedés a versben, jó
barátom lesz a kés.*

*Megszámolja a lépteit. Halott.
Talán a tisztességes átlagot
talpa alá szorítja még a füst.
Fél véka arany. Fél véka ezüst.
Lehettem volna kút mélyén a víz.
Kettő tagad. Elfut a többi tíz.
Hallal játszik a gyermek és a szűz.
Fejük fölött a galamb és a tűz.
Kevély kertben táncolnak angyalok.
A tizenegyedik sor én vagyok.*

*Mondatok állnak a vágyak szélén
a tisztességes átlag részvétén
kívül. Belül történik az emlék.
A férfi százhuszonkilencet lép.
A százharmincadik lépés előtt
kifacsarja az angyal a felhőt.
A végén még vicces lesznek talán,
a csöndet pedig úgy fogom szaván,
hogy a fülem mellett elengedem.
Elfekszik a tájkép a versemen.*

Az élet oly kevés.
Csatornaterhelés
lehetne rá a szó,
a nem kimondható.

Az élet tévedés.
Szívembe döfve kés,
talán ha meghalok,
akkor majd nem vagyok.

Az élet mérgezés.
Méreg a létezés,
ezért a jó halál
magával inhalál.

Időnként elfog valami keserű
félelem, pedig
a csatornaterhelés elkerülhető,
mert ha csatorna nincs,
nem terhelhető. A semmi
a legkönnyebb teher.
Gyermekkoromban láthatatlan
akartam lenni. A gyermekkor
elmúlt. A láthatatlan vágy
megmaradt.

Jeruzsálem és Róma között
van egy hely, amit nem látnak
az istenek. Félek a nyelvtől,
mint a csatornaterheléstől
vaskos háziasszonyok. Minden
nyugodt és bizonytalan. A fekete
tüdőbe fehér füst tapad. A dolgok
ugyanúgy történnek álmomban,
mint a valóságban. Fölösleges
felébredni. Talán én is azon
a helyen élek, ami az istenek
elől örökre rejtve van.

Szorongok
a szavaktól és a szavak
hiányától is. A csatornaterhelés
csak egy szó. Olyan, mint
a boldogság. Megfürdöm, hogy

*a tisztaság illúziója ragyogjon
testemen. Elbújik az ujjak mögé
a szem. A feltámadást követeli
a tévedés.*

*Tegnap Szentendrén voltunk
a skanzenben. A fény
megvilágította az arcokat.
A csatornaterhelés volt a téma.
Jézus vízen jár. Csodálatosak
tévedéseink.
Mítosz és történelem,
ezt a két szót írtam fel
egy faház fafalára
faszénnel én.*

*Toporzékol a színésznő,
hisztisnek lenni nem szerep,
kék égen úszik sárga felhő,
megtapsolják az emberek.*

*A csatornaterhelés ha
megnő, fizetni kell elég
sokat, lehetne persze volna,
lenne, de a vágy csak emlék.*

*Elalél majd a színpadon,
felfogják őt erős karok,
azt suttogja halkán, hogy pardon,
rom vagyok, ránc tánc a homlok.*

Ecset Elek

Gál Vilmos

Kövekből embereket teremteni

Részletek a *Latrok ideje. Erdély, 1848–1849* című történelmi regényből

[...]

A Malomároktól visszafelé gyorsabban haladtak, mert az út kényelmesen lejtett a belváros felé. Egyre jobban besötétedett, és mire a kollégium bejáratához értek, már a csizmájuk orra hegyét is alig látták. A professzor a gondolataiba merülve fordult be a kapun, de a három ifjú a fogadó felé fülelt, ahonnan szokatlan láрма hallatszott. Látták, hogy a Biasini-gyorskocsi körül jókora tömeg verődött össze, amelyet a terasz lámpásainak fénye világított meg. Kérlelőn néztek Zeykre, aki csak most vette észre a tumultust.

– Mi az? Mi történik ott? – tért magához az öreg a elmélkedéséből. – Jó, menjenek, és tudják meg, mi az a had-delhadd, de a lustrálásra visszaérjenek!

A három diáknak se kellett több, rohanvást tettek meg a rövid utat. A postakocsi körül negyvenen is lehetnek már, és a tömeg egyre dagadt. A batár ajtajának fellépőjén egy jól öltözött férfi állt, tollbokrétás kalpagját a feje tetejére csapta, és éppen szavalt. A szíve fölött tenyérnyi piros-fehér-zöld kokárdát viselt. Ádám észrevette, hogy a kalapja tollai is a nemzet színeiben tündökölnék.

A vers refrénjét, melyet a férfi mély baritonján zengett szerteszét a téren,

a sokadalom önkéntelenül átvette, és együtt kiáltotta:

– ...A magyarok Istenére esküszünk, esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk!

A három fiú önkéntelenül a többiekkel kiáltotta a sorokat. Farkas háta lúdbőrözni kezdett, és amint a barátaira nézett, látta, hogy azokat is hasonlóképpen magával ragadta a hév.

A szavaló folytatta a verset.

– Hol sírjaink domborulnak, unokáink leborulnak, és áldó imádság mellett mondják el szent neveinket.

Újra a refrén következett, ekkor már többen lehettek száznál is a téren. A magyarok esküje végigdübürgött a sokaságon.

A férfi elhallgatott. Ez volt hát az utolsó strófa. Néhány pillanatig néma csend ült a tömegen. A kokárdás ekkor papírköteget vont elő dolmánya belső zsebéből, és újra beszélni kezdett.

– Amint mondtam, Petőfi versét elszavalták a Múzeum lépcsőjéről. Tízezer ember lepte el a teret, magam is ott voltam, tudom! Jókai felolvasta az ifjak tizenkét pontos követelését! Itt van, olvassátok, barátaim!

Azzal lenyújtotta a lapokat, az enyediék pedig szétosztották. Az egyik Ádámhoz került. Összehajolva olvas-

ták. Minden pont maga volt a forradalom, a remény, a szabadság, de a legutolsó dobogtatta meg leginkább a szívüket: Unio! Csak ennyi állt ott. De milyen sokat jelentett ez az erdélyieknek! Egyesülést újra, egy hazában!

– Mi volt hát Pesten? – kérdezte döbbenben Balázs.

Egy középkorú férfi, aki előbb érkezett náluk, diadalmasan nézett rájuk.

– Forradalom, diák urak, forradalom! Petőfiék négy napja felforgatták a várost.

[...]

Május 29-én délelőtt 11 óra, vásárnap. Rendesen ilyenkor templomban ül az ember, most a Redutban. Ma korábban volt az istentisztelet, a Szent Mihály-templomból áramlik át a tömeg. A Redut tömve. A terem karzata csupa május, csupa virágcsokor: ragyogó fejek girlandja, ott ül az erdélyi nemzet hölgykoszorúja. Csinos, színes sokaság, meglepően sok női arc feszül érdeklődve a zöld asztal felé. Báró Puchner Antal jön, magyarul nyitja meg az utolsó rendi diétát Erdélyországban. A hallgatóság már ettől elolvad, bár erősen raccsol az öreg tábornok. Puchner, miután befejezi a rövid megnyitószövegét, a szárnysegédjei kíséretében azonnal távozik.

Néhány ifjú kancellista az ablakból az utcán álló tömegnek üvölti a történeteket.

A nők karzatán, az első sorban ott ül Júlia. A kalapja nemzeti színben pompázik, ahogy a legyezője is. Farkast keresi a szemével, de ő még a termen kívül, Wesselényi mögött ácsorog. A lány Ádámnak integet, aki büszkén

feszít az újságírók asztalánál. Jakab Elek és Urházy között kapott helyett, szemben vele Kőváry László ül, az *Ellenőr* főszerkesztője. Az *Ellenőr* új lap volt, csupán május elején jött ki az első példánya, és a konzervatív *Múlt és Jelen*-t váltotta fel, bár a hangneme mérsékeltebbé vált, és közelebb került a centrumhoz. Ott van Ocsvai főszerkesztő is, és mellette Brassai Sámuel, a polihisztor professzor, aki a *Híradó* vasárnapi mellékszáma szerkeszti.

A központi zöldasztal főhelyén idősebb Bethlen János gróf foglal helyet, ő kapta a vezető elnökség fontos feladatát. Mellette harcostársai: Kemény Dénes, Szász Károly, Berde Mózes, a székelyek reménysége.

A hangzavar óriási volt a teremben, ám a zúgás még erősebbé vált, amikor Teleki Domonkosra támaszkodva belépett Wesselényi Miklós báró. A vak nagyúr hatalmas felsőtestét fekete dolmány fedte, mellkasán tenyérnyi kokárda virított. A zúgás elcsendesedett, a nők szemébe könnyek toltak, szánták az egykori nagy bajnokot.

Aztán felzúgott a terem.

– Éljen Wesselényi! Éljen a vezérek vezére! Éljen Erdély legnagyobb fia!

A követek körbevették rég nem látott vezérüket, és boldognak érezte magát, aki kezét szoríthatott vele.

Amint csönd lett, Kemény Dénes felolvasta a királyi leiratot. A terem újra felzúgott, mert a leirat latinul íródott, és az unio kérdését csupán a harmadik pontban érintette.

Wesselényi az elégedetlenség moraját hallva felállt, hogy elejét vegye a nagyobb bajnak.

– Barátaim, a leirat szövege bizonyára hibás. Tollhiba. Az unio dologát kell az első helyre tenni, azt tárgyaljuk.

Ováció, Bethlen jóváhagyta a gordiuszi csomó illetén elvágását.

Kemény Dénes állt fel, és olvasni kezdte az unióról megszerkesztett törvénycikk tervezetét. Utána Szász Károly következett, és a magyar országgyűlésre küldendő erdélyi követek ügyéről beszélt. A tömeg megint elégedetlenkedett, nem értette, mire ez a céció, hogy az uniót nem elég kiáltani, még törvénybe is kell iktatni, amit majd a király szentesít.

Ekkor az elnök felszólította a megjelent négy erdélyi nemzetet, hogy tegyen nyilatkozatot.

A magyarok szívvel-lélekkel üdvözltek az uniót.

A székelyek azt óhajtották, hogy a törvényjavaslat tárgyalása előtt a székely határőrséget nemzetőrséggé szervezzék.

A szászok követei, Schmidt Konrád és Roth Ágoston a törvényjavaslat kiosztását kérték, hogy a követek előbb tanulmányozhassák a kérdést.

A románok részéről Bohoczai Sándor, Hátszeg város követe szólalt fel, és azt kívánta, hogy a törvénycikkbe az oláh nemzet jogegyenlőségét is foglalják bele.

A kormánypárti erdélyi követek, Wesselényivel az élen elégedetlenek voltak. A számszerű többség ugyan létrejött, de a magyar hangadók azt akarták, hogy az unió minden kikötés nélkül, egyhangúlag legyen elfogadva.

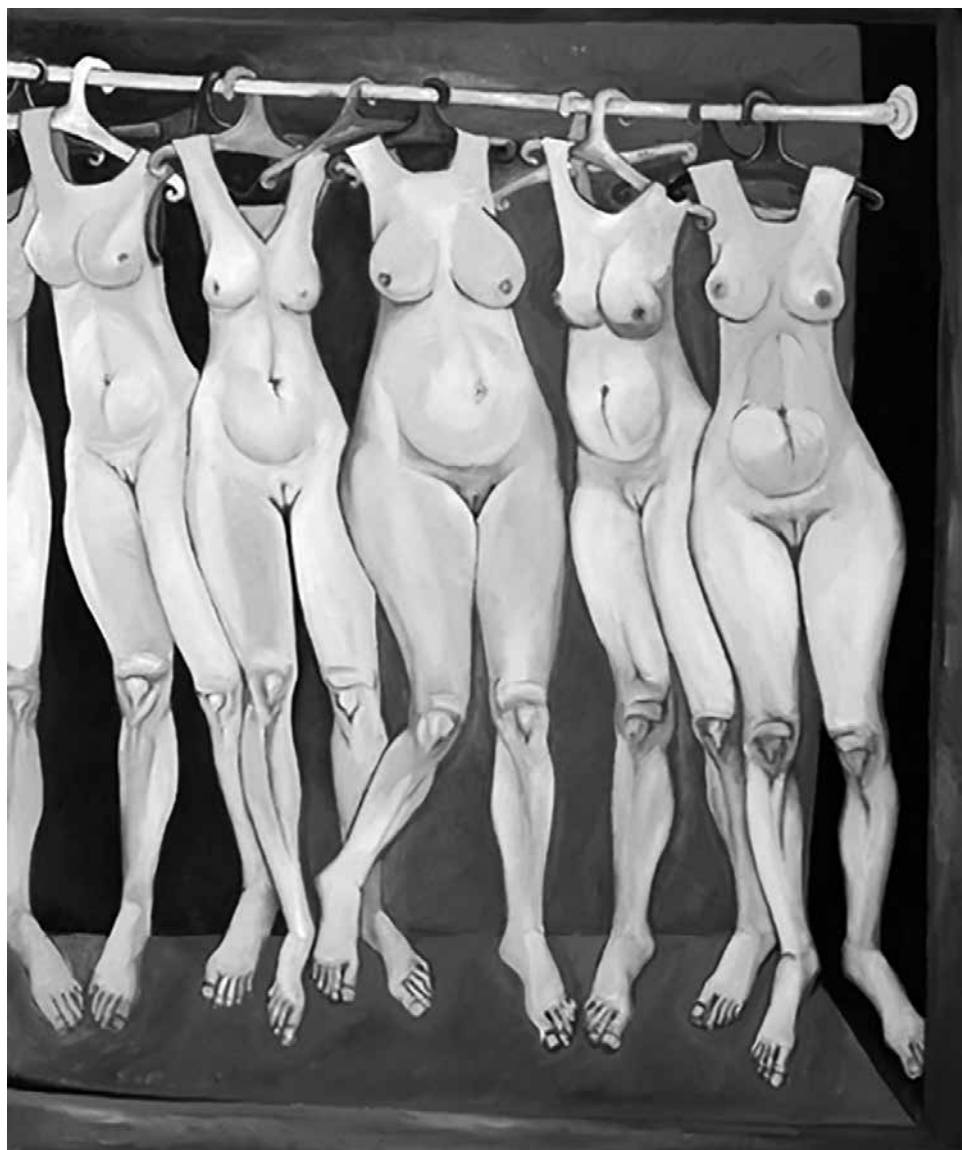
Három órája tartott a vita, amikor Bethlen felfüggesztette az ülést azzal, hogy délután öt órakor ismét összeülnek. A ravasz gróf azt remélte, hogy a köztes időben, a színpad mögött sikerül meggyőzni a követeket. [...] Este Wesselényi háza előtt fáklyákkal tisztelgett az ifjúság. Urházy György

tolmácsolta az ifjak buzdító szavait, mire a vak báró hosszan és megrázóan válaszolt. Sokan zokogtak a tömegben, annyira meghatotta őket Wesselényi közvetlen, testvéri szónoklata. A báró mellett ott állt Farkas is az erkélyen, és komoran bámulta a tömeget. Julit kereste a szemével, de nem találta. Hej, de lennék most inkább odalent, mint idefenn, gondolta.

Másnap, május 30-án ismét összeült a diéta. A Redut előtt díszöltönyös városszolgák álltak sorfalat. Tíz óra tájt már egy gombostűt sem lehetett leejteni sem a Belmonostor utcában, sem az ülésteremben. Gazdag zsinórzatú dolmányok, selyem- és bársonymenték, kövekkel díszített kalapforgók, rajtuk kócsagtoll, a padlathoz koppanó ősi kardok. A csizmákon ezüstsarkantyúk pengenek, igazi keleti díszbe öltözött magyar kavalkád: az erdélyi háromszáz rendi követ.

Egymás után megjöttek a gazdag főurak is, huszárok kísérte hintóikon. Feltűnt Macskássy főpostamester hatalmas alakja kék díszmagyarban, a gubernális posták színében. Nyomában gróf Teleki József érkezett, a főkormányzó. Ökegyelmességét a consiliariusok és titoknokok hada követte.

A zöld asztalt lassan körbeülték. Ott voltak az ítélőmesterek, a tollvivők, hátuk mögött a királyi tábla írnokai álltak. A főkormányzó megnyitotta az ülést, és ismét elővették az unió ügyét. Wesselényi felállt, mindenki a szokásos hosszú, dörgedelmes szónoklatra számított, ám a báró minden bevezetés nélkül elfogadásra ajánlotta az uniótörvényt. Nagyobb hatást keltett ezzel, mint bármi szónoklattal. Az egész terem talpra pattant, a sarkantyúk és a kardok csengtek-bongtak, a kalpagok

Gardrób

a levegőbe repültek, míg a női karzaton a nemzeti színű kendők lobogtak, és felhangzott ezer torokból az unió éltetése. Ekkor azt a zászlót, amit nemrég a pesti ifjuság küldöttsége hozott, és jó előre összegöngyölve odakészítette maga mellé, Urházy hirtelen megragadta, kibontotta és a terem közepére rohant, éppen Wesselényi előtt állt meg vele. Farkas odalépett urához, és a fülébe súgta, mi történik. A báró, akinek az arcához ért a zászló selyme, előrenyúlt, megragadta a lobgót és a szívéhez szorította.

Szász Károly kihasználta a jelenet hatásosságát, és felkiáltott:

– Miután mindenki lobogtatja a kendőjét, és minden követ a kardját csörgeti, ebből világosan következik, hogy a rendek és a közönség egyetértésben vannak. Kérem tehát az országgyűlés elnökét, hogy nyilvánítsa ki hivatalosan az unió létrejöttét Magyarország és Erdély között!

A terem egyetértően morajlott fel, ekkor Kemény Domokos kért figyelmet.

– Már nem mint Erdély, hanem mint Magyarország polgára szólok! Arra akarom kérni a rendeket, hogy ha az unió mellett nem is, de ellene engedjenek szót emelni, ha valaki azt óhajtáná. Ne mondhasa senki, hogy az ellenvéleményeket elfojtottuk!

Kemény a beszéde alatt végig a szász követeket nézte, egyértelmű volt, rájuk gondol.

Roth Ágoston, Brassó követe magára vette a célzást, és felemelkedett.

– Látjuk és értjük, hogy a nemes magyar és a székely nemzet az egyesülést a leglelkesebb, a legihletettebb egyetértéssel, a leghőbb nemzeti óhajításuknak nyilvánították, ezért megfontoltuk a

döntésünket, és pártoljuk az unió dolgát, azzal a kitételrel, miszerint a jelen országgyűlés által ez ügyben hozott törvényjavaslatot csak öfelsége, szeretett fejedelmünk és királyunk legfelsőbb akarata teheti kötelező törvénnyé. Azt is kinyilvánítjuk, hogy Erdély a magyar korona tagja, ezért az uniót a Pragmatica Sanctio fenntartása mellett tudjuk csak elfogadni.

Ezekre a szavakra valamennyi szász követ feláll, és megerősítette szószó-lójukat:

– Csatlakozunk a brassói követ kijelentéséhez.

Ami ezután történt, azt alig lehet szavakkal leírni. Az öröm és a lelkesedés felborította a rendet, és a karzat közönsége éljenezve az ülésterembe tódult. Egyetlen hatalmas gomolygó masszává olvadt össze a nézők és a szereplők sokasága. Kipirult arcok, örömmámorban fürdő tekintetek. Emberek, akik addig sosem látták egymást, most összeölelkeztek, csókok csattantak a vad örömben. Farkas Júliát kereste a tömegben, és amint megtalálta, átfogta derekát, és megcsókolta. Ádám Urházy vállát lapogatta, míg Ocsvai az ellenfél főszerkesztővel, Kőváryval borult össze.

Berzenczey László, az egyik székely követ lekiáltott az ablakból:

– Az unió kimondatott!

Az utcán erre a tömeg tombolni kezdett, azonnal látni akarták a szász követeket és Lemeni püspököt.

– Éljen Magyarország! Éljen az unió!

A teremben nagy nehezen elcsendesülnek az emberek, és végre Teleki József, a főkormányzó magához ragadja a szót:

– Tekintetes Karok és Rendek! Azt hiszem, most már elnökileg is kimond-

hatom, hogy az Unió az összes akarat-
tal ezennel elfogadtatott!

Újra taps, éljenzés. Közben Schmidt
Konrád és Lemeni püspök leért az ut-
cára. Schmidtet a tömeg a vállára kapta;
és úgy vitték körbe. Az öreg püspököt
karosszékre ültették, azzal hordozták
az utcákon. Amikor a főtéren végre le-
rakták, elébe térdelt egy ifjú magyar, és
a püspök ölébe helyezett egy lobogót,
amelyen a szokásos felirat díszelgett:
„Unió vagy halál!”

– Atyám! Áldd meg ezt a zászlót!
– kérte.

Ioan Lemeni lassan fölemelkedett.
Tekintetét az égnek fordította, reszkető
kezét a zászló fölé emelte, és hangosan
fohászkodott:

– Legyen Isten szent áldása az unión
és a hazán!

Nem messze tőle Bärnuțiu támaszt-
ja a falat komoran, karba font kézzel.
Mellette a szigorú Axente Sever és a
gőgös Avram Iancu áll.

Új időkre várnak. A latrok idejére.

[...]

Szótlanul, szinte futva mentek a zalat-
nai úton. Nem beszélhettek magyarul,
mert szemből folyamatosan özönlő,
zsákmánnyal megrakott móc siserehad
meghallhatta volna az idegen szót.

Farkas nem akart megpihenni éjsza-
kára sem, és csak mentek, mentek a hold
fényében egész álló éjjel, Simion pedig
nem mert szólni, hogy egyenek, és alud-
janak, tudta, most ez hiábavaló próbál-
kozás volna. Közben, amikor egyedül
maradtak az éjszakai úton, elmondta,
hogy mi történt Ompolygyepűnél.

Farkas akkor megállt, megragadta a
gallérjánál fogva Simiont, és közvetlen
közelről belesziszegte az arcába:

– Él, érzem, hogy él! Megtaláljuk,
érted?

Átmentek Abrudbányán, és másnap
hajnalban a távolban megpillantották
Zalatnát az alattuk elterülő Ompoly
völgyében. A város felett fekete füst
terjengett, és a tegnapelőtt még oly
büszke, dúsgazdag bányaváros most
üszkös romokban hevert. A mócok
még az oláh templomot sem kímélték,
minden porig égett.

Az utcákon mindenütt temetetlen
holtak feküdtek, fojtogató volt a hulla-
szag. A megcsönkített testekből hollók
és kutyák lakmároztak. A legtöbb hol-
tat a magyarok templomának üszkös
romjai körül találták. Döbbsent némán
álltak meg a főtéren. Csak néhány elké-
sett oláh fosztogatót láttak, és egy-két,
tébolyultan bolyongó asszonyt, árva
gyereket, akiket már nem bántottak a
vértől megcsömörlött gyilkosok.

– Meg kellene keresnünk a Bihary-
házat – javasolta Simion.

Az egyik félig leégett porta előtt
egy tízévesforma fiúcskát találtak.
Toprongyos ruhája szerint helyi oláh
lehetett az istenadta. A láttukra el akart
bújni, de Simion kedves szavakkal és
egy darab kolbásszal meg kenyérrel
odacsalta. A fiúcska mohón befalta az
ételt, Simion türelmesen megvárta,
amíg végez.

– Hogy hívnak? Mi történt veled? A
családod? – kérdezte.

– Petrunak hívnak – mondta a
gyerkőc remegő szájjal. – Az apám
ispáni kocsis volt a bányaauradalom-
ban. Amikor kitört a vész, elbújtatott
a pincében két szomszéd családot. De
megtalálták őket. Agyonverték mindet
az udvaron, aztán mi jöttünk sorra.

Hisztérikus sírásban tört ki. A két
férfi döbbsenten várta a folytatást.

A fiúcska azonban nem volt képes szavakba önteni a borzalmat, inkább kézen fogta Simiont, és bevezette őket az udvarra. Iszonyatos látvány tárult eléjük. Az udvaron szerteszét legálább tucatnyi hulla feküdt, groteszk módon kicsavart végtagokkal. A hullák bűze mindent betöltött. Egy férfi testét a végtagjainál fogva felszegezték a kútkávára. Farkas látta, hogy többől levágták mindkét kézfejét, a hátáról pedig csíkokban lenyúzták a bőrt. Az ifjú a falnak támaszkodott, és mindent kiadott magából.

[...]

1850 májusa volt akkor. Amint befelé haladtak a Magyar utcán az elpusztított városba, Ádámnak ismét elszorult a szíve. A legtöbb ház romosan, lakatlanul éktelenkedett még mindig. A dudva, a muhar felverte a gazdátlan udvarokat. Kóbor, éhes kutyák eredtek a nyomukba, hátha lepottyán valami maradék közéjük. Betti belekarolt, és borzongva bújt hozzá.

– Hiába meséltél róla, nem tudtam elképzelni, hogy milyen a valóságban.

– Nekünk kell újjáépíteni ezt a várost, és élettel megtölteni – felelte Ádám dacosan. – Szép, nehéz feladat lesz.

Bekanyarodtak a fogadó elé, Ádám nyelt egyet, amint meglátta az ókollégium még mindig romos, rogyadozó épülettömbjét. Nem tudta megszokni ezt a látványt. Amint elhaladtak mellette, belátott az egyik terembe a kitört keretű ablakon keresztül. Néhány gyermek ült a padokban, és egy tanár magyarázott nekik a tábla mellől.

– Valaki megkezdte a tanítást – csodálkozott, és felállt a bakon, hogy job-

ban lásson. Felismerte, Incze Dániel volt az, régi kedves tanára.

– Gyere – mondta a feleségének, és lehuppant a földre a szekérről, majd lesegítette Bettit. – Beszélnem kell vele, ismerem.

Bementek az épületbe, Ádám elégedetten látta, hogy a romokat már eltakarították, de a füst és korom semmivel nem összetéveszthető szaga kiirthatatlanul áradt mindenünnen. A teremnek, ahol a tanítás folyt, belül nem volt ajtaja. Az ajtófélfát kopogtatta meg, mire a tanár megállt a beszédben, és kíváncsian nézett a fiatal párra, aztán a szemében fény csillant, felismerte Ádámot.

– Kolléga! Muzsnai Ádám! Ön itt? Az édesapja mesélte, hogy Balázsfalvára nősült.

– Hazajöttünk, professzor úr – mondta mosolyogva Ádám. – Látom, tanít. Öröömre szolgál.

– Eh, csupán nemrégiben kezdtünk hozzá – legyintett Incze szelíden. – A hatalom nem engedi, hogy újranyissuk a kollégiumot, igaz, jelenleg még eszközünk se lenne rá. De talán jövőre... Most csupán köztanítók vagyunk. Az elemistákat pallérozzuk.

– Kiket fed a többes szám, professzor úr?

– Hát Vajna Antal urat, a jogprofesszort. Ő az igazi lelke itt mindennek, nem én! Az ő ereje, lelkesedése nélkül mit sem tennénk. Ő hajt minket előre. Összeszedtünk vagy negyven gyereket, az első tanítványaink. Magunk tettük rendbe ezt a termet. És mögöttünk, a másik szobában ott a könyvtár maradványa. Háromszáz kötet, kolléga. Mit szól? Háromszáz a negyvenezerből. De mit is fecsegek annyit? Vajnáról beszéltem. Elneveztem Deukaliónnak. Persze nem örült.

– Deukalión volt az, aki kövekből embereket teremtett egykor, Zeusz özönvize után? – kérdezte Betti.

– Igen – nevetett fel Incze. – Találó, nem? Vajna professzor, a mi Deukaliónunk!

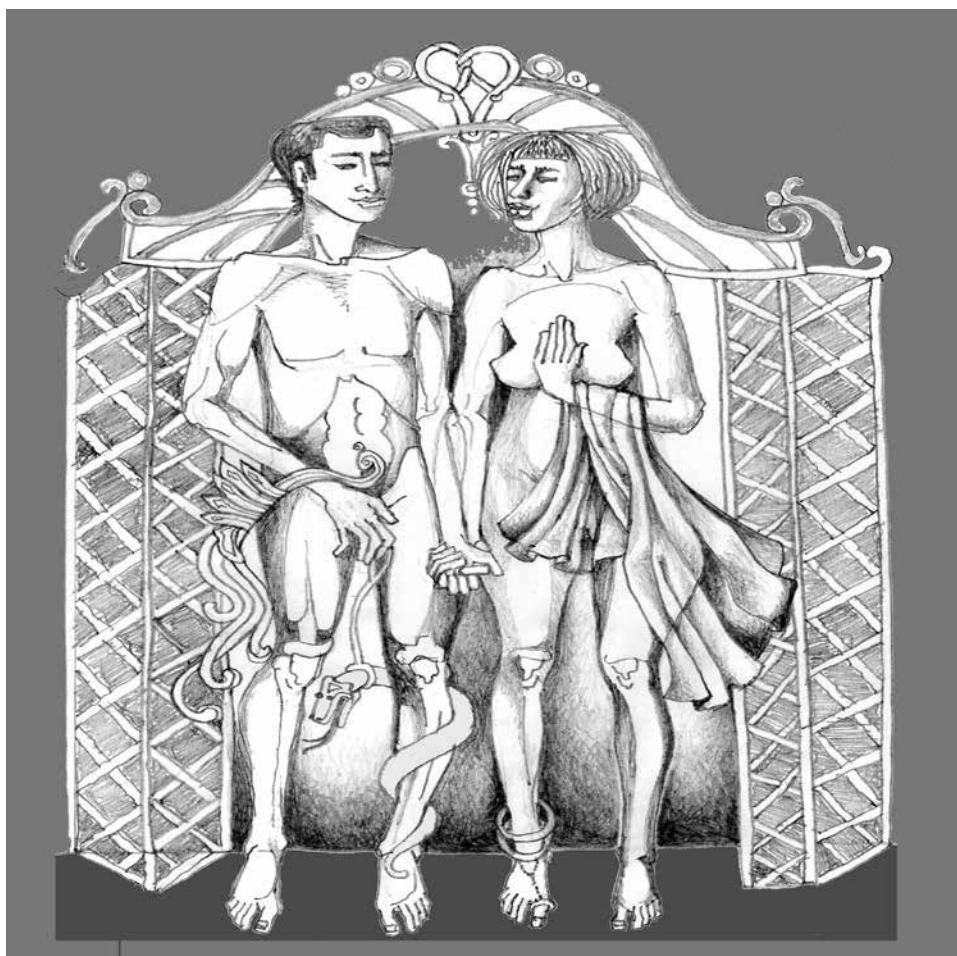
Ádám szemében két könnycsepp jelent meg, amint erre a lelkes tanárra és a háttérből őket bámuló sovány, félénk tekintetű kölykökre nézett. Abban a

pillanatban már tudta, hogy mit kell tennie.

– Professzor úr! Ha kell még egy tanító, én örömet beállok.

– Nagyszerű volna, fiam, de a fizetség... Hm. Az bizony elég vékony. Mondhatni semmi, még egy ideig.

– Nem is fizetségért jönnék, professzor úr. Csak úgy, lelkesedésből. Kövekből embereket teremteni.

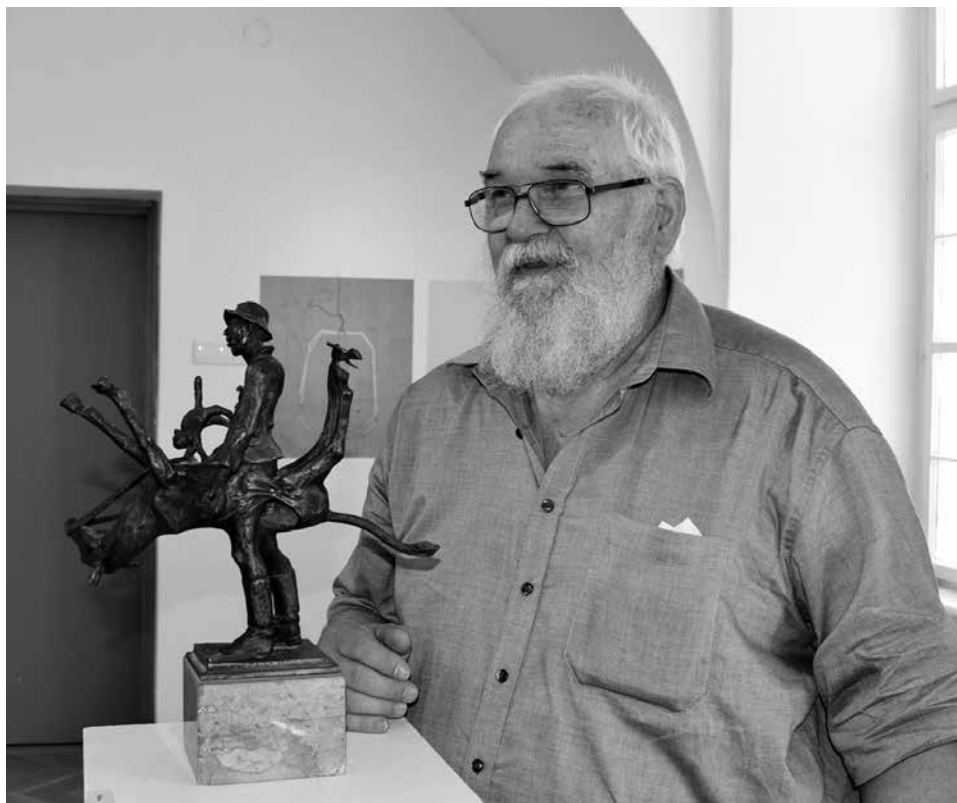
Kéz a kézben

A szobrász, aki a Szamostól az Atlanti-óceánig jutott

Kelettől nyugatig bejárta Európát **Szatmári Juhos László**. A 77 éves szobrász a Partiumban, Szatmárnémetiben született és nőtt fel, a Dunántúlon, Szekszárdon él a hetvenes évek közepe óta, de volt már kiállítása és van köztéri alkotása Németországban és Portugáliában is.

Az életet mesterségesen túlbonyolító „vezérekről” és vezérelt folyamatokról

megvan a maga véleménye. Ugyanakkor az egyszerű emberekről és az egyszerű dolgokról őszinte csodálattal beszél. Ki hinné például, hogy a bronzszobrairól ismert művész kedvenc anyaga a tapló? Érdekes történeteket mesél erről a fákon élősködő gombáról, aminek a külső felülete üvegkeménységű, és keserves vajúdás árán születhet csak meg belőle a kisplasztika.

Felesége tojásdíszító. Négy gyerekük közül a legidősebb fiuk Lisszabonban él, főiskolai tanár. Segített apjának összehozni már két kiállítást a portugál fővárosban. Először 23 Juhos-szobrot láthatott a közönség ott, aztán 40 Juhos-festményt. Mert rajzolni is tud „egy kicsit”; könyveket is illusztrál.

A másik külföldi alkotói hadszíntere a Düsseldorf melletti Iserlohn. Oda 18 éven keresztül járt, egy meghívásos művésztelepre. Öt ország tíz szobrásza múlatta nyaranta együtt az időt, öt héten át, nagyokat kanalizva a folyékony bronzból.

Itthon pedig ő szervezett művésztelepet, neves hazai alkotókat meghívva Szekszárdra, 14 éven át. Általában négy szobrász vett részt a Forma Symposion elnevezésű programban. A kisplasztikák mellett egy közös, monumentális munkájuk is született, az Évezred kapuja, mely a város egyik terén látható.

Egy olyan ember, aki alaposan szétnézett az öreg kontinensen, a Szamostól az Atlanti-óceánig, vélhetően megalapozott véleményt mond, amikor a kultúra világméretű háttérbe szorításáról beszél. A gazdaság kato-

nái arra ösztökélnek mindenkit, hogy pénzt kell keresni. Hogy ez a lét lényege. És a kultúrát művelőket léha fickóknak tartják, akik csak nyűgnek vannak a társadalom nyakán. Holott ami egy korból fennmarad, az kizárólag a kultúrának köszönhető, nem annak, hogy élt itt egyszer egy gazdag úr... Szatmári Juhos László szerint a másokat kizsákmányoló és a természetet lerabló profitszerzési vágy teszi tönkre a világot.

Műtermében – finoman szólva – nincs patikai rend és tisztaság. Itt nem tündökölnék az alkotások, hanem „csak” születnek. Aztán mennek a kiállítótermekbe, a közterekre, középületekbe, köz- és magángyűjteményekbe. Lakóhelyén, Szekszárdon a legismertebb szobra a *Borkút*, melyből a szeptemberi szüreti fesztiválok idején valóban bor folyik.

Szeretné, ha szülővárosában is állhatna egy köztéri műve. A szatmárnémeti színház elé szánná a *Színész* című alkotást. Felajánlotta a településnek – szinte anyagáron –, ám kedvező visszajelzés egyelőre nem érkezett.

Wessely Gábor

Halász

Balázs Géza

Spiritualitás és nyelv¹

Metafizika és mitopoétika

A műelemzésekben (építészeti alkotás, kép, irodalom) olykor lappangva, olykor kinyilvánítva felbukkantak a metafizikai vagy szerves, esetünkben inkább mitológiai vagy mitopoétikainak nevezhető törekvések, amelyek magukban hordozzák a spiritualitást. Több jelét tapasztalom, hogy bűvópatakszerűen létezik egy másfajta irodalmi, esztétikai megközelítés, olykor a pszichoanalízis felől, olykor a szemiotika ikonicitás fogalma felől, nagy ritkán az irodalomelmélet oldaláról megtámasztva. Ezek a törekvések szemben állnak a jelentést, értelmezést már-már feladó vagy teljesen relativizáló, eleinte formális (strukturális), később posztmodern, dekonstruktivista irodalomtudománnyal. Szepes Erika (2012) *A mocskos mesterség* című könyvében tévútra figyelmeztet, és határozottan elveti a „lélektelen” megközelítéseket: „A dekonstruktivista – hermeneutikus – posztmodern (az önmeghatározásokat sokáig sorolhatnám) koncepció két fő támadási pontját láttuk eddig: a képviselési elvet és a személyességet óhajtanák kiűzni a Parnasszusról. De mindahhoz, hogy ezt megtehessek, meg kell sebezniük a líra (és az egész irodalom) Akhillész-sarkát, a jelentést” (Szepes 2012:9). S ahol ki-

űzik – egészen pontosan a végletekig relativizálják – a jelentést, ott elvész a hagyomány, az örökség, a közös tudás.

Szerencsére néhol felbukkan az irodalomelmzésekben a Jakobson (1972) által is hangsúlyozott ikonicitás, amely a mélyben rejtőzködő motiváltságra utal. Horváth Kornélia (2001:143) József Attila-elemzésében kiemeli „a szóalakban őrzött történeti szemantikai potenciált”, nyelvalkotó tevékenységet, s az elemzés feladatának tartja a „szó reszemantizálását” (a hangalak aktivizálása és a belső forma felélesztése). Pálfi Ágnes (2012:8–9) Lotman–Uspenszkij nyomán említi az emberi kultúra és civilizáció antagonisztikus „kétnyelvűségét”: a mitologikus és racionális tudatos (gondolkodás) elmentmondását. Álláspontja szerint ezek nem kizárólagosak: az elsődleges mitikus tudatra, a közvetlen, egyértelmű azonosításra, az izomorfikus (analógiás) szemléletmódra ráépülhet aktuális metaforizáció, azaz áttételes jelentésképződés és alternatív jelentéstulajdonítás. Pálfi Ágnes (2012:9) arra keresi a választ, hogy „van-e átjárhatóság, létrejöhet-e valódi dialógus e két egyidejűleg létező tudatforma, eltérő jelhasználati mód, karakteresen különböző nyelvi szisztéma között”. Programja: a folklórunkba, irodalmunkba, nyelvünkbe kódolt múlt föltárása, amelyet a posztmodern világ logikája felől nem tudunk értelmezni, ennek „megtartó erőként” való felmutatása, s végül

¹ A Partiumi Keresztény Egyetem napján, 2024. május 9-én tartott előadás írott változata.

annak a felismerére, hogy a kezdet és a vég drámaian egyidejű.² Módszere: „vissza-olvasás”, azaz egy új nyelvi értelmező (etimológiai) módszer (mellyel természetesen nem értenek egyet a nyelvtörténészek). Mint írja: „olyan rendszervelvű, a jelentésképződés és a nyelvteremtés élő folyamataira fókuszáló olvasat jöhet csak számításba, melyhez anyanyelvünk egymással szervesen összefüggő grammatikai és lexikai elemei, s nem az elszigetelt, eredeti (idegen) nyelvi kontextusukból kiragadott párhuzamok »egzakt« etimológiai szöfejtések és nyelvtani kategóriák adhatják kezünkbe a kulcsot” (Pálfi 2012:278–279).

Kétféle tudomány

Sebestyén Géza (1939:9) visszhangtalan nyelvtudományi munkájában 1939-ben a nyelvtudomány „mai” válságáról ír: „a nyelvtudomány sosem lehet természettudomány, hanem mindig csak szellemtudomány”. Egy példával illusztrálva: „A racionális-logikai rész úgyszólván csak váza a jelentésnek, s e körül és e mögött ott terjeng a jelentések dúsabb, nem-racionális tartalma” (Sebestyén 1939:77). Másokra hivatkozva kijelenti, hogy „a nyelvtudomány csak egy része a kultúratudományoknak”, s azt kell vizsgálni, hogy egy korban „egységes szellemi erők” mint kötik össze a nyelvet, irodalmat, művészetet, filozófiát” (Sebestyén 1939:111,112). Nem véletlen, hogy Sebestyénre hatással volt Karácsony Sándor, Thienemann

Tivadar, s barátja volt Lotz János (Simoncsics 2020:126–128). A formális és az annak ellenében működő funkcionális tudománnyal szemben egy egészen másfajta alapállású tudomány is létezik: a már körvonalazott metafizikai, szerves tudomány (nyelvészet). A magyar teoretikus szellemi előzmények között különösen Karácsony Sándor és Hamvas Béla nevét emeltem ki. Ez a megközelítés számomra a legeggyértelműbb módon, megalapozott elméleti háttérrel és nagy szellemi teljesítménnyel két körünkbeli kutató, a kolozsvári Tánczos Vilmos néprajzkutató és az ugyancsak kolozsvári Szilágyi N. Sándor nyelvész munkásságában nyilvánul meg. Róluk részletesebben szölok.

Tánczos Vilmos szerint a szimbólum autonóm megismerési mód, a szimbólumkutatás (archetipális mítoszelmélet) pedig szemben áll az arisztotelészi dualista gondolkodásmóddal. Az előzmények között Jung archetípus-elméletére, Eliade (2006) mítoszelméletére és a magyarul nem olvasható, de a romániai folklorisztikára nagy hatást tett Durand ontogenetikai modelljére utal (A képzelet antropológiai struktúrái). Az emberben mélyen kódolva vannak ősi, egzotikusnak nevezhető műfajok; s ezek akár még napjainkban is felbukkanhatnak – gondoljunk az archaikus népi imák 20. századi fölfedezésére. Sok olyan szöveg van, amely hagyományos szövegtípusba nem rendezhető, kibújik a tipologizálási törekvéseink alól. Föltűnő azonban a bennük megjelenő képi logika, amely egy rendszerezett (még ha ma nem is értett) költői világ kifejeződése. Korábban az ember „szent világban” élt. A néprajzkuta-

² Mircea Eliade gondolata: a kultúra folytonossága örök visszatérés a kezdetekhez (idézi: Pálfi 2012:15).

tó még nemrégiben is azt tapasztalta Moldvában, hogy „állandó imában éltek az emberek”, e sorok írójának is mondták a Szilágyságban: „gyermekkorunkban karácsonykor tele volt énekkel a falu”³. Az archaikus népi kultúrák vizsgálata ráébreszti a kutatót, hogy az arisztotelészi pozitivista tudományos eszménnyel szemben létezik egy képszimbolikus gondolkodásmód, amelyben szerepet kap a transzcendencia, a fantázia, az álom és az intuíció. Sőt ebben a világban a Ch. S. Peirce-i szimbólum még nem is konvencionális jel, hanem maga az élet, a valóság. Jel és jeltárgy azonos, konkrét példával: a székelyek számára a csíksomlyói Szűzanya nem egy ábrázolás, hanem a valódi Szűzanya. (Egyébként így van ezzel minden vallásos ember, sőt a nem vallásos emberek is hisznek abban, hogy meghalt vagy távolban lévő szeretteik megidézhetőek, a kapcsolatok aktualizálhatók például valamilyen varázslatos eszménnyel, könyörgéssel, tárgyak „megszóllaltatásával”.) A szakrális, mágikus felfogás összemosódik: szinte minden ember hisz a jelekben, ezek a jelek pedig egyetemesek és rendszerszerűek. Ennek a világnak a megközelítése és megértése elsősorban „belső” utakon lehetséges: azonosulással. Az antropológia ismeri az étikus (külső megfigyelő) és az émikus (belülről átélő) nézőpontot.⁴ A tudomány adatgyűjtő, míg a szimbólumkutató beleérző, módsze-

re a sűrű leírás.⁵ A szimbólumkutatás szemben áll a formális kutatásokkal. Az antropológus a megértés szándékával közelít, a néprajzkutató leírja a jelenséget. Alapvető különbség, hogy az antropológus szerint a szertartás nem pusztán forma, hanem tartalom is. Manapság általában nem divatos az egész emberről, főleg nem mint metafizikai lényről beszélni. Az antropológia szerint azonban az embernek van metafizikai lényege. Míg az arisztotelészi tudomány paradigma-követő és kidolgozott módszerekhez ragaszkodó, a szimbólumkutató paradigmafüggetlen fölfedező. Az is föltűnő, hogy Guénonra⁶, Hamvasra bűn hivatkozni – általában megfigyelhető a kirekesztő, lekicsinylő hivatkozás. Nagy kérdés, hogy a kutatónak van-e szerepe vagy felelőssége a vizsszaszervesítésben. Ez az alkalmazott néprajz (nyelvtudomány) feladata. Vannak, akik Tánczos Vilmos gyűjtéséből tanulták vissza az imádságot. Az archaikus kultúra azonban eltűnik, legfőljebb a passzív memóriából lesz előhívható. Tánczos Vilmos (2007) így összegez: „Manapság mindenki relativizál, dekonstruál, és ott gyengíti a hitet, a közösségi tudatot, ahol csak lehet. Ezt teszi a nyelvész, az irodalmár, az antropológus...” Ennek kell ellenállni. Sebestyén Géza (1939:98) más nézőpontból, de ugyanezt fogalmazza meg: „A nyelvben a nagy belső összefüggéseket keresni, ez a nyelvészetnek talán legméltóbb, de egyben legnehe-

³ Szilágysági (kémeri) közlés (2020)

⁴ Kenneth L. Pike nyelvészeti analógiára vezette be a kultúrakutatásba az étikus és az émikus attitűd kifejezéseket. Az étikus az objektivitásra törekvő, semleges, az émikus a szubjektív, kultúraspecifikus magatartásmód. A kulturális antropológia az utóbbi állásponton van.

⁵ Clifford Geertz (1994) fogalma a kulturális antropológiai módszerre: a sűrű leírás.

⁶ René Guénon metafizikus, szúfi misztikus író, a tradicionális létszemlélet legkiemelkedőbb gondolkozója és szerzője.

Legénylakás

Láb pour láb

zebb feladata. Hallatlan nehézségének az az oka, hogy egyszerre két dolgot követel meg a tudóstól: igen nagy anyagismeretet és igen nagy áttekinthető, szintetizáló képességet. Az utóbbi szárnyakat ad, az előbb megment az üres spekulációktól.” Nyelvészeink nem is nagyon választották ezt az utat.

„Lélekszerű grammatika”

A nyelvészetben közhelyszerűen ismétlődik, hogy vannak hangutánzó és hangulatfestő szavak. A hangulatfestő terminus meglehetősen körülhatárolatlan. A hangulatfestő annyit jelent: érzelmi hatást keltő. Szilágyi N. Sándor (2015) ennek magyarázatából kiindulva alkotja meg a „lélekszerű” és az elmeszerű grammatikát. A kétféle megismerőrendszer kétféle reprezentációt hoz létre: hangulat- vagy érzelmi és fogalmi alapú reprezentációt. Az állatvilágban is föllelhető, általa hangulatrepresentációsnak (később lélekszerűnek) nevezett nyelvtannak a jellemzői: információfeldolgozása analóg, folytonos (nem kategorikus), egyidejű, dinamikus, helyzethez kapcsolódó, képszerű, hasonlóságon alapuló, intuitív tudást feltételező, nem tudatos. A milyen kérdésre felel a micsoda vagy hogyan helyett. A hangzás-séma ikonikusan leképezi a természeti hangalakzatot, másként mondván: az ember utánozza a természeti hangokat. A nyelvész úgy véli, hogy inkább az analóg lelkünkkel beszélünk, és nem a digitális elménkkal.

Elemi erejű fölfedezés volt számomra, hogy a metafizikus, szerves (lélekszerű) világ és annak megközelítése, értelmezése a világ nagy részén máig megvan, sőt elevenen él. Ehhez a fel-

ismeréshez nagyban hozzájárultak a kelet világában tett utazásaim, kutatóútjaim (pl. India, Sri Lanka, Irán, Mianmar, Kambodzsa, Laosz). És ez nem más, mint az ázsiai többértékű érvelés, szemben az arisztotelészi alapú, a kizárt harmadik talaján álló, kétértékű érvelési móddal. Az ázsiai többértékű érvelés élesen szemben áll, másként látja a világot, mint az arisztotelészi (európai) kétértékű érvelés. Önmagában ez sem lett volna akkora élmény, de amikor ennek nyomait fölfedeztem a magyar kultúrában (a székely logikában, s ennek föltehetőleg Bolyai Jánosra gyakorolt hatásában), akkor rájöttem, hogy ez mennyire mélyen él bennünk, és mennyire gyümölcsöző lehet; s talán ez volt az oka az ázsiai országokban tapasztalt felismerésnek.

További jelenségek spiritualitás és nyelv viszonyában

A biológiai evolúció (természetes kiválasztódás) kapcsán sokszor említődik a véletlen. Véletlenek nyilván vannak, de amikor véletlenek láncolatát emlegetik, akkor fölötlik az emberben, talán a véletlenek mögött mégis van valamilyen láthatatlan rendszer. A kulturális evolúciót az absztrakció gondolati lehetősége nyitotta meg, amely a mai emberré válás folyamatában döntő jelenséget, az összekapcsolódó, mert azonos gyökerű művészetet és nyelvet tette lehetővé. A művészet és a nyelv egyszeri, együttes születéséről egy külön könyvben fejtettem ki gondolataimat (Balázs 2021). Tömören azt is mondhatjuk, hogy az azonos gyökerű művészet és nyelv miatt váltunk mai emberré.

A nyelv elemi fontosságára utal, hogy minden vallás, minden alapkönyv-

ve (bibliája), illetve tanítása, parancsa foglalkozik a nyelvvel (nyelvhasználattal), és érdekes módon ezekben is nagyon sok hasonlóság van, mert utalnak a nyelvi pazarlásra (főleg beszédre), a beszéd bántó, sértő hatásaira, melyek alapvetően a beszéd mágikus jellegéből fakadnak (Balázs 2018, Pölcz 2021:129–133).

Az emberi beszéd nem pusztán egy steril jelrendszer, hanem tele van spiritualitással: részben a szavak, szerkezetek akár több ezer év hagyományait őrző láthatatlan, de mégiscsak valamiképpen ható tudásával, illetve a nyelvhasználat olyan spirituális vonatkozásaival, mint a kérés, bocsánatkérés, fohászkodás, ima; vagy gondoljunk csak arra, amit Mérei Ferenc (1986) a művészetek, s benne a nyelv „konnotatív bűvópatak” jellegének nevez. Amikor egy ének, dal, mese, mítosz, vers, szavalat stb. kapcsán akár előadóként, akár befogadóként érzelmek ragadnak el bennünket (hagyományosan katarzisznak nevezzük ezt az érzést), akkor felszabadul a nyelvben, művészetben kódolt spiritualitás. De még az egyszerű, szabad, kötetlen, „csak úgy” beszélgetésekben is nyilvánvaló el. Gondoljunk a jóízű, kedélyes vagy meghitt baráti (családi) beszélgetésekre, amely kapcsán Hárdi István (1985:18) pszichológus megjegyzi, hogy ilyenkor „libidócirculáció”, azaz örömcseré zajlik.

A nyelv lélekszerűsége tehát mindannyiunk számára mindennap megélhető; és meg is éljük, akkor is, ha nem tudunk róla. Amikor ezeket a sorokat papírra vetem (pontosabban: számítógépbe írom), pittyeg a telefonom, és egy szlovéniai magyartanár nő osztja meg velem napi érzéseit. Ideillik, ideí-

rom; mert nincs hitelesebb, pontosabb bizonyíték a mindennapi nyelvhasználatban, viselkedésben megbúvó spiritualításra, mint egy friss, nem kitalált példa (Messenger-üzenetről van szó, azért a szaggatottság): „Az aleluja végén könnyesek a szemei – és ez a lényeg, ő szívből énekelt, mindegy, hogy hol, és kinek... benne ment végbe az, ami művészet és nem művészkedés... most is tetszett az ének... meghat... és egy interjúban nemrég elmondta, most, hogy beteg, hogy sajnálja, hogy sokszor beképzelt és nagyképu volt... lekezelte a többi embert, valahogy így mondta... nos: az élet nagy úr... majdnem naponta szembesülök hasonló helyzetekkel.”

Végül pedig arra kell kitérni, hogy mi lesz ezzel a nyelvi spiritualitással. Nos, a nyelvi kultúra egészen biztosan őrzi az emberi lényeket, csak az a kérdés, hogy meg tud-e szólítani, meg tudjuk-e fejteni ezt a kódot. A magyar szellemtörténeti iskola jeles képviselői: Várkonyi Nándor (2009), Hamvas Béla (1995, 1996), Lükő Gábor (1942), utóbb Bernáth Béla (1986), Jankovics Marcell (1998) sokat értekeznek erről. Talán a legegyszerűbb példa Hoppál Mihályé (1980), aki a Toldi – nyilvánvalóan minden mai olvasó előtt rejtett – mitológiai hátterét tárja föl. Fő törekvésük, hogy a mítoszokban, mesékben, mondákban rejlő egykori jelképes (metaforikus) kód maradványait feltárják, felhívják rá a figyelmünket. Mi pedig, gyatra utódok vagy felfogjuk, vagy nem, vagy elhiszük, vagy nem.

Mindenesetre a hagyományok gyakorlása, a történetek, a történetmondás, a személyes beszélgetések, a játékok, a művészet, benne a nyelvművészet az örök emberrel kötnek össze ben-

nünket. Ha már nyelvész vagyok, akkor egy nyelvész gondolataival zárom a spiritualitás és a nyelv viszonyára figyelmező előadásomat. A kiváló stilisztza, Török Gábor (1998:59) általános, vagyis minden művészetre ki-

terjedő stíluselméletet kívánt alkotni, s ennek kapcsán idézte Augustinust: „ha valaki nem érti is, hogy mit jelent a jel, de azt már felfogja, hogy az a valami jel, az nem maradt egészen rabságban”.

Felhasznált irodalom

- Balázs Géza 2018. *A nyelvvalakítás antropológiai gyökerei*. Magyar Művészet 1. 41–46.
- Balázs Géza 2021. *A művészet és a nyelv születése. Szemiotika, művészetelmélet, antropológiai nyelvészet*. MNYKNT—IKU, Budapest.
- Bernáth Béla 1986. *A szerelem titkos nyelvén. Erotikus szólások és egyéb folklórszövegek magyarázata*. Gondolat, Budapest.
- Eliade, Mircea 2006. *Mítoszok, álmok és misztériumok*. Cartaphilus Könyvkiadó, Budapest.
- Geertz, Clifford 1994. *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások*. Századvég–Osiris, Budapest.
- Hamvas Béla 1995, 1996. *Scientia sacra* I, II, III. Medio Kiadó, Szentendre.
- Hárdi István 1985. *A beszéd és a mentálhigiéné*. 11–29. In: Hárdi István és Vértés O. András szerk.: *Beszéd és mentálhigiéné*. A Pest Megyei Köjál egészségnevelési osztálya és a Pest Megyei Alkoholizmus Elleni Bizottság, Budapest.
- Hoppál Mihály 1980. *A Toldi mitológiai háttere*. Új Írás, 68–101. (Másodközlés: *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, 1981/1: 131–149.)
- Horváth Kornélia 2001. *Versnyelv és műfajváltás József Attila Rejtelmek című versében*. 142–157. In: Kabdebó Lóránt, Kulcsár-Szabó Ernő, Kulcsár-Szabó Zoltán, Menyhért Anna (szerk.): *Tanulmányok József Attiláról*. Anonymus Kiadó, Budapest.
- Jakobson, Roman 1972. *A nyelv szemiotikai vizsgálata*. 112–132. In: Jakobson, Roman: *Hang – jel – vers*. 2., bővített kiadás. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Jankovics Marcell 1998. *Mély a múltnak kútja. Gondolatok a kultúráról*. Csokonai Kiadó, Debrecen.
- Lükő Gábor 1942. *A magyar lélek formái*. Exodus, Budapest.
- Mérei Ferenc 1986. *„vett a füvektől édes illatot”*. *Művészetpszichológia*. Múzsák, Budapest.
- Pálfy Ágnes 2012. *„Kortyolgat az ég tavából”*. *Arany János és József Attila mitopoézise*. Cédus Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Budapest.
- Pölcz Ádám 2021. *A nyelv művelés retorikai gyökerei. A nyelvhelyesség retorikai alapjainak hagyományáról*. MNYKN—IKU, Budapest.
- Sebestyén Géza 1939. *Nyelv és nyelvtudomány. A nyelvelmélet alapelvei*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Könyvesboltja, Budapest. (Minerva-könyvtár 54. szám.) (Reprint: Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2020. Utószó: Simoncsics Péter.)
- Simoncsics Péter 2020. *Sebestyén Géza rejtélyes pályájáról: az elméleti nyelvészettől országos könyvtárügyekig*. 121–130. In: Sebestyén Géza 2020. *Nyelv és nyelvtudomány. A nyelvelmélet alapelvei*. Tinta Könyvkiadó, Budapest (Reprint az 1939-es kiadás nyomán.)

- Szepes Erika 2012. *A mocskos mesterség – gondolatok a paradigmaváltásról*. Hungarovox Kiadó, Budapest.
- Szilágyi N. Sándor 2015. *Hangulatfestés – de mit is festünk?* 23–42. In: Kádár Edit – Szilágyi N. Sándor (szerk.): *Motiváltság és nyelvi ikonicitás*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár. Letöltés: <https://eda.eme.ro/xmlui/bitstream/handle/10598/31283/EME-Motivalsag-02-Szilagyi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Tánczos Vilmos, 2007. *Határhelyzet*. Régheny Tamás interjúja Tánczos Vilmossal. *Ökotáj*. <http://okotaj.hu/szamok> 37-38.
- Török Gábor 1998. *Ciszterna és forrás. Giovanni Pisano szószéke Pistoiában*. JGYF Kiadó, Szeged.
- Várkonyi Nándor 2009. *Az elveszett paradicsom*. Második, javított, névmutatóval, szójegyzékkel ellátott kiadás. Széphalom Könyvműhely, Budapest.

Nászút

Majoros Enikő

Hérakleitosz mosolya

Hérakleitosz legismertebb mondása: „Nem léphetsz kétszer ugyanabba a folyóba” – ma már egy jól ismert igazságot takar. Nem tudunk megismételni semmit sem újból. Mindaz, ami volt, ugyanúgy, azon körülmények között, ahogyan megtörtént, soha nem térhet vissza.

A filozófus üzenete pozitív is lehet, ha a rossz élményeinkre, hibáinkra, a múltban lezárult negatív életeseményeinkre emlékezünk. Ugyanúgy már nem köszönnek újból ránk, valami mindig más lesz. De semmi nem garantálja azt, hogy nem lett-e ugyanaz az átélt élmény idővel rútabbá, negatívabbá, bosszantóbbá, avagy szebbé, jobbá az időbeni távolságnak köszönhetően.

Az emlékek furcsa szövevényekbe rendeződnek, az élet nagy múltú dirigens. Hérakleitosz nem halhatott a déjá vu (jelentése: már látott) élményeiről. Milyen gyakran előfordul az életünkben az a furcsa, megmagyarázhatatlan – mintha már átéltem volna, mintha már ismerném, a valamikor már jártam volna itt, mintha már megtörtént volna ez az egész, pontosan így, valamikor a múltban – érzésvilág!

Szeretnénk elkapni ezt a déjá vu élményt: Mikor? Hol éreztem már ugyanezt? De abban a pillanatban, amikor az emlékek mélyebb rétegeibe akarunk visszamenni, hirtelen elillan minden. Hérakleitosznak lesz igaza. Ahogyan a déjá vu szómagyarázata is mutatja. Ez csak egy furcsa érzékcsaló-

dás lehetett. Mi meg felriadunk ebből a tehetetlen állapotból, és képtelenek vagyunk tovább követni az emlékek szövevényét. Elintézzük az „olyan furcsa déjá vu élményem volt” egyszerűségével.

Hérakleitosz igazsága, az idősíkok linearitásai, a gondolkodásunk ok-okozatiságai nem tudják kezelni azokat az érzéseinket, amelyek a jelenben egy mintha már láttam volna, avagy átéltem volna élményeit sugallják a számunkra. Nem tudjuk a déjá vu érzésvilágait rekonstruálni. Mint egy álomfoszlány. Ahol két erős oroszlán, mint a van és a volt, haladnak előre a sík mezőn, a nyomukban pedig egy csapat ősember, szépen sorba rendeződve. A két erős oroszlán lábnyomai követhetetlenek, egy csapat ősember lábnyomaival keverednek. Szegény primitív emberkék nem tehetnek semmiről. A lábnyomok keveredése csak egy szemléltetett példája lehet az emlékeink furcsa egyvelegének. A most élményében a már egyszer vélt érzése egy összemosódott furcsa képet alkot a számunkra.

A déjá vu itt volt, majd eltűnt. Mint az álomvilágban, a primitívek beletaposták a fűbe, a sárba, az út porába. A lineáris idősíkok lábnyomok sorozatát őrzi. Ezek a nyomok egymásra tevődtek. A precíz kutakodás nem eredményes. Csak érzékcsalódás lehetett az egész.

A filozófus bölcsen mosolyog: bátran tedd a kezed a folyó vizébe, ér-

zed, képtelen vagy megfogni a volt, a nincs kézzelfogható történeteit. Hiába minden próbálkozás, a van és a volt együttese összenőtt a tudatunkban. Élményeink vannak, voltak és lesznek. Szerencsére a déjà vu élményeknek a jövőre vonatkozó életterei egy ismeretlen vak folt a számunkra. Ezzel nem tudunk, és nem is kell foglalkoznunk. A van, volt pedig büszkén továtűnik.

Lehetnek-e a leírt szövegek az emlékfoszlányaink megőrzései? Az írásaink valóban lenyomatai a pontosan így volt, ez történt, azt éreztem, hasonlóképpen vélekedtem élmények rögzítéseinek?

A leírt szövegeink nem tudnak mindent rekonstruálni. Hérakleitosz furcsán mosolyog, de éppen ettől olyan érdekes ez az egész, a van és a volt páros. Az elmúlt és a jelen momentumai, mint az említett álmoképben, bevonzzák az ősemberek szükséges jelenlétét. Ez a párhuzam az álmokép és a valóság között jól szemlélteti, hogy a valóságban is éppúgy problémát okoz az emlékeink rekonstruálása. Én a primitíveknek tulajdonítottam az emlékfoszlányok megcsonkítását. De a megnevezés, az lehet tetszőleges. Fogadjuk el. Nem tudunk kétszer ugyanúgy, ugyanabba a közegbe belelépni.

Nem lehet mindent megírni, rekonstruálni. A van, a volt az írások érdekes területei. A fehér, az üres lap kihívásai. Hérakleitosz bölcsen bölint egyet, az utána következő gondolkodókat nem ismerhette, de titokban érezhette a születendő, nagy eszmék jelenlétét. Azt, ahogyan Henri Bergson is a folyók vizét szemléli. Lehetséges? Az intuíció irodalmi világa vajon megingathatja Hérakleitosz bizonyosságát? Avagy ez is csak egy újabb képtelenség?

„A múlt nem múlik el, jelen marad” – Bergson szerint minden elmúlik és ugyanakkor meg is marad, ezért a hérakleitoszi jelkép helyett inkább a zene világában talál szemléletes példára, ahol a múlt és a jelen hangjai összehangzó egységet alkotnak. A zene egyszerre teremt és érzelmet közvetít.

Bergson túllép a hérakleitoszi időfelfogáson, amely szerint minden mozgásban van. Az irodalom, a művészetek világa sokkal több a folyó áramló sodrásánál. Bergson az irodalmat a fabulációval, a mítoszalkotással jellemzi: az „istenek teremtése”, ellensúlyozza a félelemeinket, elfogadhatóbbá teszi az élet problémáit a számunkra, a történetmesélés élni tanít, optimizmust hordoz. Az irodalom időszemlélete másképpen rögzít, túlmutat a van és a volt közegein.

Az intuíció fogalma nem tévesztendő össze a déjà vu etimológiai magyarázatával. A megérzéseink, a belső sugallataink, az előre néző tekintetünk sokkal több ennél. A közeljövő ígérete, hogy visszaigazolja mindazt, amit megsejtettünk, amit előre vetítettünk. A költészet, az irodalmi művek szegényebbek lennének Bergson elméletei nélkül.

Ha a nevetésről írott bergsoni munkára gondolunk, akkor biztosak lehetünk abban, hogy a két filozófus tudna akár együtt is mosolyogni: Hérakleitosz mosolya feddhetetlen, sokatmondó lehetne, míg Bergson már befelé tekintve, örömmel foglalkoztatná az a gondolat, hogy mennyire gazdag és káprázatos az emberi, az alkotói képzelet. Csak ez a déjà vu fogalmi zavar... Ez téveszthet meg bennünket.

Egyszarvú

Polgárháború – mindjárt

Az előzetese alapján egy esemény- és akciódús filmre számít az a néző, aki nem ismeri **Alex Garland** eddigi forgatókönyvírói és rendezői munkásságát. A *Polgárháború* (*Civil War*) egy klasszikusabbnak mondható road movie, mely stílus ráhúzható Garland több munkájára (*28 nappal később*, *Expedíció*), akárcsak a rendező védjegyévé váló, morális kérdéseket feszegető alkotások (*Ex Machina*, *Ők*, *A part*).

A *Polgárháború* című filmre már-már kellemetlenül igaz, hogy megváltoztatja a nézőit. Létfontosságú, hogy legyen egy nagyjából kialakult világpépünk ahhoz, hogy be tudjuk fogad-

ni, amit a rendező talán a kelleténél is természetesebb jelenséggént kezel.

Garland nem rágja a néző szájába, hogy miként is alakult ki a filmben felfestett aktuális állapot. A történet annyi, hogy egy meg nem nevezett időszakban, még csak nem is szükségszerűen a jövőben, polgárháború szakítja szét az Egyesült Államokat.

Nem tudjuk meg, hogyan kezdődött, nem tudjuk pontosan, mi volt az a bizonyos szikra, ami kiváltotta, még csak azt sem tudjuk, hogy mely ideológia mentén húzódnak a törésvonalak, egyszerűen csak kialakult egy helyzet, hogy már tankolni sem lehet, ha a benzinkutas világnézeti képe nem egyezik a miénkkel, és sosem tudhatod, éppen miért lőnek rád, vagy éppen miért nem. Ezeknek az értelmetlenségeknek a végeredményét látjuk főhőseink útja során.

A szituáció további abszurditását jól mutatja, hogy ebben a világban egy oldalon harcol a hagyományosan demokrata Kalifornia és a republikánus Texas. Ezzel is érzékelhető, hogy ami itt zajlik, mélyebb és szélesebb katasztrófa, mint amit pártpolitikai szinten kezelni lehetséges.

Ebben a helyzetben találja ki négy újságíró, a tapasztalt és kiégett Lee Smith (**Kirsten Dunst**), a cinikus adrenalinfüggő Joel (**Wagner Moura**), a sokat látott bölcs öreg, Sammy (**Stephen McKinley Henderson**) és

a lelkes, fiatal Jessie (**Cailee Spaeny**), hogy átverekszik magukat a háború sújtotta országon, hogy szóra bírják a hónapok óta szótlan, a harmadik ciklusában (!) lévő elnököt, mielőtt a nép haragja ízekre szedné és a Nyugati Erők hadserege likvidálná.

Főszereplőink haditudósítók, akik a fronton harcoló katonákhoz hasonlóan folyamatosan az események kellős közepén vannak, de nekik a fényképezőgépük a fegyverük. A kimenetelt ugyan nem tudják befolyásolni, de a tetteik ettől még nem kevésbé hősiesek: az utókornak örököltik meg az elképzelhetlent.

Garland kíméletlenül teszi fel nézőjének a kérdést, tanul-e valójában bármit is az emberiség a történelem hibáiból. Milyen morális felelőssége van a fotográfusnak, aki testközelből fényképezi le az ölést vagy éppenséggel a halált?

Létezik az a nézet, amely szerint a jövő háborúja egy olyan háború lesz, amelyet még nem látott az ember. Nem lesz konkrét ideológiai töréspontja, mint a második világháborúnak volt, ami mentén el lehetett különíteni az

egyik és a másik oldalt, hanem egy teljesen fragmentált háború lesz. Ahol a politikai baloldal harcol a jobb oldallal, a republikánus a demokratával, a fehér ember a feketével, a keresztény a muszlimmal, a város a vidékkel, a szegény a gazdaggal.

Ha létezik egy alanyi jogon felfegyverzett nemzet (és létezik!) egyszinten-

ciális, politikai, faji, világnézeti fruszt-rációval, és egyszer csak valaki szikrát csíhol ebben a puszkaporos légkörben, akkor vajon mekkora lángok fognak felcsapni, és mit fognak elemészteni? Főleg úgy, ha tudjuk, hogy a négy évig tartó tengerentúli polgárháborúban több amerikai halt meg, mint a két világháború, a vietnami és a koreai háború alatt összesen.

A film szerkezetének nincs íve, cselekménye lineáris, narratívája epizodikus, és a legkiszámíthatatlanabb módon váltják egymást benne a lírai és a nagyon is realista pillanatok. A film zenei aláfestésében is érdemes elmerülni egy picit, mivel mindent megtesz azért, hogy elidegenítsen minket,

ugyanis szinte minden esetben egyáltalán nem odaillő számok és dallamok színesítik a cselekményt.

Garland nem ad konkrét válaszokat, és pont ettől olyan nyomasztó a filmje. Önvizsgálatra, gondolkodásra, vitára sarkall, miközben maga is tisztában van azzal, hogy ilyen embertelen helyzetekben nem létezik helyes döntés.

Alex Garland soha nem szórakoztatni, hanem provokálni és kizökkenteni akarja a nézőit, s ezt a szándékát aktuális filmjében is megteszi, talán eddig a legerősebben. Csak reménykedhetünk, hogy minden, amit láttunk, tényleg csak vízió marad.

Lencar Péter

A szépség szemlélete

Minap egy számomra különös verseskönyv került kezembe. Abban az értelemben mindenképpen az, hogy szerzője a könyv illusztrátorát nemcsak azonos rangra emeli, de maga elé is helyezi, mintha – pedig nyilvánvalóan nincs így – inkább a képekhez születtek volna frappáns megfogalmazások. Tiszteletben tartva a sorrendet, Zsombori Erzsébet és Balázs F. Attila közös alkotásáról, a *Szépségvadászat* című kötetről van szó (AB-Art Könyvkiadó, 2024).

Valóban, a képeket érdemes említeni legelőször, nemcsak azért, mert szembeötlőek, hanem azért is, mert módot adnak feltárni az illusztráció sokféleségét. Vannak, amelyek csak egy a szövegben felbukkanó motívumot

jelenítenek meg, s így egészen lazán kötődnek a tulajdonképpeni mondanódóhoz; vannak aztán, amelyek segítik az értelmezést, nyomra vezetik az olvasót; legvégül pedig azok, amelyekben az alkotó egyéni értelmezése, a költeménnyel kapcsolatos meglátása jut érvényre. Mindhárom módszer elfogadott, s véleményem szerint mindháromra található példa e könyvben. De képeket nehezebb idézni, mint szövegeket, ezért még csak annyit jegyzek meg, hogy Zsombori Erzsébet főként a természetből választja motívumait, előszeretettel mutat be tájakat, tájrészleteket, vagyis befogási kísérlet nélkül, egyszerűen elénk tárja a szépet; épp ezért minden igyekezete mellett sincs mindig összhangban a szépségvadászatra induló költővel.

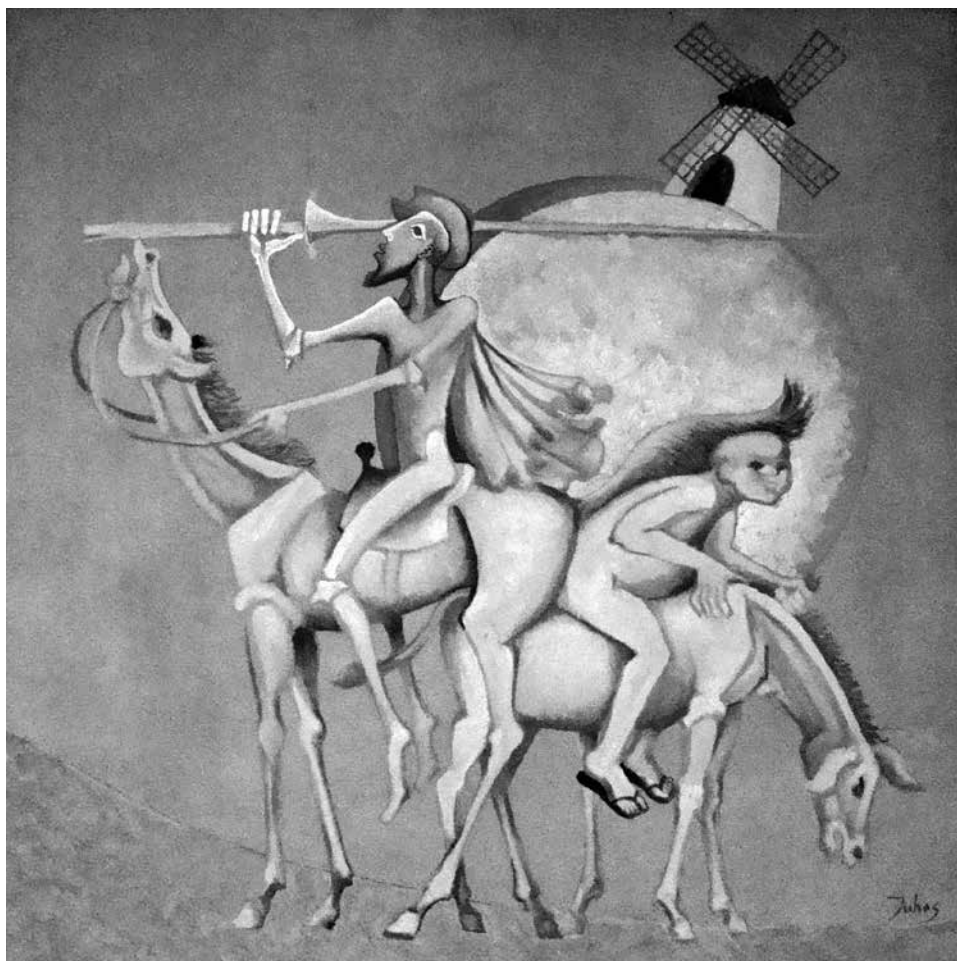
Balázs F. Attila versei borongósabb hangulatokat idéznek. A szépségre az elmúlás árnya vetül; kutató igyekezettel próbálja begyűjteni, az alkotásban rögzíteni a szépet. Íme, a kötet címadó verse: „Csüng az idő a meggörbült mutatón / a kulcsos ember bezárja a rácsot / csíkokat vág a fényből / a szépség kifolyik a réseken / és összeáll a retinán a kép”. Ugyanakkor felmerül a kétely, vajon az alkotás maradéktalanul őrzí-e a szépet: „versekkel ápolom / szellemi immunrendszeremet / van aki komolyan vesz? // lesz akit megérint egy metafora? / sikerül ablakot vágni a szürke falba? // mivé állnak össze a törölt sorok / a kommunikációs felhőben?” (*Felhő*). Összességében elmondható – bár vannak néhol egyszerű ténymegál-

lapítások –, hogy bizakodás és örökös
kétely szövi át a versek halmazát; és ez
a halmaz az élet két fő mozgatóját az
alkotás vágyát, valamint a nem éppen

érdekmentes tetszéshez tartozó szerel-
met foglalja magába.

Kiss Ferenc Zsolt

Don Q

Ócska-sztorik

Hogyan teremtettek szubkultúrát a '90-es évek fiataljai a külföldi használt ruhából?

A 2000-es évek legelején járunk. A fiatalokat célzó külföldi divatmárkák még nem törtek be a romániai piacra. Néhány fantáziátlan konfekcióüzlet nyújt választékot az öltözködéshez. De a Music Televisionon nevelkedett generáció már keresi az alternatívát, és egy teljesen valószínűtlen helyen, a külföldi használt ruhák közt találja meg saját, lázadó stílusát. Lázadás a konformizmus ellen. Lázadás a pénz hatalma ellen. Így történik meg, hogy a szerényebb anyagi lehetőségű fiatalok – akik kényszerűségből mozognak otthonosan az ócskapiacra – válnak a divat diktálói, és őket követve a tehetősebbek is csakhamar róni kezdik az ócskasorokat a legmenőbb rap és hip-hop klipekben látott bő ruhák, fullcapek (sapkafajta) és kosárlabdás felsők után kutatva, melyeket a hagyományos üzletekben nem lehet kapni. Nagyváradon a mozgalmat a magyar középiskolások indítják el, de a román fiatalok is hamar felzárkóznak, mert mindenkit egyesít az új szubkultúrák iránti rajongás. Ezért az ezredforduló tájékán egy szűk évtizedig a helyi ócskapiac a fiatalok hétvégi gyülekezőhelyévé válik.

Az új trend gyökerei azonban távolabbra nyúlnak a zenei videók világánál. Elérnek egészen a rendszerváltás időszakáig, amikor hosszú sorokban érkeztek az országba a külföldi segélye-

ket szállító teherautók. Ezeken a nyugatról kapott használatruha-szállítmányokon érlelődött a majdani „ócskás” generáció, és ekkor alakult ki az azóta is fennmaradt turkálójajlam. De hogy válhatott a szerényebb háttérű, kreatív fiatalok stílusa olyan trenddé, amit a gazdagok is követni kezdtek? Erről beszélgettünk két, a '90-es években felnőtt nagyváradai fiatalal, **Kis Ritával** és **Balázs Patrikkal**, akik a jelenség meghatározó alakjai voltak az Ady Endre Líceumban.

„Édesanyám tanítónő volt Bihar-püspökiben, édesapám pedig esztergályos, de annak ellenére, hogy mindketten keményen dolgoztak, az új ruhák vásárlása háttérbe szorult. Ezért óvodás koromban gyakran azokból a külföldi segélyekből öltöztettek, amik hatalmas zsákokban érkeztek Németországból és más nyugti országokból” – meséli a jelenleg Londonban élő Rita.

Jókor, jó helyen

„Nemcsak az iskola kapott segélycsomagokat, ahol édesanyám dolgozott, hanem a templomi közösség is Érkeserűben, ahol a nagyszüleim éltek, és én mindig jó időben voltam jó helyen. Ezért kiskoromtól kezdve nagyon szép külföldi ruháim voltak, amilyenek másnak nem” – teszi hozzá Rita, aki a színművészeti egyetem el-

végzése után az Egyesült Királyságba vándorolt, ahol előbb a pénzügyi, majd a divatszakmában dolgozott, jelenleg pedig az UNICEF adománytervezési menedzsere. Gyökereit azonban sosem feledi, hiszen személyiségformálódásának meghatározó tényezői voltak a rendszerváltás utáni Nagyváradon szerzett korai tapasztalatok.

„Óvodásként persze fel sem tűnt nekem, hogy az én ruháim nem boltból lettek véve, mint a többi gyereké. Inkább izgalmas játékként éltem meg, hogy a hatalmas zsákokból kikutathattam magamnak a kincset érő darabokat. A szüleim úgy tálalták az egészséget, hogy nagyon különlegesnek éreztem magam ettől. Csak évekkel később fogtam fel, hogy ez milyen funkciót töltött be a családi költségvetésben” – emlékezik vissza.

Stílus, amit nem lehetett üzletben megvenni

Kicsit később, a '90-es évek vége felé Nagyváradon is egyre szélesebb körben elterjedt a kábeltelevízió és vele együtt olyan zenei csatornák, mint az amerikai MTV vagy a VH1 – a popkultúra közvetítői, amelyek révén a fiatalok már nemcsak hallották az aktuális slágereket, hanem a videoklipeken láthatták is a kapcsolódó divatot, ami éles kontrasztban állt a hazai zenészek öltözködésével. A nyugati márkaboltok ugyanis még nem voltak jelen a romániai piacon, és ez a belföldi előadók stílusát is nagyban meghatározta.

Váradon például a Körös áruház, a Fő utca és a Zöldfa utca néhány méregdrága, de teljesen névtelen márkájú divatáruüzlete jelentette az etalont az öltözködésben. Szorosan utánuk kö-

Kis Rita

vetkezett a nagypiac, ahol az árusok török és egyéb balkáni országok fantáziátlan szabású konfekciótermékeit árulták.

„Abban az időben a román videoklipekben gyakorlatilag piaci ruhákba öltöztek az előadók. Ez azt jelentette, hogy bármikor el tudtál menni a nagypiacra, és egy az egyben meg tudtad vásárolni azt a felsőt vagy nadrágot, amiben Delia Matache énekelt a *Vino la mine* című sláger videoklipjében, mert ő maga is a töröktől öltözött. Ezzel szemben ha az MTV-n megnéztél egy Britney Spears- vagy egy Mariah Carey-klipet, teljesen más stílussal találkoztál, ahogy a rap-videókban is. Akkor jött divatba a lezserebb öltözködés – a bő cuccok és a buggyos nadrágok. A fiúk olyan kosaras felsőkben nyomultak, amilyeneket, ha volt pénzed, akkor se tudtál megvásárolni divatáruüzletekben, mivel nem lehetett kapni. Az egyetlen hely, ahol beszerezhetted, az ócskapiac volt” – meséli Rita.

„Az én anyagi körülményeim nem tették lehetővé, hogy felvegyem a versenyt azokkal az iskolatársaimmal, akik a Körös áruházból öltözködtek. Ezért megalkottam a saját stílusomat, amit egyikük sem tudott leutánozni vagy rekreálni, mert egyedi darabokba öltöttem, amik nem voltak kaphatók az üzletekben” – teszi hozzá. Gyakran sajátkezűleg alakította át vagy javította ki az ócskapiacra lelt holmikat. Mi több, hamarosan viszonteladásba kezdett, miután észrevette, hogy tehetősebb iskolatársai szívesen megvásárolják azokat a darabokat, amiktől hajlandó volt megválni. „Onnantól kezdve rendszeresen jártam az ócskapiacra, és azokat a holmikat is megvettem, amik rám nem voltak jók. Céltudatosan kerestem az eladható darabokat, majd bevittem őket az iskolába, ahol hamar elkapták. Elegendő zsebpénzt csináltam vele ahhoz, hogy fedezni tudjam a heti két csomag cigarettát – mert akkor már dohányoztam” – jegyzi meg.

Ami kincsnek számított

A fiatalok körében slágernek számító Fubu és Fishbone márkákat például kizárólag az ócskapiacra lehetett beszerezni, ahogy eredeti Adidas vagy Puma cipőket is, mert egyébként az akkori boltokban csak az utánzataik voltak elérhetőek. Ugyancsak jó fogásnak számítottak a Punkyfish és Von Dutch ruhák, a Baby Phat sapkák vagy az Apple Bottom farmerek, amelyeket az amerikai rapper, Flo Rida is megénekelte kultikussá vált *Low* című számában, a román piacon viszont ezek teljesen ismeretlenek voltak. Aki szerencsés volt, néha Louis Vuitton, Versace vagy Gucci termékekre is bukkanhatott a

Balázs Patrik

rongyhalmok között. Az ócskapiaci eladók gyakran nem is ismerték a fiatalok által „vadászott” márkákat, így fillérekért adták oda a kincset érő darabokat – persze csak akkor, ha a vásárlónak megvolt a megfelelő attitűdje.

Vásárlási stratégiák

„Korán kellett kimenned a piacra ahhoz, hogy kifogd a jó árut, és olyan arkifejezéssel kellett sétálnod a sorok között, mintha magasról tennél az egészre, és csak kényszerből lennél ott. Ha találtál egy értékes darabot, akkor nem azt az egyet vitted az eladóhoz, hanem még mellégýürtél két másik ruhát is, és a csomót egyben adtad oda, hogy megmondja, mennyit kér az egészért. Így könnyebb volt alkudni. Néha ahhoz is elég bátornak kellett lenned, hogy visszadobd a ruhát és elsétálj. Ha szerencséd volt, utánadszóltak és tovább folytathatt az alkudozás. Az is sokat nyomott a latban, hogy kivel mentél

vásárolni. Egy beavatatlan személy tönkretelhetette az üzletet. Volt például egy barátnőm, aki – ha talált valami jót – örömeiben felkiáltott, és csillogó szemmel kezdte mutogatni a darabot. Egy ilyen jelenet után már lehetetlen volt alkudni, az eladó nem engedett az árból, sőt többet elkért érte, mint amennyit eredetileg akart. Viszont ha pókerarcod volt, nagyon jó fogásokat csinálhattál. Emlékszem, egyszer a kezembe vettem egy Fishbone felsőt, egy Reebok táskát és egy Adidas Superstar cipőt, és a háromért összesen fizettem százezer régi lejt, ami ma 10 lejnek felel meg” – idézi fel Rita.

„Egy klasszikus ócskázós nap úgy nézett ki, hogy az előző esti buli után hajnali 4-kor vagy 5-kor értünk haza a Lords-ból, az Escape-ből vagy más klubból, és gyakran már le se feküdtünk, hogy ne legyen olyan nehéz reggel felkelni és elindulni a piacra, ahová csapatokba verődve mentünk. Miután elintéztük a vásárlást, összevetettük, hogy ki milyen kincset talált, majd hazasiettünk, mert alig vártuk, hogy felpróbáljuk az új szerzeményeket. Olyan 12 körül dőltünk ki a fáradtságtól, és sziesztáztunk, amíg a tévében ment a Formal” – meséli.

Rapperek vs. rockerek

Az ócskapiacot persze nemcsak lányok rótták, hanem bandákba verődve azok a fiúk is, akik a korabeli rap-videók stílusát követték.

„A haverokkal mindig úgy indultunk el az ócskára, hogy Adidas Superstart fogunk venni, mert akkoriban minden rapper olyan cipőt hordott a videoklipekben. 2Pac, Wu Tang Clan, Method Man, Redman – mi próbáltuk ezt a

vonalat követni. Kerestük a bő nadragokat, bő felsőket meg az olyan deszkás cipőket, amikről akkoriban még Romániában nem igazán hallottak, mint például a Van's, a Dockers vagy az Etnies. Ezekről az árusok nem tudták, hogy mennyire értékesek, és nagyon olcsón adták. Ezenkívül nagyon kerestük még a Starter bő tréningnadrágjait és kapucnis felsőit, valamint az amerikai-focis- és kosárlabdás mezeket. A Limp Bizkit is nagy trendben volt, miattuk vásároltuk a fullcapeket és a piros, New York-emblémás baseballsapkákat” – emlékezik vissza Balázs Patrik, aki jelenleg is Nagyváradon él, és a 2000-es évek elején az irányzat egyik úttörője volt az Ady Endre Líceumban.

Mint rámutat, a fiatalság körében nem csupán ez az egyetlen stílusi-irányzat táplálkozott az ócskapiacra fellelhető kincsekből. Bár a rapper vonalat követők száma nagy volt, legalább ugyanakkora vagy még népesebb volt a rockerek társasága, amelyik a szakadt farmerek, szegecses dzsekik, szélestalpú bakancsok és rockerpólók után kutatott az ócskapiacra. A két banda nem keresztezte egymás útjait, hiszen nem is ugyanarra a „prédára” vadásztak, így jól megfértek egymás mellett. Különböző zenét hallgattak, de kapcsolatuk baráti volt.

A srác, aki maga varrta a ruháit

Bár minden rapstílust követő fiatal lezser, buggyos holmokban járt akkoriban, ha bő nadrágokról volt szó, senki nem vehette fel a versenyt az adys Balázs Patrikkal, aki fiú létére sajátkezűleg varrta és alakította át az ócskapiacról szerzett ruhadarabokat. Megesett, hogy három nadrágot varrt

össze egygé, így senki nem hordott nála bővebb holmikat.

„Azért kezdtem el varrni, mert soha nem találtunk a piacon annyira bő nadrágot, mint amelyet szerettünk volna. Először egy barátom nagymamája segített abban, hogy összevarrjon neki két nadrágból egyet. Ez úgy történt, hogy volt egy menő eredeti nadrág, amit hordani akart az ember, és mellé vett egy másik olcsó farmert 3-4 lejért, ami csak az anyagért kellett. Az olcsó farmer szarát aztán levágta és hosszában kibontotta, és az így kinyert anyagsávit toldotta be az értékesebb nadrágba. Később rájöttem, hogy ezt sajátkezűleg is megcsinálhatom, mivel volt otthon egy régi varrógépünk, ami még a nagymamámtól maradt meg. Gyerekkoromban mindig néztem, ahogy dolgozott vele. Néha taníttatott is, így volt róla fogalmam, hogyan kellett használni, és úgy gondoltam, megpróbálom. Nem állítom, hogy a legtökéletesebben csináltam, de sikerült összevarrnom a nadrágjaimat úgy, ahogy akartam, és ahol nem ment gép-

pel, ott megvarrtam kézzel. Így tudtam olyan bő farmernadrágokat alkotni, ami nekünk tetszett. Mert akkor az volt a menő a mi szemünkben, hogy minél bővebb legyen a farmernadrág, minél nagyobb legyen a kapucnis felső, hozzá deszkás cipő, és akkor te voltál a legmenőbb” – gondol vissza ezekre az időkre.

Ilyen volt a régi ócskapiac

De milyen is volt a '90-es évek generációja által ismert ócskapiac, amely a Pece-parton, a jelenlegi Nagyvárad Aréna helyén állt? Bármilyen irányból közelítette meg az ember, kiadós sétára kellett felkészülnie. Személygépkocsival csak több háztömbnyi távolságban lehetett szabad parkolóhelyet találni. Ha pedig gyalog vagy villamossal ment az ember, akkor többnyire az Aradi úti rendőrség irányából kellett végigsétálnia a Vágóhid utcán. Ez bő húszpercnyi gyalogutat jelentett a tömegben, nyaranta rekkenő hőségben, tűző napon.

Gyakori látvány volt, hogy azok a kisnyugdíjasok, akik nem tudták

megengedni maguknak, hogy asztalt béreljenek a piacon, a Vágóhíd utca járdaszegélyére pakolták ki kevés portékájukat. Főként könyveket és régi kacatokat árultak így. Ez még nem a tényleges piac volt, de itt is érdekes dolgokra lehetett bukkanni.

„Az ilyen idős nénik gyakran hoztak ki volt szovjetuniós érméket vagy például kitüntetések, könyveket, bankjegyeket. Az öreguraknál régi autók márkajeleire és olyan háromszög alakú csapatzászlókra bukkanhattunk, amiket a focisták adtak egymásnak régen a futballmeccsek elején. Gyakran lehetett kapni eredeti McDonald's-os játéktárgyakat, amik valószínűleg az unokáktól maradtak az öregeknél” – emlékezik vissza Patrick.

Az utca végén egy kis hídon áthaladva ért az ember az ócskapiac tényleges bejáratához, ahol szimbolikus belépti díjat kellett fizetni. Persze ha egy fiatal inkább azt a kevés pénzt is vásárlásra akarta költeni, a bejáratot kikerülve viszonylag könnyen bemászhatott hátul, a betonkerítésen.

Már a bejáratnál az ember szeme elé tárult az ócskapiac sokszínű forgataga – jobb oldalon használt személygépkocsikat adtak-vettek, bal oldalon a gyermekek kedvenc helye, a kisállatpiac helyezkedett el, ahol mindenféle élőlényt kínáltak eladásra, a kutya- és macskakölyköktől kezdve a haszonállatokon át az egzotikusakig. A kisebbek számára ez a részleg jelentette az ócskapiacozás csúcspontját, hiszen minden állatot kézbe lehetett venni, meg lehetett simogatni.

A tinédzserek viszont a középső szektorra koncentráltak, ahol rendezett sorokban álltak a ruha-, cipő- és régiségstandok. Emellett voltak még

„zenés standok”, ahol kalózkazettákat és cd-ket vásárolhatott az ember. A bolhapiaci fertályon gyakorlatilag minden kapható volt a háztartási berendezésektől a gyermekjátékokon át a pillangókésekig.

A hangszórókból bömbölő román „curájzene” elmaradhatatlanul hozzátartozott az ócskapiaci hangulathoz, ahogy az antibébi-tablettákat árusító terebélyes cigányasszonyok is, akik – ha alkudni próbált velük az ember – csak azt válaszolták: „Ha nem tetszik az ár, köss göcsöt a micsodádra.” Az élelmiszerbódéknál a tejfölös lángos és a „mititei” (fasírtszerűség) fogyott minden mennyiségben. „Lehetett még venni jellegzetes rántott sajtrudacsát is, ami borzasztóan ízetlen volt, mégis mindenki nagy szeretettel ette, mert csak az ócskapiacra és a városnapokra lehetett kapni” – idézi fel Patrick.

Amit ki kellett állni a jó fogásért

Bár az idő távlatában az egész miliő idillinek tűnhet, a valóságban nem mindig volt az. Az ócskapiac tulajdonképpen egy hatalmas, árnyék nélküli betonplacc volt, melynek üzemeltetője – az önkormányzat – a minimális komfortot sem biztosította. Így a vásárlóknak és az eladóknak egyaránt emberpróbáló körülményeket kellett kiállniuk. „Egy alkalommal általában négy-öt órát töltöttünk a piacon, de ez függött az időjárástól is. Ha esett az eső, az eladók letakarták az árut, és nehezebb volt válogatni. Ha pedig nagyon hideg volt, szintén elhúzódhatott a dolog, mert fagyott kézzel lassabban ment a turkálás a ruhahalmok között. Nyáron meg az volt a probléma, hogy

ha nem készültél sapkával, vagy nem voltál bekenve napvédő krémmel, akkor nagyon le tudtál égni, mivel sehol nem volt árnyék” – meséli Patrik.

Zsebtolvaj-bravúrok

A már korábban említett tolvajbandák is gátlástalanul garázdálkodtak abban az időszakban, ezért tanácsos volt, hogy az ember ne vigyen magával telefont, iratokat és egyéb értékeket a piacra. Az volt a legjobb, ha a pénzt sem pénztárcában tartotta, hanem csak simán a zsebében, valahol elől, a dzsekije alatt. Retikül vagy hátizsák szoba se jöhetett – azokban legfeljebb a vásárolt ruhákat tarthatta az ember, pénzt semmiképp, különben hamar megszabadították tőle. A zsebtolvajok észrevétlenül és elképesztő lelemenyességgel dolgoztak. Egy időszakban borotvapengével vágták ki a kabátzsebeket, táskákat. Ebben az volt a rossz, hogy az áldozat nemcsak a pénzt veszítette el, hanem az adott kabát vagy tás-

ka is megrongálódott. „Egy barátunk, Andris egyszer magával hozta a piacra a vadonatúj telefonját, amit előző héten kapott. Akkoriban keveseknek volt mobiltelefonja, ezért státusszimbólumnak számított. A telefont egy láncra hordta a nyakában, tépőzáras tokban. Mialatt pólókat válogattunk, valaki úgy lopta ki a nyakából, hogy a tok a helyén maradt – vagyis ki tudták nyitni a tépőzárát és kiemelték a telefont a tokból úgy, hogy ő, akinek a nyakában volt, az egészet nem vette észre. Csak sejtjük, hogy akkor történetet, mikor a ruhakupac fölé hajolt, mert akkor a tok rálógott a ruhákra. De a mai napig nem értjük, hogyan csinálhatták” – meséli Balázs Patrik, aki maga is áldozatul esett már a zsebtolvajoknak. „Egyszer nekem is ellopták a farzsebemből a pénztárcámat. Az volt a szerencsém, hogy már a nap vége felé történt, így csak egy kisebb, körülbelül 15 lejnyi összeg maradt benne. Egyszer csak hátranyúltam és éreztem, hogy eltűnt. Az volt a legdurvább a dologban, hogy odajött hozzám egy öregember, és megkérdezte, hogy ha visszaszerzi a pénztárcámat, neki adom-e a pénzt, ami benne van. Persze hogy igent mondtam, mert benne voltak az irataim. Erre az öreg elment, és kis idő múlva visszajött a tárcámmal, én meg odaadtam a 15 lejt. A pénzemet tehát megszerezték, de nem maradt náluk lopott holmi, amivel rajtakapthatták őket. Jól kitalált rendszer volt. Összejártszottak.”

Egyébként az eladásra kínált portékák között is rengeteg olyan holmi volt annak idején az ócskapiacon, ami „a teherautóról esett le”. Sok suhanc árult például mobiltelefonokat úgy, hogy nem volt hozzá se töltő, se doboz.

Ugyanígy kaphatók voltak márkásabb pénztárcák és karórák, amik azért kerültek fillérekbe, mert hamar túl akartak adni rajtuk. „Így vettem egyszer egy eredeti Tissot karórát 50 lejért, ami 300 euróba került a márkaboltban” – idézi fel Patrik.

Túl az öltözködésen

Az ehhez hasonló jó fogások jelentették ugyan az „ócskázás” célját, de volt valami, ami talán még az öltözködésnél is fontosabb volt ebben az egészben, mégpedig a közösség. Barátokkal, viccelődve eltöltött idő, a hajnali találkozástól kezdve – amikor a legkorábban érkezőre jutott a nemes feladat, hogy lakásról lakásra járva kiverje a nehezen kelő haverokat az ágyból – egészen a vásárlás utáni közös evésekig.

„Nagyon jó hangulatban telt az egész. Többen kimentünk, hűléskedtünk, szórakoztunk. Akkoriban még nem volt olyan telefonunk, amivel fényképezni lehetett, ezért ha valaki talált egy érdekes ruhadarabot, felemelte és fűttenyttett, hogy a többiek nézzenek

oda. Gyakran átdobáltuk egymásnak a ruhákat az asztalsorok között. A válogatásnál gondoltunk a barátainkra is. Mindig a fejünkben volt a haverok mérete, ismertük a stílusukat, és ha valami megfelelőt találtunk, megvettük nekik, még akkor is, ha nem jöttek velünk a piacra. Jó szórakozás volt az egész” – meséli Patrik.

„Történt olyan is, hogy egyszerre többen vetettünk szemet ugyanarra a narancssárga rövidnadrágra, és hosszas veszekedés után sem tudtuk eldönteni, kié legyen. Végül elhatároztuk, hogy egyvalaki – aki történetesen én voltam – hazaviszi, de köteles lesz kölcsönadni a többieknek, amikor kéri. Így passzolgattuk évekig egymás között a nadrágot a barátokkal. Végül csak nálam kötött ki, és mind a mai napig megvan” – teszi hozzá.

Változó idők

„Annak idején azért kezdtem el ócskázni, mert ott egyedi cuccokat lehetett találni, amilyeneket nem láttál minden harmadik emberen, ha végigsétáltál az utcán. Ez volt az eredeti motiváci-

ónk. Végül divat lett belőle, amit sokan követni kezdtek. Az ócskán vásárolt márkás használt ruha sokszor jobb minőségű volt, mint az akkori boltokban kapható új ruhák, és a szemünkben ugyanolyan értéket képviselt” – magyarázza Patrik. Mint hozzát teszi, annak idején a fiatalok hosszú éveken át vigyáztak a kedvenc ruhadarabjaikra. Ha foltos lett, rávarrtak egy matricát, és még akkor is hordták, ha a sok mosástól picit már kifakult, mert története volt és kötődtek hozzá. „Manapság viszont már rengeteg márkabolt van, és az emberek kisebb vagyonokat adnak ki azért, hogy újonnan megvegyenek egy eredeti darabot, de ha véletlenül kiszakad vagy történik vele valami, akkor ahelyett, hogy kijavítanák, egyből kidobják és vesznek helyette másikat”.

Kis Rita hozzát teszi: „Mikor már volt pénzem, akkor is szívesebben vásároltam vintage darabokat, mert úgy éreztem, hogy több értéket kapok a pénzemért. A fiatalon kialakult vintage-szenvedélyem mindmáig megmaradt. Nem tudom, hogy mennyire volt ez tudatos lázadás akkoriban, de kifejezetten jól jött, hogy a legolcsóbb helyekről a legmenőbb ruhákat tudtam beszerezni. Az öltözködésem nem a család anyagi hátterét tükrözte, hanem egy egyedi stílus volt, amit a tehetősebb iskolatársaim is követtek. Persze az én esetemben nem ezen volt a hangsúly. Egyszerűen csak jól akartam érezni magamat a bőrömben, és ebben az ócskapiac egy nagyon fontos elem volt. Szerintem 2024-ben ez már nehezebben megvalósítható. El sem tudom képzelni, hogy ma egy szerényebb hátterű fiatal honnan tud a legutolsó divat szerint minőségi ruhákba öltözködni” – emeli ki Rita.

A történethez természetesen az is hozzátartozik, hogy a 2000-es évek elején mások voltak a társadalmi normák. Bármennyire is újak voltak a trendek, az öltözködési kultúra gyökerei mégis mélyen visszanyúltak a rendszerváltás időszakára. Nem volt stigmatizálva, ha valaki megvarrt vagy foltozott ruhákban járt. A konzumerizmus még nem tombolt úgy, mint manapság, így ha az ember kedvenc dzsekije elszakadt, teljesen természetes volt, hogy megvarratja, a kijavított ruha mit sem veszített státusából. Nem az volt az azonnali válasz mindenre, hogy kidobják és vesznek helyette újat. Erénynek számított, ha valaki hosszú évekig gondosan vigyázott egy kedves ruhadarabjára. Az érzékelt elavulás sem öltött még olyan mértékeket, mint manapság, így a divat nem évente, hanem jóval lassabban, öt-tízévente változott. Egy jobb minőségű ruhadarabot több generáció is végighordott – nagytestvér a kistestvérnek, idősebb barát a fiatalabbnak adta át a kinőtt holmikat.

Kis Rita hozzáfűzi: „Mára a vintage teljesen önálló iparággá nőtte ki magát. Vannak applikációk és online vállalkozások, amelyek kifejezetten erre épülnek, és komoly pénzt kérnek a tíz-húszéves, kiváló minőségű ruhákért. Fenntarthatóság szempontjából is mindinkább erre kell haladnia a világnak, mert a fast fashion és a mai divatcégek tömeggyártott termékei gyakran végzik a szemétkosarakokban. Olyan ruhákat kellene hordanunk, amelyek divattól és évszaktól függetlenül időtállóak. Jó lenne, ha az emberek nem azt keresnék, hogy divatosak legyenek, hanem hogy stílusuk legyen.”

Szombati-Gille Tamás

Fleisz János

Kossuth és Bem találkozója Nagyváradon 1849-ben

175 éve annak, hogy Nagyvárad kiemelkedő szerepet kapott a magyar forradalom és szabadságharc keretében, amikor 1849. januárban a Pestről való kényszerű menekülés alkalmával ide helyezték a magyar állami Országos Fegyvergyárat és az Országos Ruházati Bizottmányt is. Ezzel az ország akkori ideiglenes fővárosa, Debrecen mellett Nagyvárad volt a magyar szabadságharc második őrvárosa. Ez a helyzet 1849. május végéig tartott, amikor Buda visszafoglalása után vissza lehetett oda költözni, de a váradi fegyvergyár egyes részlegei tovább működtek, egészen augusztus elejéig. Abban az évben más kiemelkedően fontos események is történtek a városban, ezek egyike volt Kossuth Lajos és Bem József 1849. júniusi találkozója.

Kossuth Lajos és Bem József közösen küzdöttek a magyar szabadságért, emiatt kettőjük találkozója igen jelentős volt, ráadásul 2024-ben mindkettőjüknek kerekébb évfordulója van, hiszen Bem 230 éve született, Kossuth pedig 130 éve halt meg. Utóbbinak, a forradalom és szabadságharc legfőbb vezetőjének élete és tevékenysége jól ismert, a Nagyváraddal való kapcsolatáról is

külön kötet készült,¹ emiatt inkább Bem tevékenységét szükséges röviden bemutatni.

Bem József 1794. március 14-én született Tarnówban, Lengyelország osztrák fennhatóságú részén, nemesi családban. A krakkói tüzériskola hallgatója volt, részt vett Napóleon 1812-es oroszországi hadjáratában és az 1830–31-es lengyel felkelésben a cári fennhatóság ellen. Sikereiért dandártábornok lett, s nevét Európa-szerte megismerték. 1848 tavaszán bekapcsolódott a galíciai forradalmi mozgalomba, de az nem tudott kibontakozni, így Bécsbe ment, ahol 1848. október 14-én a városi forradalmi védőőrség parancsnoka lett. Bécs eleste s a felmentésére igyekvő magyar sereg schwechati veresége után, november 1-jén Pozsonyban a magyar szabadságharc szolgálatába állt. Kossuth november 29-én az erdélyi hadsereg főparancsnokává nevezte ki Bemet, e tisztségben a fenntartások ellenére is igen sikeres volt.²

Nagyváradon először 1849. december 6-án járt, amikor a váradi polgárság fáklyás zenével tisztelte meg. Mezey Mihály városi főjegyző üdvö-

¹ Fleisz, 2003

² Bem Józsefről ld. Hermann, 2024.

Kossuth

zölte, mire segédje által kijelentette, hogy „hazánkért élni és halni kész”.³ Itt hirdette ki Erdély lakosságához szóló fontos kiáltványát, amelyben jogegyenlőséget hirdetett nemzetiségre és vallásra való tekintet nélkül.⁴ Innen indulva, Csucsánál legyőzve Puchner⁵ seregét, karácsonykor már felszabadította Kolozsvárt, később elfoglalta Marosvásárhelyt és Nagyszebent, majd bevonult Brassóba. Március 15-e évfordulójára Erdélyt szinte teljesen megtisztította, emiatt altábornaggyá nevezték ki. Bem kiváló hadvezéri és szervező tehetségének, erélyének, gaz-

dag tapasztalatainak és demokratikus hozzáállásának köszönhető győzelmek.

1. Előkészítése

A váradi találkozó közvetlen előzménye, hogy amikor 1849. június 12-én Görgei Artúr egy memorandumban nyíltan bírálta a függetlenség kimondását, Kossuth igyekezett őt rábeszélni arra, hogy adja át a fővezérséget valaki másnak. A fővezérség kérdése, de a súlyosbodó katonai és politikai helyzet hatására is, a kormányzó szükségesnek látta, hogy személyesen találkozzon Bemmel, aki tapasztalt hadfíként az egyetlen főparancsnokjelölt volt Görgeivel szemben. A hadiesemények alakulása még időszerűbbé tették a találkozót, amelynek terve szerepelt a minisztertanácson is. Kossuth azt javasolta, vagy ő, vagy Csány László⁶ menjen Nagyváradra. Utóbbi bizalmatlanul viselkedett Bem Józseffel, és azon a véleményen volt, hogy Bem nem hajlandó kijönni Erdélyből.⁷ Végül abban állapodtak meg, hogy Kossuth személyesen menjen a találkozóra, s vigye magával Csányt is. A találkozót 1849. június 18-ra tűzték ki, és a helyszínének Váradot választották, ahová meghívták Bemet.⁸

Kossuth Lajos 1849. június 17-én délután indult el Csány László köz-

³ *Közlöny*, 1848. dec. 13. Vö. Hegyesi, 2000. 96.

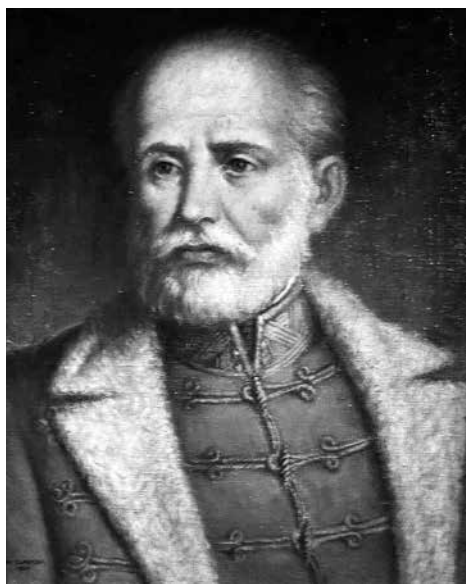
⁴ Közli: Bóhm–Farkas–Csikány, 1998. 11-es irat.

⁵ Anton Puchner altábornagy, az erdélyi cs. kir. haderő főparancsnoka.

⁶ Csány László (1790–1849) forradalmi fő kormánybiztosként kimagasló érdemeket szerzett a hadseregszervezésben, majd Erdély biztosításában. 1849 tavaszától, pályája csúcán, a Szemere-kormányban a közlekedési és közmunkaügyi tárcát vezette. 1849. október 10-én Pesten a császáriak kivégezték.

⁷ Kovács E., 1979. 244.

⁸ Uo.

Bem

lekedés- és közmunkaügyi miniszter társaságában Nagyváradra. A találkozót nagy titokban készítették elő, írásos nyoma alig maradt, a közvélemény többsége is csak utólag értesült róla. Csány a különvonatot is úgy rendelte meg, hogy „a szolnok-erdélyi vasut munkálatainak meg szemlélésére utazik egy nagyobb társaság.”⁹

Kossuth június 18-án érkezett meg Nagyváradra, és Erdélyi Vazul (Vasile Erdeli)¹⁰ görögkatolikus püspök palotájában szállt meg. Bem itteni szál-

láhelyéről a források nem számolnak be. Nagyvárad számára emlékezetes történelmi napokat jelentett Kossuth és Bem jelenléte. Egyes források szerint ezen a két napon a magyar korona is a városban volt Szemere Bertalannál a római katolikus püspökségen.¹¹

2. A találkozó lefolyása

A Kossuth és Bem között 1849. június 19-én lefolyt, négy óra hosszát tartó találkozó – titkossága miatt – részleteit sűrű homály fedi. A sajtóbeszámolók is a tanácskozás titkosságát húzzák alá, egyedüli nyilvánvaló tényként azt közölték, hogy Bem feladatként kapta azon esetre, ha csakugyan orosz hadsereg törne be hazánkba, Galíciára és a román fejedelemségekre is kiterjeszti figyelmét. „Ha rejlik egy szikrája a szabadságra törekvésnek azon tartományok népeiben, és gyámolítani fogja őket, mint bátorító, vezető és hatalmas segéd, egy győzni tanult hadsereg élén, a szabadság európai híró bajnoka: millióként kelnek föl a zsarnok uralom ellen s elkövetkezend az északi óriás végórája, midőn halálhörgései közé átkozni fogja a percet, melyben segédkezet ajánlott egy szabadságért küzdő nemzet leigázására.”¹²

A tárgyalásokról írásos feljegyzés nem készült, de az elhangzottak a források alapján rekonstruálhatók, és a későbbi fejleményekből is lehet következtetni arra, hogy a fővezérség kérdéséről és Bem újabb bántási hadjáratának tervéről esett főleg szó. Kossuth abban az esetben, ha a felső-dunai sere-

⁹ KLÖM XV.544, 1. jegyzet.

¹⁰ Erdélyi Vazul (1794, Makó – 1862, Nagyvárad) a váradi premontrei gimnáziumban és a Jogakadémián is tanult, a teológiát Pesten és Bécsben végezte. I. Ferenc osztrák császár és magyar király 1842-ben nagyváradai görögkatolikus püspöknek nevezte ki, 1843-ban szentelték fel és haláláig, 1862-ig töltötte be a tisztséget. 1848–1849-ben a magyar–román kiegyezés szellemében működött, azonban 1849 augusztusában már melegen fogadta Belényesben Ivan Fjodorovics Paszkevics orosz tábornokot.

¹¹ Ld. *Nagyvárad*, 1902. szeptember 19.

¹² *Közlöny*, 1849. június 28; *Honvéd*, 1849. június 22.

get legyőznék, a seregek új gyülekezési helyének Marosvásárhelyt választotta ki, Bem parancsnoksága alatt.

A fővezérséggel kapcsolatban Horváth Mihály azt állította, hogy Bem nem óhajtotta elhagyni Erdélyt és a viszálykodásokba sem szívesen keveredett volna.¹³ Vukovich Sebő emlékirataiban pedig ezt írja: „Kossuth nemcsak teljesen megnyugodott Bem minden szavában, hanem egzaltálva Bemért tért Pestre vissza. A fővezérség elvállásáról is szólt Bemmél. Bem azt mondta: Önöket még verni fogják Magyarországon, de nem tesz semmit, még lesz arra idő, hogy én Erdélyből kijöjjek... De azt is mondá Bem, hogy a fővezérséget akármikor csak azon feltétel alatt fogadja el, hogy hat hétig senki legkevesbé sem keveredjék a sereg dolgába. Kossuth... bizodalma a győzelemhez látszólag nagyobb lett e támaszkodás által, amelyet a Bemmeli értekezésből nyert. Az összejövetel tehát a kormányzó és Bem közötti harmóniát megerősítette, de Kossuth és Csány között ez időtől fogva lankadott a szoros összeforrás, melyben az előtt valának.”¹⁴

A nagyváradi találkozó fő pontja bizonyára a hadvezetés irányítása és Bem tervezett fővezérsége volt. Abban tehát megegyezés született, hogy az Erdélyi-szigethegységben harcoló román alakulatokkal szembeni több irányú támadást Bem vezesse. A fővezérséget Bem viszont csak azzal a feltétellel fogadta volna el, hogy hat hétre teljhatalmat kap.

A többi probléma, a polgári vezetés és Bem viszonyának kérdései, az

erdélyi hadügyi igazgatás központjának kialakítása stb., nem lépték túl a napi feladatok jelentőségét.¹⁵ Úgy tűnik, Bem tett ígéreteket Kossuthnak a Délvidékre, majd pedig a fősereghez való kivonulásra.

A találkozóval kapcsolatban támpontot kapunk Kossuthnak 1849. június 22-én Görgei Artúrhoz írt leveléből is, amelyben azt ígéri, hogy a találkozó eredményeiről majd szóban fogja részletesen tájékoztatni Görgeit. Nem tudni, hogy az elővigyázatossággal vagy Kossuth titkolt szándékával a fővezérséget illetően magyarázható a fenti eljárás. Egyébként a terjedelmes levél beszámolt Bem hadműveleteinek állásáról is.

3. Az ünneplő város

Ezekben a napokban egy emlékirat szerint: „Nagyvárad nyüzsgött a zajos erdélyi és bánsági vendégektől, kik innen is onnan is azért jöttek, hogy (Kossuth) Lajos tüzes szónoklatait hallgassák – s Bem apó szelíd ábrázatát mustrálják. Merthogy ők Magyarország két leghíresebb és leg-rajongottabb férfiúja; az európai forradalom óriásai – egyikőjük a lelkesítés, másikjuk a végrehajtás mestere.”¹⁶

Június 19-én este a korabeli görög-katolikus püspöki palota erkélyéről fogadta Kossuth, Bem tábornokkal együtt, a város polgárainak üdvözlét, akik fáklyás zenét adtak a nagyra becsült vendégek tiszteletére. Kossuth a kispiactéri¹⁷ püspöki rezidencia emeleti ablakából intézett nagyszabású be-

¹³ Kovács E., 1979. 244-245.

¹⁴ Vukovich, 1982. 121-122.

¹⁵ Kovács E., 1979. 245.

¹⁶ Dora Kacnelson – Kovács István, 1993. 164.

¹⁷ Később Szent László tér.

A régi unitus püspöki rezidencia

szédet a teret zsúfolásig megtöltő lakossághoz. Feljegyezték, hogy Kossuth szavait még a Sebes-Körös hídjánál is tisztán lehetett hallani. A kormányzót és a tábornokot a város közönsége nevében Mezey Mihály, a polgárság nevében pedig Szacsvey Imre, az országgyűlés jegyzője üdvözölte nagyhatású beszéddel.¹⁸ Szacsvey beszédében kiemelte a kormányzó érdemeit, páratlan hazafiságát, a haza érdekében kifejtett kitartó munkásságát, aláhúзва: „Te leborultál a nemzet nagysága előtt s a nemzet fölemelkedett a te nagyságodhoz!” Kossuth Lajos erre megható szavakkal válaszolt, s a hozzá „földobott koszorút saját kezével tette a mellette álló Bem fejére.”¹⁹

Kossuth váradi tartózkodása idején

több polgárcsaládot meglátogatott, de szakított arra is időt, hogy első alkalommal meglátogassa a várat és az ott működő hadiüzemeket, amelyek tovább folytatták tevékenységüket.²⁰ A kormányzót Láhner György tábornok és Lukács Dénes ezredes fogadták, és a várudvarban felállított ágyúütegeket is megtekintette. A látottakkal azonban nem volt teljesen megelégedve, emiatt számos intézkedést adott ki, köztük a Leitner Nándor alezredes, nagyváradi várparancsnok eltávolításáról szólót is.²¹

Kossuth és Bem nagyváradi találkozójáról megoszlanak a vélemények. Egyes kutatók szerint Kossuth helyesen látta azt, hogy csak Bem fővezérsege oldhatná meg valamennyire a helyzetet. Mások, például Gyalóky Jenő

¹⁸ Vö. Borovszky, 1901.574.

¹⁹ *Közlöny*, 1849. június 28 és 29. Vö. Fleisz, 2009. 83-84.

²⁰ Vö. Fleisz, 2003. 55-57.

²¹ KLÖM XV. 339-es irat.

eredménytelen tanácskozásnak nevezi a váradi találkozót, mivel a legvágósabb momentumban terelte el Bem figyelmét a feladatától.²² Az tény, hogy a gyorsan alakuló hadihelyzet és körülmények miatt a találkozó, úgy tűnik, már túl későn jött létre, és a meghozott döntéseket már nem volt idő érvényesíteni. A nehezen dokumentálható eseményt máig is több titok lengi körül. Ezek egyike, hogy Kossuth nem báró Bémer László római katolikus püspök palotájában szállt meg, akihez jó barátság kötötte és akit a szabadságharc leverése után börtönbe vetettek a császáriak, hanem Erdélyi Vazul görög katolikus püspöknél, akit pedig később az osztrák kormány kitüntetett.

Kossuth 1849. június 20-án elhagyta Nagyváradot, aznap még Biharkeresztesről írt egy utasítást Hodossy Miklós bihari kormánybiztosnak.²³ Június 20-án Bem is írt még egy levelet Nagyváradról, amelyben értesítette Bánffy Jánost, a Bánságban lévő erdélyi hadosztály parancsnokát, hogy rövidesen átveszi a bánsági csapatok parancsnokságát,²⁴ ám erre már nem került sor, mivel Bem rövidesen értesítette a kormányzót, hogy az újabb események miatt csak abban az esetben hagyhatja el Erdélyt, ha a betört elleniséget már kiűzte onnan.²⁵

A megfogalmazott terveket tehát felborította az a helyzet, hogy a váradi értekezlet idején az oroszok már két oldalról is – Besztercenél és Brassóban – betörték Erdélybe. Bem rögtön az ellenség által megfutamított beszercei

sereghez sietett, és időlegesen a kezdeményezést is elvesztette. Ilyen körülmények között már nem is gondolhatott komolyan Erdély elhagyására. Az oroszok megjelenése a térségben gyorsan megváltoztatta a hadihelyzetet, és Nagyvárad sorsa is bizonytalanra vált. Több levélből is kitűnik, Görgei Artúr azt szerette volna, ha a kormány Váradra húzódik vissza és az összes haderő összpontosítása is itt történik. Kossuth azonban inkább a déli részen való ellenállásban bízott, június 29-én ezt írva Görgeinek: „Én tehát a minisztérium hozzájárultával elhatároztam, hogy a kormány Szegedre fogja székhelyét áttenni, de azon határozott rendelettel, hogy Hadügyminister Ur is a maga hadseregével Szegedre vonuljon.”²⁶

4. Összegzés

Nagyvárad 1849. június 18. és 20. között a magyar forradalom és szabadságharc két kiemelkedő személyiségét, Kossuth Lajos kormányzót és Bem József lengyel tábornokot látta vendégül, helyet adva fontos megbeszélésüknek. Nagy volt a lelkesedés a városban és akkor még a remény is a győzelemben. A megváltozott hadihelyzet miatt a megbeszélés kevés konkrét következménnyel járt, de sokáig megmaradt a váradiak emlékezetében. Kossuth Lajosról 1894-től utcát neveztek el, sőt 1944. március 28-án Kossuth posztumusz megkapta a Nagyvárad díszpolgára címet. Bem József nevét is egykor utca örökítette meg, ma azonban egyikükre sem emlékeztet semmi, pedig más városok-

²² Kovács E., 1979. 248.

²³ Vő Hermann, 2007. 275–277.

²⁴ Uo.

²⁵ Közli KLÖM XV. 581.

²⁶ KLÖM XV. 364-es irat.

ban, ahol megfordultak, emlékhellyel jelölték meg ottlétüket. Az átpolitizált évenkénti váradi megemlékezésekből is általában kimaradnak. Végül a meghatározó eseményről való megemlékezést Hegyesi Márton, a bihari 1848–49-es események avatott kutatója soraival

zárjuk: „Szép idők voltak azok, ez volt a szív és ábrándok kora; olyan volt az, mint a nyár meleg napja, fénylő sugarakban gazdag.”²⁷

²⁷ Hegyesi, 2000. 162.

Rövidítések jegyzéke

- Borovszky, 1901. *Bihar vármegye és Nagyvárád*. Szerk. Borovszky Samu, Budapest, 1901.
- Böhm–Farkas–Csikány, 1998. *Saját kezébe, ott, ahol... Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc a Hadtörténeti Levéltárban őrzött katonai irataiból*. Budapest, 1998.
- Fleisz, 2003. Fleisz János: *Kossuth Lajos és Nagyvárád*. Nagyvárád, 2003
- Fleisz, 2009. Fleisz János: *Egy tollvonás volt a bűne. Szacsvey Imre (1818–1849), az Országgyűlés vértanú jegyzője*. Budapest, 2009.
- Hegyesi, 2000. Hegyesi Márton: *Biharvármegye 1848–1849-ben*. Debrecen, 2000.
- Hermann, 2007. Hermann Róbert: *Kossuth hadserege, Kossuth fővezérei*. Budapest, 2007.
- Hermann, 2024. Hermann Róbert: *Bem Apó*, Rubicon online. Letöltve: 2024. május 12.
- KLÖM XV. *Kossuth Lajos összes munkái*. XV. kötet. Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. Budapest, 1955.
- Kacnelson, Dora – Kovács István, 1993. Dora Kacnelson – Kovács István: *Edmund Slaski emlékirata és az erdélyi lengyel légio*. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 1993. 2. szám. 138–175.
- Kovács E., 1979. Kovács Endre: *Bem a magyar szabadságharcban*. Budapest, 1979.
- Vukovich, 1982. Vukovich Sebő: *Visszaemlékezései, 1849*. Budapest, 1982.

Búcsú az Olvasótól

Farkas László (1953–2024)

Amikor az ajtón belép egy olvasó, örülsz annak, hogy az olvasóteremnek van szerepe a könyvtárban, és örülsz az olvasó és a könyv közötti találkozásnak. És amikor az az olvasó rendszeresen visszatér, hogy találkozhatson a könyvekkel, azt jelenti, különleges kapcsolat alakult ki közöttük. A megismerés nemcsak azt jelenti, amit a szemünkkel látunk és a kezünkkel tapintunk, a megismerés vágya a lelkünkben és az agyunkban gyökerezik, az a kapcsolat, amit a megismerés jelent, a génjeinkben gyökerezik évezredek óta.

Azok számára, akik a könyvtárakat és a levéltárakat látogatják, ezt a kapcsolatot meghatározhatjuk a kutatás,

tanulmányozás és felfedezés szavakkal. Ez egy hosszútávú reláció, mert a könyvek és dokumentumok szerelmeseinek keze által, saját erőfeszítésüknek köszönhetően az olvasás, elemzés és írás által olyan munkák születnek, melyek másokat segítenek a megismeréshez. Mi lehet szebb annál a hosszú távú kapcsolatnál, amelynek során a napok, hónapok és évek alatt elsajátított ismereteket valaki megosztja a könyveket és olvasást szerető másik emberrel?

Egy ilyen olvasónk volt nekünk – a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár speciális gyűjteményeinek olvasótermében – Farkas László. A régi nagyváradai magyar sajtó következő olvasója és kutatója, aki sok esetben már kora reggel találkozott a *Nagyvárad*, *Nagyváradai Napló*, *Tiszántúl* korabeli példányaival. Olyanok voltak ezek a találkozások, mint két szerelmesé egy kávé mellett: a könyv/folyóirat/újság megosztotta a régmúlt idők „friss” információit, míg ő az egykori írások szépségére, gazdagságára figyelt. És Farkas László nem távozott az olvasóteremből anélkül, hogy írásban vagy fényképekkel meg ne örökítette volna a legszebb „emlékeket”. Ezeket aztán feldolgozta, és a helyi magyar nyelvű lapokban, majd könyveiben tette közzé. Ugyanakkor velünk, könyvtárosokkal is baráti kapcsolatban állt, értékelte nemcsak a régi könyveket és újságokat, hanem a könyvek szolgálóit is.

Kulturális téren végzett munkája révén Farkas László amatőr helytörténésznek számított, számára a régi, nagyváradi magyar sajtó jelentette a forrásokat. Péter I. Zoltán (1949–2020) és Kupán Árpád (1938–2023) után

Farkas László maradt az egyetlen, aki következetesen kutatta a megyei könyvtár speciális gyűjteményeiben megtalálható magyar nyelvű lapokat, folyóiratokat. Elhunytával szegényebbek lettünk egy, az olvasást és a könyvtárat szerető emberrel, és gazdagabbak vagyunk az ő könyveivel, írásaival, melyek megvannak bibliotékánk állományában.

Magyarul megjelent művei sajátos módon idézik meg Nagyvárad és Biharország múltjának azon történeteit, melyeket könyvtárunk régi lapjainak segítségével tárt fel. És nem véletlenül köszönte meg a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár szakembergárdájának az együttműködést, a publikálásaihoz nyújtott segítséget. 2019-ben Kordics Imrével és Péter I. Zoltánnal közösen megírta *A nagyváradi Rulikowski temető* című könyvet, amely tudományos és nem tudományos cikkeket tartalmazó történelmi munka: a váradi temetők régi története (1700–1850). Ebben a könyvben szó

volt a temetők megszervezéséről, jelképekről, síremlékekről és kápolnákról, a zsidó temetőről stb. Majd 2022-ben önállóan megírta a *Történetek a régi Nagyváradról* című művét, amely a *Bihari Napló*, a *Reggeli Újság* és a *Várad* című kiadványokban megjelent cikkeit kötötte össze különböző várostörténeti témákkal (sport, posta, vízközmű, malmok, nyomdák stb.). 2023-ban adta ki az *Emlékek és újabb történetek a régi Nagyváradról* című kötetet. Ebben ötvözi a visszaemlékezéseket a város közelmúltjának történetével, saját élete eseményeit is elbeszélői tehetséggel idézi fel gyermekkortól felnőttkorig, hasonlóan egy idegenvezetőhöz, aki a Sebes-Körös-parti városban sok ismeretlen felfedezésére biztatja az az olvasót.

A könyvtár egy kedves olvasójától megválva emlékezzünk rá utolsó könyvében leírt, saját szavaival: „Újra itt vagyok, kedves olvasóm, itt vagyok az asztalodon, a kezeden, az öledben, ha délutáni szieszta közben kiejtettél volna a kezedből, mert belealudtál egy történetbe. Itt vagyok az író úr néhány személyes emlékével, na és jó pár régi-új történettel oldalaimon. Szeretném, ha ugyanolyan szeretettel fogadnátok engem is (...). Szeretettel, a könyv.” (Farkas László: *Emlékek és újabb történetek a régi Nagyváradról*, Nagyvárad, Litera Print, 2023, 5. oldal.)

Silviu-Iulian Sana

könyvtáros

Fordította: **Fried Noémi Lujza**

Világszerte falakra rajzol

Április végén a Nagyváradon járt **Dan Perjovschi** író, képzőművész, karikaturista. Az alkotó a Nagyváradai Közösségi Alapítvány meghívására érkezett Váradra, s mint vetítettképes előadása bevezetőjében kiderült, az alapítvány Körös áruházbeli székhelyének falát is illusztrálta. A vár egyik előadótermében összegyűlteket Cătălin Popa, az alapítvány vezetője köszöntötte. Mint mondta, meghívottjuknak mind a *Revista 22* hasábjain vagy épp a falakon két fő üzenete van: ne féljünk és ne legyünk közömbösek.

Dan Perjovschi elmondta, 2019-ben járt először az alapítvány meghívására Nagyváradon, és mindig szívesen

működik együtt a civil szervezetekkel, hiszen ő maga a rendszerváltozás után létrehozott első egyesületek egyikében volt tag, és azóta is a nyitott társadalom híve. Perjovschi elmondta, képekkel és szavakkal dolgozik. Művészetének alapja az a pillanat, amikor elnyertük a szólás szabadságát; sosem feledhette el, hogy ő azért beszélhet ma például Váradon közönség előtt, mert 1989-ben emberek haltak meg az utcán. Számára érdekesebb volt a folyóiratokban való publikálás a galériák világánál, másrészt pedig a külföldi kiállításokhoz csomagolásra, biztosításokra, szállításra stb. volt szükség, ezért inkább lemondott a papírról, és azóta annak a galériának, múzeumnak, kiállítóternek a falára rajzol, ahova meghívják.

A művész a kivetített fotókon be is mutatta világ különböző részein lévő alkotásait. Nemcsak a világ olyan nagy múzeumaiban rajzol, mint a New York-i Modern Művészetek Múzeuma, a londoni Tate Galéria vagy a párizsi Pompidou Központ, de illusztrált már Jászvásáron közlekedő villamost, de kinyomtatott ábráit használták például a verespataki környezetvédő tüntetéseken is. Ez a fajta művészet ugyanakkor bár a falak miatt annak tűnhet, de nem mindig maradandó: volt olyan épület, aminek a falára festett, de a képek eltűntek, mikor az épületet például bevásárlóközponttá alakították. Alkotómunkája mellett folyamatosan

Fotó: Remus Toderici, Nagyváradai Közösségi Alapítvány

szerepet vállal ugyanakkor civil szervezetek életében, például pólókat is illesztet, az ezek eladásából származó bevételt a Dăruiește Viața (Adj Életet) nevű egyesület kapta, így járult hozzá a bukaresti gyermekkorház felépítéséhez, melyben daganatos és más súlyos betegségekkel küzdő gyermekeket kezelnek.

A leghosszabb, 2010-ben kezdődött művészeti projektjéről is mesélt a váradiaknak Dan Perjovschi: a szebeni

színház harminc méter hosszú, négy méteres falára rajzol az ottani színházi fesztivál ideje alatt. A falat egy újsághoz hasonlóan osztja részekre, van nemzetközi, helyi, társadalmi és kulturális falrészlet is. Ez a fal egyébként már látványossággá vált, sokan készítenek ott szelfiket, osztják azokat a közösségi oldalakon, így az alkotások még több emberhez eljutnak.

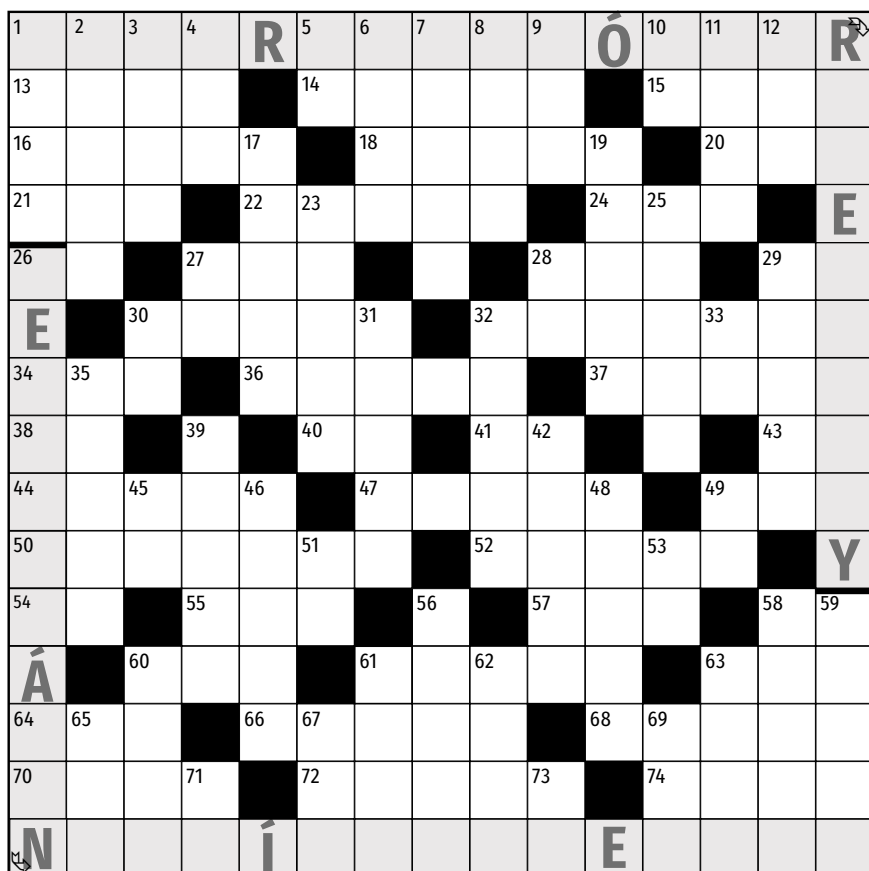
Fried Noémi Lujza

Bölcs gondolatok

Dr. Eöry Ajándok biológus, orvos, természetgyógyász egyik megállapítása olvasható a rejtvényben a **vízszintes 1.** alatt. François de La Rochefoucauld francia író és moralista gondolata található a **függőleges 26.** alatt.

VÍZSZINTES: 13. Díszes rendezvény. 14. Kossuth-díjas költő, műfordító (László, 1927–2023). 15. művészeti ág. 16. Kereskedelmi dolgozó. 18. Ajtó is van ilyen. 20. Liter része. 21. Egymás után helyez. 22. Ritka női név.

24. Zambia, Belgium és Kambodzsa autójele. 26. Maros megye betűjele. 27. A szarvas nősténye. 28. Új – románul. 29. Keresztül. 30. Színházi társulat. 32. Magyar zeneszerző (Júlia, 1921–1976). 34. Hűtőanyag. 36. Francia író (Robert, 1908–2004). 37. Jósika Miklós regénye. 38. Bróm vegyjele. 40. Vés. 41. Előtag, kettősségre utal. 43. Középen beás! 44. Tanít. 47. Karda ..., táncdalénekesnő. 49. Kordon páros betűi. 50. Apró édesség. 52. Holt nyelv. 54. Azonos betűk. 55. Épület maradványa.

57. ...-fut. 58. Idegen helyeslés. 60. Teljesítmény jutalmazására adják. 61. Létrehoz. 63. Dél-afrikai holland. 64. Görög betű. 66. Mezőgazdasági. 68. A földre hulló. 70. Szavazatgyűjtő láda. 72. Lázcsökkentő gyógyszer. 74. Pan társa (amerikai komikuspár).

FÜGGŐLEGES: 1. Vadászkutya. 2. Lakattal ellátott. 3. Térbeli forma. 4. Gyom. 5. Tova. 6. Rögzítő szerszám. 7. Vállkendő 8. Francia író (Émile, 1840–1902). 9. Regények szerzője. 10. Kettős betű. 11. Kossuth-díjas költő, műfordító (Zoltán, 1906–1981). 12. Részben treníroz. 17. Kábítószer. 19. Hüvelyes termésű növény. 23. Az áramerősség egysége. 25. Tarasz... Gogol elbeszélése. 27. Gödörszélek 28. Nátrium vegyjele. 29. Tetőt újra rak 30. Mag nélküli tűz. 31. ... szercse szóolás. 32. Nyakláncon függ. 33. Ékezetben különbözök. 35. Ívpapír (rég). 39. Új-Zéland őslakosa. 42. A legrégebb latin nyelvű bibliafordítás. 45. Telekhatárok! 46. Ilion másik neve. 51. Kilométer. 53. Gyakori igevégeződé. 56. Latin előjáró, jelentése: túl, mögött. 58. Zorán fivére (ék. f.). 59. Kivágott fatörzs névelővel. 60. Nagy fo-

lyónk. 61. Maláji tőr. 62. A Nagy Tavak egyike. 63. Írásjel. 65. Arktisz része. 67. Gramm és kilogramm (röviden). 69. Napszak. 71. Amerícium vegyjele. 73. Numero.

Barabás Zsuzsa

A helyes megfejtést beküldők között 3 hónapos *Várad*-előfizetést sorsolunk ki! A megfejtést postán vagy e-mailben juttathatják el szerkesztőségünk címére: *Várad* folyóirat, 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; varadszerkesztoseg@gmail.com. Kérjük, tüntessék fel a nevüket és a pontos lakcímüket! Beküldési határidő: **június 30.** Májusi rejtvényünk (*Kodály Zoltán mondotta*) helyes megfejtése: „Az ének szebbé teszi az életet, az éneklők a másokét is.”

FIZESSEN ELŐ FOLYÓIRATUNKRA!

A *VÁRAD* előfizetési díja: 3 hónapra 25 lej, 6 hónapra 50 lej, 1 évre 100 lej. A lap előfizethető a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár pénztárában készpénzzel vagy postán pénzesutalvánnyal (mandat poștal) az „Abonament *Várad*” megjegyzésnek a feltüntetésével: Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” Oradea; CUI 4687188; Cod IBAN: RO66TREZ07621G330800XXXX, Trezoreria Oradea. Az előfizetők a lapot postán kapják meg, ezért kérjük, a nevet és a pontos lakcímet tudassák szerkesztőségünkkel személyesen, telefonon vagy elektronikus postán a következő elérhetőségeken: Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó; telefon: 0259/431–257, 116-os mellék; 0771/269–647; postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; e-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihar@yahoo.com.

Lapszámunk szerzői

BALÁZS GÉZA (1959, Budapest) sokkötetes nyelvész, néprajzkutató, egyetemi tanár, a Színház- és Filmművészeti Egyetem és a Partiumi Keresztény Egyetem jelenlegi, illetve több egyetem és főiskola korábbi oktatója, a *Magyar Nyelvőr* felelős szerkesztője.

CSÁK GYÖNGYI (1950, Kisvaszar, Baranya vm.) költő, ny. pedagógus, 1974-től Budapesten él. Tíz vers- és egy prózakötete jelent meg eddig, a legutóbbi idén tavasszal *Világvesztés* címmel a Napkút Kiadónál.

FARKAS ARNOLD LEVENTE (1979, Nagyvárad) költő, általános iskolai tanár, a Szentendrei-szigeten él. Három kötete jelent meg: *A másik Júdás* (2013), *Anyám teste* (2015), *Brácsahúr* (2022).

FLEISZ JÁNOS (Nagyvárad, 1951) történész, egyetemi magántanár, az MTA köztestületének tagja, nemzetközi sakkversenybíró. Szülővárosában él, kéttucatnyi kötete jelent meg, ugyanannyit szerkesztett, kettőnek társszerzője volt, legutóbb kiadott munkája: *Nagysándor József tábornok, „a magyar függetlenségi gondolat egyik legkövetkezetesebb híve”* (Bp., 2022).

GÁL VILMOS (1972, Budapest) történész-muzeológus, író, Dunaharasztiiban él. A Magyar Nemzeti Múzeum Modernkori Főosztályának vezetője. Szakmai munkája mellett elsősorban történelmi regényeket ír, de kortárs novelláival is találkozhatnak az olvasók az irodalmi lapokban. Féltucat önálló kötetet jelent meg, regényeiben a lengyel-magyar történelmi kapcsolatok mellett Erdélyország is kiemelt szerepet játszik.

KÉPÍRÓ GYULA JENŐ (1970, Somlyóújlak) lelkész a Kolozsvári Református Teológiai Intézetben végzett 1995-ben. A Szatmár megyei Lázári község református lelkipásztora 29 éve. Novellái és elbeszélései a szilágysági *Hepehupa* folyóiratban jelentek meg.

KOCSIS CSABA (1959, Berettyóújfalu) író, költő, zenész, énekmondó, fotográfus, kulturális menedzser. Alkotópályája négy településhez köthető: Bakonszeg, Berekfürdő, Nagyrábé, Berettyóújfalu. Legutóbb megjelent kötete: *Erdőn-mezőn vendégségben*, Magyar Napló Kiadó, 2023.

LÁSZLÓ GYOPÁR (1981, Székelykeresztúr) író, műfordító. Képzőművészetet, majd angol nyelvet és irodalmat tanult Nagyváradon, fordítóként és szerkesztőként dolgozott. Szakdolgozata *Thoreau's Ideas for Modern Times – An Analysis of Walden and Civil Disobedience* címmel 2008-ban jelent meg egy német kiadónál. Székelyudvarhelyen él, lektorálásból, korrektúrázásból él.

MAJOROS ENIKŐ (1980, Nagyvárad) szülővárosában él, 2006 óta könyvtáros a Bihar Megyei Könyvtárban. A *Határok átjárhatóságáról* címmel Kolozsváron publikált egyetemi évkönyvben, a könyvről szóló 2013-as szimpóziumon és folyóiratunkban jelentek meg írásai.

SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ (1957, Erdőszentgyörgy) költő, újságíró, Marosvásárhelyen él. Kötetei: *Kételyek között*, Kreatív Kiadó, 2016 (versek); *A montevidói lány*, Bookmann Kiadó, 2021 (tárcák), *A reménnyel is*, AB Art Kiadó, 2023 (versek).

RÉGEN ÉS MOST ● A két kép nagyjából ugyanonnan készült, de míg a régi, 20. század végi fotón egy sokkal munkaigényesebb, kidolgozottabb szökőkút van az előtérben, addig a mostani pillanatfelvételen egy „minimalista” szökőkút látható, a háttérben pedig megjelenik a tájidegen, az összképet rontó panelház.

Kép és szöveg: **Farkas László**

9 771583 061009

Ára 10 lej